

การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมนาบบการค้า กรณีศึกษา ชุมชนวิสุทธิรังษี
เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

โดย

นายสุรเชษฐ์ กังลิ

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมนระบบการค้า กรณีศึกษา ชุมชนวิสุทธิรังษี
เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**ADAPTATION OF THE FARMERS GROW ANNUAL CROPS. CASE STUDY :
VISSUTTHARANGSRI COMMUNITY THESABANMUEANG KANCHANABURI
KANCHANABURI**

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Public and Private Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การปรับตัวของ
เกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมนระบบการค้า กรณีศึกษา ชุมชนวิสุทธิรังษี เทศบาลเมือง
กาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี” เสนอโดย นายสุรเชษฐ์ กังลี เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัทสนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ)

...../...../.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ วิไลนุช)

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)

...../...../.....

52601312 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : การปรับตัว/เกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุก/สังคมระบบการค้า/เศรษฐกิจพอเพียง

ศุรเชษฐ์ กังลี : การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมระบบการค้า
กรณีศึกษา ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์. 89 หน้า.

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมระบบการค้า ชุมชนวิ
สุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นกรวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์
ระดับลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม เกษตรกรผู้ปลูกพืช
ล้มลุก ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวิสุทธิธรรม จำนวน 25 คน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงการปรับตัว
ของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมระบบการค้า พบว่า เกษตรกรชุมชนวิสุทธิธรรม เป็น
ชาวบ้านที่บรรพบุรุษได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิม เดิมเรียกว่า “บ้านบ่อ” เพราะเป็นพื้นที่ที่สามารถขุด
บ่อน้ำ นำมาใช้ในการอุปโภค บริโภค ผลการศึกษาครั้งนี้ 1.) ชุมชนยุคบุกเบิก มีการจับจองที่ดินทำ
กิน มีวิถีการผลิตแบบดั้งเดิม ใช้แรงงานคนเป็นหลัก อยู่แบบครอบครัวขยาย อาศัยการลงแรงไม่มี
การจ้างแรงงาน ส่วนใหญ่ปลูกยาสูบเป็นหลัก ผลผลิตส่วนใหญ่นำไปขายที่จังหวัดราชบุรีและ
จังหวัดใกล้เคียง เดินทางโดยทางเรือไปตามแม่น้ำแม่กลอง มีประเพณีเปิดหันยาสูบ 2.) ชุมชนยุค
พัฒนาตามแบบอย่างตะวันตก เป็นช่วงที่เริ่มมีความทันสมัยในด้านพันธุ์พืช ไม้ อุปกรณ์เครื่องมือ
เทคโนโลยี เส้นทางคมนาคมขนส่ง การเปิดกว้างทางการตลาด การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การ
เปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไปสู่ความเป็นเมือง ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำไร่อ้อยและทำไร้
หอมหัวใหญ่ ขณะเดียวกันเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในอาชีพเกษตรกรรมที่ตนทำอยู่ ทำ
ให้มีหนี้สินจากปัญหาราคาต้นทุนที่สูงขึ้น การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง การเข้าไม่ถึง
เกษตรกรจากภาครัฐ รวมถึงคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว 3.) ชุมชนยุคเศรษฐกิจพอเพียง เป็น
ช่วงที่เกษตรกรเริ่มมีความรู้จริงในการปลูกพืชล้มลุก มีการศึกษาและมีประสบการณ์จากบทเรียน
ชีวิต จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ ทักษะ การสร้างโอกาสทางการตลาด การมีนวัตกรรมในการทำ
การเกษตร จัดสรรน้ำในการเพาะปลูก โดยมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ผ่านความคิดที่ประยุกต์ใช้
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการทำไร่พืชล้มลุกแบบใหม่

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2553

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

52601312 : MAJOR : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT
KEYWORD : ADAPTATION /AGRICULTURIST WHO GROWS ANNUAL CROPS /
THE SOCIETY OF TRADING SYSTEM/ SUFFICIENT ECONOMY
SURACHED KUNGLEE : ADAPTATION OF THE FARMERS GROW
ANNUAL CROPS. CASE STUDY : VISSUTTHARANGSRI COMMUNITY
THESABANMUEANG KANCHANABURI KANCHANABURI. THESIS ADVISOR :
ASST.PROF.PHITAK SIRIWONG,Ph.D. 89 pp.

The research of the adaptation of agriculturists who grow annual crops under the society of commercial system. This is the case study : Visuttharangsri community, Muang district , Kanchanaburi province. It is the quantitative research due to in-depth interview , group conversation and the observation of some participants. The research has been revealed that the agriculturists who still inhabit in that area formerly known as “*Ban Bor*” because from there they can dig some water in order to use and consume for a long time ; from generation to next generation through cognitive processes , technical experience and knowledge. Even though this area is the central of city , they can preserve their ancestor’s land for earning a living. According to the study , the age of pioneer is the period of settlement ,so people deforested the jungle in order that they could occupy land for their workplace. Moreover, there was the original production by using unemployment labors.

Most of products were tobacco because of the recommendation of Chinese merchants. A lot of them were sold in Ratchaburi province and neighbor provinces , the products were contained by boats through Mae Klong River for sending to another place. The blessed tradition which called “*Han ya*” has been hold for the prosperity of farmers. The age of development is the period of advanced technology , equipment , fertilizer , transportation , the open market , the source of capital , the progressive development of government policy and socialization into the city. Because of these reasons , the agriculturists have to change tobacco products to a sugar can or onions. On the other hand, they also lack of knowledge and understanding in this matters. Thus, it becomes the main problem that they have to face many difficulties , such as formal and informal debt , the cost of high capital , taking advantage of middlemen and the quality of their living. The age of sufficiency is the time that the agriculturists recognize experience , education and skill from their real life , in addition there are also creating opportunities for market and the innovation in agriculture. All of these can reduce some capital and increase revenue and productivity by the management in systematic way like the philosophy of sufficient economy. This is the guideline for the new age of agriculturist including happiness , comfort and firmness.

Program of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2010
Student's signature
Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งคณาจารย์ทุกท่านที่คอยให้คำปรึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาอันมีค่ายิ่ง คอยให้คำแนะนำและตรวจทานแก้ไขจุดบกพร่อง ต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง ตลอดจนท่านประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.ธนิษฐ์ รัตนพงษ์กัญญา และกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ วิไลนุช ที่ช่วยไต่ตรองและแนะนำเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ เกษตรกรชุมชนวิสุทธิรังษี ประธานชุมชนวิสุทธิรังษี หัวหน้างานชุมชนเมืองกาญจนบุรี และทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สำหรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ครอบครัว กังลิ, ครอบครัว สมจิตร, ครอบครัว บำรุงศรี และครอบครัว สุขสวัสดิ์ ที่เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดจน พี่ ๆ รวมทั้ง การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน รุ่นที่ 3 กลุ่มนครปฐม และ เจ้าหน้าที่ประสานงานทุกท่าน ทั้งคณะวิทยาการจัดการและบัณฑิตวิทยาลัย ที่คอยให้การสนับสนุนพร้อมช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับ	5
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชีย	6
แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน	13
แนวคิดการปฏิบัติเขียว	22
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	24
ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม.....	28
ทฤษฎีภาวะทันสมัย	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
3 วิธีดำเนินการวิจัย	36
พื้นที่การวิจัย	36
การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	37
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	38
ระยะเวลาในการวิจัย	38
แผนการดำเนินงานวิจัย	38
4 ผลการวิจัย.....	40
ลักษณะที่ตั้ง อาณาเขต และเขตการปกครอง เทศบาลเมืองกาญจนบุรี.....	40

สภาพเศรษฐกิจ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี.....	41
ประวัติชุมชนวิสุทธิรังษี.....	41
ชุมชนยุคบุกเบิก	42
การตั้งถิ่นฐาน	42
ลักษณะการดำรงชีวิต.....	42
พักอาศัย	42
การถือครองที่ดิน	43
การประกอบอาชีพ.....	43
แรงงานและเครื่องมือการเกษตร	43
รายรับของครอบครัวและแหล่งเงินทุน	43
การคมนาคมติดต่อกับภายนอก	44
ประเพณี วัฒนธรรม และกลุ่มทางสังคม.....	44
รากฐานทางการศึกษา จุดเปลี่ยนของอนาคต	44
ชุมชนยุคพัฒนาตามแบบอย่างตะวันตก	44
จากยาสูบสู่วัไร้อ้อย.....	44
ปลูกอ้อยเพื่อค้า อย่างเต็มรูปแบบ	45
แรงงาน	46
การคมนาคมติดต่อกับชาย	46
รายได้ที่ถดถอยและการมีอาชีพเสริม	46
ก้าวสู่ความเป็นเมือง สาเหตุการเปลี่ยนแปลงอาชีพของเกษตรกร	47
ปัจจัยที่มีผลต่อการเลิกทำไร่อ้อย	47
พลังขับเคลื่อนสู่การปลูกพืชล้มลุก ระดับปริญญาตรี	48
การรวมกลุ่มของเกษตรกร.....	48
การเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการจัดตั้งสหกรณ์	49
ผันตัวเองเป็นพ่อค้าคนกลาง	49
สรุปสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรต้องพบกับปัญหาหนี้สิน	49
ชุมชนยุคเศรษฐกิจพอเพียง	51
จุดเปลี่ยน	51
พันธุ์คะน้า ลักษณะของคะน้าที่ดี	51
ขั้นตอน วิธีการ เทคนิคการเพาะปลูก	52

บทที่	หน้า
ชนิด โรค ศัตรูพืช วัชพืช.....	53
การฉีดยาสารเคมี และให้ปุ๋ย.....	55
เก็บเกี่ยว.....	56
เตรียมดินเพื่อการเพาะปลูกครั้งต่อไป.....	56
แรงงาน.....	56
ต้นทุนการเพาะปลูกต่อเนื้อที่ 1 ไร่.....	57
แหล่งเงินทุนและวัตถุดิบ.....	58
ปัญหาหลักที่เกษตรกรต้องเผชิญ.....	58
การถือครองที่ดิน.....	59
วางแผนการเพาะปลูกอย่างเป็นระบบ.....	59
นวัตกรรม.....	60
การจัดสรร และป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน.....	60
การแก้ไขปัญหาในกรณีที่เกิดผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำโดยใช้ภูมิปัญญา.....	61
ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้.....	61
การเข้ามาให้การสนับสนุนจากทางภาครัฐและภาคเอกชน.....	63
ปลดแอกจากภาระหนี้สิน รักษาที่ทำกิน.....	63
วัฒนธรรมที่สูญหาย กับวัฒนธรรมใหม่.....	64
สิ่งที่เกษตรกรในชุมชนคาดหวังในอนาคต.....	64
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	65
สรุป.....	65
อภิปรายผล.....	70
ข้อเสนอแนะ.....	72
ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี	
บรรณานุกรม.....	74
ภาคผนวก.....	77
ประวัติผู้วิจัย.....	88

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 การเตรียมดิน	78
2 การเตรียมดินแบบไม่ยกร่อง	78
3 การปลูกฟาง.....	79
4 พื้นที่ที่ปลูกฟางเสร็จ	79
5 การกลิ้งเมล็ดพันธุ์.....	80
6 การฉีดยากำจัดศัตรูพืช	80
7 เครื่องพ่นยาแรงดันสูง.....	81
8 เครื่องปั้มน้ำในบริเวณแปลงผัก.....	81
9 ท่อระบายน้ำ.....	82
10 ครอบน้ำที่พร้อมเก็บเกี่ยว.....	82
11 การเก็บเกี่ยวคะน้า.....	83
12 บรรจุคะน้าลงถุง	83
13 รถรอกขึ้นฝักคะน้าเพื่อส่งไปตลาดกลาง	84
14 ศาลพระภูมิบริเวณในไร่.....	84
15 รถไถ	85
16 เครื่องกลิ้งฟัก.....	85
17 ศัตรูพืช ที่เป็นอันตรายคะน้า	86

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาลของกรุงสยามมีดินและการเพาะปลูกนานาชนิด ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงไม่ผิดที่จะกล่าวว่า ไม่มีประเทศใดในโลกที่อุดมสมบูรณ์เช่นนี้ เพราะไม่แต่จะอุดมไปด้วยแร่ธาตุ พืชพันธุ์ธัญญาหาร และปศุสัตว์นานาชนิด แต่ยังอุดมไปด้วยผลผลิตที่จะช่วยกระตุ้นให้มีการค้าพาณิชย์เกิดขึ้น และเป็นทีสนใจของชาวต่างชาติที่จะเข้าไปพำนักอาศัย (เซอร์ จอห์น ครอว์ฟอร์ด 2364)

ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าเป็นโลกนี้ยังจะมีประเทศใดบ้างที่มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งไปกว่าประเทศสยามหรือไม่ โคลนตมของแม่น้ำได้ทำให้ผืนแผ่นดินอุดมไปด้วยปุ๋ยอยู่ทุกปีโดยแทบจะไม่ต้องบำรุงผืนดินเลย ก็ได้ต้นข้าวกอใหญ่อันมีรสดีพิเศษซึ่งไม่เพียงแต่เลี้ยงประชาชนพลเมืองเท่านั้น ยังส่งออกไปขายยังเมืองจีนและที่อื่นๆ ได้อีก (สังฆราชปาลเลกัวร์ 2486)

การทำเกษตรกรรมไทยในอดีต ได้ถูกรวบรวมไว้ในบันทึกทางประวัติศาสตร์ ดังเช่นในรายงานของเซอร์ จอห์น ครอว์ฟอร์ด เมื่อเดินทางเข้ามาเจรจาการค้ากับประเทศไทยปลายปี พ.ศ. 2364 ในสมัยรัชกาลที่ 2 และได้รับการตอกย้ำโดยคำบรรยายของ สังฆราชปาลเลกัวร์ เมื่อครั้งเดินทางมาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล 2544 : 48-49)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรต่าง ๆ มากมาย สังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังคงเป็นวิถีของสังคมเกษตรกรรม ดังคำในศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” เศรษฐกิจไทยขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ปัจจุบันแม้ว่าประเทศไทยได้พัฒนาเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่ภาคการเกษตรยังมีความสำคัญต่อประเทศราบใดที่มนุษย์ยังบริโภคอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ 2545:150-151) การประกอบอาชีพทางการเกษตรจัดเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนไทย ตั้งแต่การปลูกพืชไร่ พืชสวน และพืชผักต่าง ๆ รวมทั้งการปลูกข้าวนาปี และข้าวนาปรัง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่อยู่คู่กับประเทศไทยมาช้านาน

นำสิ่งที่การทำนาในประเทศไทยนั้น ได้ทำนาในพื้นที่เดิมมานานนับร้อย ๆ ปี ต้นข้าวได้ดูดเอาสารอาหารต่าง ๆ มาใช้โดยไม่ต้องใส่ปุ๋ยคูลงไปในดิน แต่กระนั้นก็ตามประสิทธิภาพของที่ดินก็หาได้เสื่อมลงไม่ (R.L. Pendleton Thailand: Aspect of Landscape and Life 1962 อ้างอิงจาก อัมมาร์ สยามวาลา 2522 : 50)

หลัง พ.ศ.2504 ประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนสังคมไปสู่ความทันสมัย ด้วยกระบวนการจัดการของรัฐบาลเพื่อปรับเปลี่ยนประเทศให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม แนวนโยบายในการพัฒนาประเทศของรัฐได้พยายามจัดระเบียบ กำหนดเงื่อนไข กฎเกณฑ์ กติกาและค่านิยม ของสังคม การปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐาน การนำเข้าเทคโนโลยี การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต (พิทักษ์ ศิริวงศ์ 2549: 125) ทำให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนกระทั่งปัจจุบัน ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกร โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 พบว่าเศรษฐกิจขยายตัวในอัตราที่สูงและรวดเร็ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนแปลงสู่การผลิตภาคอุตสาหกรรมและบริการเป็นหลัก ส่งผลให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น พื้นที่ในเขตชนบทถูกรุกกล้าด้วยกระบวนการพัฒนา การที่เปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ไปสู่การผลิตเพื่อการค้าอย่างเต็มรูปแบบ (อภิชัย พันธเสน 2549 : 52)

เกษตรกรเคมีหรือเกษตรกรแผนใหม่ จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประเทศการเกษตรแบบอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติเขียวในราว ค.ศ.1960 (พ.ศ. 2503) โดยใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เกษตรและเทคโนโลยี มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้า เช่นการใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ให้ผลผลิตสูง การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร ไทพรวน ได้ลึกลงมากขึ้นทดแทนแรงงานจากสัตว์ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถผลิตได้ในทุกช่วงเวลาและมีผลผลิตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการใช้สารเคมีทางการเกษตรจำพวกปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนพืชสังเคราะห์ ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้นในการลงทุนที่เท่าเดิม (อานัฐ ดันโซ 2549) การพัฒนาเกษตรกรรมของประเทศไทยจะมุ่งสู่แนวทางเดียวกัน คือ การผลิตเพื่อการส่งออกที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20-30 ปี

เกษตรกรเป็นอาชีพหนึ่งที่ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ โดยการที่มีการปรับเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนแปลง ไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เป็นการปรับตัวเพื่อแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะอยู่รอดภายใต้สังคม ที่เปลี่ยนผ่านตามกาลเวลา การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้แทนวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมที่พึ่งพิง ผลผลิตต่ำ ไม่เพียงพอต่อความต้องการตลาด จนเกิดเป็นค่านิยมใหม่ขึ้นมา คือการใช้ควายเทียมที่กินน้ำมันแทนควายจริงที่กินแต่

หญ้าการใช้ปุ๋ยเคมีแทนปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ การใช้เครื่องจักรแทนแรงงานมนุษย์ เป็นต้น (พิทักษ์ สิริวงษ์ และคณะ 2552 : 2)

ปัญหาที่ตามมาของภาคการเกษตรคือ ภาระหนี้สินซึ่งเกิดจากการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมเกษตรสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจในเรื่องของ ที่ทำกิน แหล่งน้ำ ปัญหาพันธพืช และปุ๋ย ด้านการตลาดตั้งแต่ พ่อค้าคนกลาง กลไกของรัฐ ด้านสังคมคือ การศึกษา และสาธารณสุข ทุกด้านล้อมรอบเป็นปัญหารุมเร้าแก่เกษตรกรผู้เป็นเสมือนกระดูกสันหลังของชาติ (งามพิศ สัตย์สงวน 2545 : 376-378) มากจนไม่สามารถช่วยตนเองได้ ต้องรอการช่วยเหลือจากภายนอกและทำให้เกิดการละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เคยมีมาจนทำให้การใช้ชีวิตมีความยากลำบากมากขึ้นเพราะต้องพึ่งพาระบบทุนและเทคโนโลยีจากการส่งเสริมการผลิตเพื่อการค้าของรัฐบาล

ภาคกลางพื้นที่ตั้งแต่ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนกระทั่งภาคตะวันตกและตะวันออก เป็นเขตที่ทุนนิยมพัฒนามานานเนื่องจากติดต่อกับชายกับประเทศตะวันตกได้เจริญเติบโตมาก่อน และเป็นภาคที่ได้รับการส่งเสริมให้เข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการส่งออกอย่างชัดเจนโดยผลพวงของการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร เช่น การชลประทาน การแนะนำเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรแผนใหม่ ส่วนหนึ่งเพราะพื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนา และการใกล้ชิดกับศูนย์กลางข้าวสาร รวมทั้งศูนย์กลางตลาดด้วย (ฉันทนา บรรพศิริโชติ และคณะ 2538 : 1)

ภาคตะวันตก เป็นภูมิภาคย่อยทางตะวันตกของไทย โดยทั่วไปยังถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคกลาง(ภาคกลางเดิม ที่รวมถึงทั้งภาคตะวันตก และภาคตะวันออกด้วย) ภาคนี้ประกอบไปด้วย 5 จังหวัดคือ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ อาชีพในภาคตะวันตกที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง ข้าวโพด การปลูกพืชสวนประเภท มะม่วง มะนาว มะละกอ และพืชผักต่าง ๆ รวมทั้งข้าวนาปี และข้าวนาปรัง ภาคตะวันตกมีลุ่มน้ำสำคัญ 2 ลุ่มน้ำคือ ลุ่มน้ำแม่กลองและลุ่มน้ำเพชรบุรี ซึ่งถือเป็นเขตพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ของภาคตะวันตก เขตพื้นที่ดังกล่าวจึงใช้เป็นพื้นที่ทำนา ทำสวนผลไม้และปลูกผัก ถึงแม้มีขนาดพื้นที่ไม่กว้างมากนักเท่า กับพื้นที่ภาคกลาง แต่เป็นแหล่งผลิตพืชผลที่สำคัญของประเทศอีกแห่งหนึ่ง (กรี วรกวิน 2547 : 12-19)

กาญจนบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูง มีแม่น้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำแควน้อย ไหลผ่านจากอำเภอ สังขละบุรี ทองผาภูมิ ไทรโยค มาบรรจบกับแม่น้ำแควใหญ่ ซึ่งไหลมาจากอำเภอ ศรีสวัสดิ์ มาบรรจบกันบริเวณหน้าประตูเมืองกาญจนบุรี รวมเป็นแม่น้ำแม่กลอง และเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง และภูเขา จึงมีทรัพยากรประเภทแร่ธาตุและป่าไม้มาก

พื้นที่ ชุมชนวิสุทธิรังษี เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี หรือชุมชน กระดาน ป้าย(เดิม ปัจจุบันอยู่ในเขตเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เทศบาลเมืองกาญจนบุรี และ เทศบาลตำบลปากแพรก ยังคงมีประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ ถึงแม้ว่าจะเป็นบริเวณที่อยู่ในเขตเทศบาล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญอยู่มาก ตรงกันข้าม พื้นที่นี้ก็เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำ การเกษตร เกษตรกรที่นี่ได้มีการประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรมมาหลายชั่วอายุคน มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและสามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งอาชีพเกษตรกรรม รักษาที่ดินทำกินของบรรพบุรุษ และยังสามารถปรับตัวเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่ยุคบุกเบิกของบรรพบุรุษที่มีการทำไร่ยาสูบ ที่ทำในระบบเครือญาติ มีการใช้เครื่องมือทางการเกษตรแบบง่าย ๆ และยังไม่มีการสารเคมีในการเพาะปลูก จนเข้าสู่ยุคของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวตามที่รัฐมีนโยบายเข้ามาให้การสนับสนุนในการทำเกษตรเชิงพาณิชย์ มีการเข้ามาของเทคโนโลยีทางการเกษตร มีนวัตกรรมใหม่เกิดขึ้นมากมายในการที่ช่วยให้เกษตรกร สะดวกสบายมากขึ้น การใช้สารเคมีในการเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิต ส่งเสริมให้ภาคเกษตรกรรมแบบยังชีพเป็นภาคเกษตรกรรมแบบอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก พร้อมทั้งเป็นการพัฒนา ประเทศแบบก้าวกระโดด แต่ด้วยความไม่พร้อมในด้านต่างๆ ในการรับการพัฒนาจากภาครัฐ เกิดการล้มลุกคลุกคลานตลอดผลผลิตของเกษตรกรเอง ตั้งแต่การปลูกอ้อย ปลูกหอม ปลูกคะน้า ตามลำดับ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดความรู้ เกิดเป็นหนี้สินทั้งในและนอกระบบ กระทั่งมีการเปลี่ยนผ่านจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก แนวคิด วิถีคิด การปฏิบัติ ได้มีการปรับเปลี่ยนไปจาก เดิม แรงบัลดาลใจจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เปรียบเสมือนเครื่องมือ หลักคิดหลักปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิต จนเป็นเสมือนประตุนำพาสู่การหลุดพ้นจาก ปัญหาต่างๆ ที่รุมเร้า ตัวของเกษตรกร ถึงแม้ว่าเกษตรกรในพื้นที่นี้ ยังคงทำการเกษตรแบบเกษตรเคมีอยู่ก็ตาม

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ในการวิจัยถึง การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้ สังกะยมระบบการค้า ชุมชนวิสุทธิรังษี เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อทำความเข้าใจ ถึงกระบวนการการปรับตัวของเกษตรกร เช่น การดำรงชีวิต การเพาะปลูก การตลาดรวมถึงการ รักษาไว้ซึ่งอาชีพเกษตรกร ทั้งยังวิเคราะห์ประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการปรับตัว ของเกษตรกร สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการปรับตัวของ เกษตรกรรายอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อวิจัยถึงการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังกัดระบบการค้า ชุมชน วิสุทธิรังษี เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านพื้นที่ ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. ด้านประชากร เกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุก ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 25 คน
3. ด้านเวลา เดือนพฤษภาคม 2553 ถึง เดือนเมษายน 2554

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ความรู้เชิงวิชาการในเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมระบบการค้า ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งแต่เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชน การปรับตัวของเกษตรกรในการทำเกษตรกรรมช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ผลจากการขยายตัวของเมือง รวมถึงวิถีการดำรงชีวิตที่มีการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมในสังคมที่มีความเป็นทุนนิยมสูง
2. ความรู้เชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการนำรูปแบบการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ระหว่างสารเคมีและสารอินทรีย์ รวมถึงระบบการจัดการไร่นาขนาดใหญ่ตั้งแต่ พื้นที่การเพาะปลูก การจัดสรรน้ำ การทำการตลาด ทั้งยังมีนวัตกรรมที่เหมาะสมไปปรับใช้ในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกอื่น

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอถึงแนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สัจจระบบการค้า” ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชีย

แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

แนวคิดการปฏิวัติเขียว

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

ทฤษฎีภาวะทันสมัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชีย

ในประเทศไทยนั้น ถักพัฒน์ ทิพย์ประไพ (2540 : 48-70) ได้มีการนำทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชียมาใช้ โดยแนวทางที่ใช้ในการนำเสนอ คืออธิบายวิถีการผลิตแบบเอเชียจากแง่มุมของหมู่บ้าน เป็นการปูทางให้ทราบถึงวิถีการผลิตแบบเอเชีย

ชุมชนหมู่บ้าน

ชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชีย ตั้งอยู่แยกห่างจากกัน และกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในชนบท หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะเปรียบเสมือนโลกเล็ก ๆ ในตัวเอง ประกอบด้วยครัวเรือนหลาย ๆ ครัวเรือนอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยที่แต่ละครัวเรือนทำการผลิตอาหารและเสื้อผ้าใช้เอง จึงมีความเพียงพอเบื้องต้นในระดับครัวเรือนและภายในหมู่บ้านก็ยังมีช่างฝีมือทำหัตถกรรมที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะทาง ทำให้หมู่บ้านมีความเพียงพอในตัวเองทางเศรษฐกิจ โดยแทบจะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยภายนอกเลย แต่ละหมู่บ้านจึงต้องเป็นอิสระ ไม่ขึ้นแก่กันและมีการติดต่อกันน้อยมาก

ชุมชนหมู่บ้านมีกำเนิดมาจากชุมชนเชื้อสายหรือสังคมเผ่าในยุคโบราณ มีลักษณะเป็นสังคมเครือญาติ ทุกคนในชุมชนมีเชื้อสายเดียวกันและต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดมาตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ไม่ได้ลงหลักปักฐานเป็นการถาวร สภาพความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ซึ่งต้องขึ้นกับปัจจัยสภาวะแวดล้อมมากในระบบเศรษฐกิจแบบชนบทนี้ ทำให้เกิดความอยู่รอดของทุกชีวิตในชุมชน ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนโดยตรง ฉะนั้นทั้งตัวชุมชนเองและความเป็นชุมชน จึงมีความหมายอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่และสืบทอดต่อไปของชุมชน โดยนัยนี้ชุมชนจึงเป็นทั้งโลกเป็นทั้งชีวิต และเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของคนในชุมชน แต่ละบุคคลจะเข้าถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้ก็โดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชนเพียงสถานเดียว

ความสำคัญของความเป็นชุมชนยังดำรงสืบต่อมา เมื่อชุมชนเริ่มปักหลักตั้งถิ่นฐานทำกิจกรรมและเลี้ยงสัตว์แทนที่จะหาเก็บหรือล่าเอาจากธรรมชาติอย่างที่เคยทำ ณ จุดนี้เองที่ชุมชนเริ่มทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจของตน พื้นฐานการผลิตของชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชีย คือ เกษตรกรรมแต่ละครัวเรือนจะทำการผลิตสำหรับบริโภคในครัวเรือนของตน และทุกครัวเรือนต่างก็ทำการผลิตด้วยกันทั้งสิ้น การผลิตเพื่อเป็นสินค้าจึงมีความสำคัญน้อยมากในวิถีการผลิตแบบเอเชีย นอกจากแต่ละครัวเรือนจะผลิตอาหารกินเองแล้ว ยังมีการปั่นด้ายและทอผ้าใช้เองอีกด้วย ทุก ๆ ครัวเรือนจึงมีความเพียงพอในระดับหนึ่ง ส่วนงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะอย่างก็จะมีช่างฝีมือในหมู่บ้าน เช่น ช่างปั้น ช่างเหล็ก เป็นผู้ผลิตให้กับชุมชน หมู่บ้านจึงมีความพอเพียงในตัวเอง ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่ง เป็นโลกที่ปิดและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ภายในหมู่บ้านในระดับที่จำกัด โดยแทบจะไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับภายนอกเลย

พลังการผลิตทั้งในด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรมอยู่ในระดับที่ต่ำ การผลิตขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาก เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงดิน น้ำ ตลอดจนคน ฝน และฤดูกาล เป็นต้น เทคนิคการผลิตและเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบง่าย ๆ ที่ชุมชนพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นตน โดยอาศัยประโยชน์จากสภาพที่เป็นอยู่ของธรรมชาติให้เข้ากับความต้องการของตน

การแบ่งงานกันทำในกระบวนการผลิต มีลักษณะเป็นการแบ่งกันตามสภาพทางกายภาพของบุคคล เช่น เพศและวัย ไม่ใช่การแบ่งกันตามทักษะความชำนาญ คนแต่ละคนจึงทำงานทุกอย่างเหมือน ๆ กัน ไม่มีการแบ่งงานกันทำเป็นเฉพาะ ประสิทธิภาพการผลิตจึงต่ำและไม่ค่อยมีผลผลิตส่วนเกินหรือมีก็แต่น้อย ทว่าเพียงพอต่อการดำรงอยู่ของชีวิตในชุมชน

ระบบกรรมสิทธิ์ในวิถีการผลิตแบบเอเชีย เป็นระบบกรรมสิทธิ์ชุมชน กล่าวคือกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินเป็นของชุมชน บัณฑิตคนไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินที่ตนทำการเพาะปลูก ทว่า

ที่ดินทั้งหมดเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชน แต่ละบุคคลมีเพียงสิทธิ์ในการครอบครองเพื่อทำประโยชน์จากที่ดินและการครอบครองนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของชุมชนเท่านั้น

เนื่องจากพื้นฐานการผลิตของชุมชนคือเกษตรกรรม ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นจึงได้แก่ที่ดิน สำหรับการทำการเกษตรและแรงงานที่จะทำการเกษตรบนผืนดินนั้น การที่ปัจจัยการผลิตคือที่ดิน เป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนและคนจะเข้าถึงปัจจัยการผลิตนี้ได้ก็โดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชนเท่านั้น ทำให้คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนด้วยพันธะที่ผูกพันแน่นหนา ไม่สามารถปลีกตัวออกจากชุมชนได้ เพราะการปฏิเสธชุมชนก็หมายถึงการปฏิเสธสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการทำการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพไปด้วยพร้อม ๆ กัน

ในภาวะที่พลังงานการผลิตอยู่ในระดับต่ำ บุคคลต้องเข้าถึงปัจจัยการผลิตโดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชน และมีการแบ่งงานกันทำในขนาดที่จำกัด ซึ่งก็ส่งผลให้มีการผลิตส่วนเกินจำกัดไปด้วยนี้ ทุกคนในชุมชนจึงมีความเท่าเทียมกันในแง่ของการดำรงชีวิต และหัวหน้าครอบครัวก็มีความเท่าเทียมกันในแง่ของสถานภาพทางสังคมด้วย

อย่างไรก็ดีในชุมชนก็ยังมีการมีส่วนร่วมบางอย่างที่มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของชุมชนโดยรวม เช่น งานหัตถกรรม งานดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย งานกำหนดเวลาสำหรับกิจกรรมการเพาะปลูก งานควบคุมปริมาณน้ำ เป็นต้น ชุมชนต้องการให้คนบางคนในหมู่บ้านประกอบภารกิจเหล่านี้ ภายในหมู่บ้านจึงมีการแบ่งงานกันทำขึ้นในระดับหนึ่งที่ไม่สูงมากนัก เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นร่วมกันของชุมชน และชุมชนจะเป็นผู้รับค่าใช้จ่าย สำหรับการดำรงชีพของผู้ที่ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อการยังชีพของตนเหล่านั้น

โดยการจัดโครงสร้างของชุมชนในลักษณะนี้ ทำให้ความเพียงพอในตนเองของชุมชนขยายขอบเขตรวมไปถึงกิจการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของชุมชนด้วย ชุมชนได้อาศัยส่วนเกินของชุมชนรองรับความต้องการในส่วนนี้ได้ด้วยตัวของชุมชนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยภายนอกมากนัก ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรอิสระซึ่งดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการผลิตซ้ำตัวเองได้ด้วยตัวของตัวเอง และมีการติดต่อกับภายนอกที่จำกัด แต่ละชุมชนจึงมีลักษณะเป็นโลกของตัวเองและไม่ขึ้นแก่กัน

การแบ่งงานในชุมชนซึ่งยังมีขนาดที่จำกัดนี้ เป็นรูปแบบเบื้องต้นของการเกิดขึ้นชั้นในหมู่บ้าน บางแห่งอาจมีระบบวรรณะและมีทาสด้วย แต่การมีชนชั้นนี้ ยังไม่ได้พัฒนาไปจนถึงขั้นของการแบ่งแยกเป็นชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตและชนชั้นที่ไร้ปัจจัยการผลิต เพราะระบบหมู่บ้านบนพื้นฐานของกรรมสิทธิ์ชุมชนยังคงเข้มแข็งอยู่ จึงยังไม่มีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นเกิดขึ้นในหมู่บ้าน การเกิดขึ้นชั้นจึงไม่ใช่ลักษณะหลักของหมู่บ้าน ไม่สามารถทำลายลักษณะความเป็นชุมชน ซ้ำยังถูกบดบังโดยลักษณะความเป็นชุมชนของหมู่บ้านอีกด้วย

กลไกต่าง ๆ ของระบบหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชียได้พัฒนาสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ระบบอุดมการณ์สอดคล้องและสนับสนุนต่อระบบการผลิตและระบบความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่ในระดับที่พื้นฐานที่สุด คือระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติไปจนถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน รูปแบบของเทคนิควิธีการผลิต ลักษณะการแบ่งงานกันทำในระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชน รูปแบบของการผลิตและจัดสรรส่วนเกินเพื่อตอบรับภารกิจส่วนรวม ตลอดจนรูปแบบในการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก ล้วนแต่วางพื้นฐานอยู่บนกลไกของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกด้านอุดมการณ์ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ต่างส่งผลกระทบต่อถึงกันและกันอย่างใกล้ชิด

เมื่อหมู่บ้านเติบโตขยายใหญ่ขึ้น ก็จะมีการอพยพโยกย้ายผู้คนบางส่วนออกไปตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ ซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกับหมู่บ้านเดิม วิถีการผลิตแบบเดิม มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเดิมและมีระบบอุดมการณ์แบบเดิม ชุมชนหมู่บ้านจึงมีการขยายตัวในเชิงปริมาณ ทว่าในลักษณะในเชิงคุณภาพของหมู่บ้านยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ซึ่งเกิดอย่างเชื่องช้าและไม่มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนแบบใหม่อย่างชัดเจน

โดยนัยยะดังกล่าวนี้ หมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชียถูกมองว่าหยุดนิ่งและเติบโตแบบพืชผัก คือมีการขยายขนาดแต่ไม่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง จึงเป็นพื้นฐานให้วิถีการผลิตแบบเอเชียมีลักษณะสถิตไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นวิถีการผลิตแบบทุนนิยมได้

รัฐ

เมื่อพลังการผลิตพัฒนาสูงขึ้น ประชากรหนาแน่นขึ้นและมีจำนวนชุมชนเพิ่มมากขึ้น แต่ละชุมชนต่างก็ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงผลประโยชน์ของตน ผลประโยชน์ของชุมชนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นประโยชน์ร่วมกันและขัดแย้งกัน จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการดูแลประสานประโยชน์ของทุก ๆ ชุมชนขึ้น ความจำเป็นอันนี้ก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำในรูปแบบใหม่ คือมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างชุมชน

ในขณะที่ชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ ยังคงมีลักษณะเหมือนเดิมหรือเหมือนกัน องค์กรใหม่ที่ถูกตั้งขึ้นมานี้มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันออกไปและมีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านในรูปแบบที่พิเศษออกไปจากเดิมและในไม่ช้าก็ค่อย ๆ แยกตัวออกไปเป็นอิสระจากชุมชนอื่น ๆ โดยผ่านการสืบทอดหน้าที่ภายในตัวองค์กรนี้เอง ซึ่งก็เป็นการสืบทอดอำนาจไปด้วยพร้อม ๆ กัน ทั้งยังค่อย ๆ พัฒนาตัวเองขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้นซับซ้อนมากขึ้น มีอำนาจมากขึ้นในฐานะของรัฐในที่สุด

ในวิถีการผลิตแบบเอเชีย รัฐอ้างตนเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดครอบทับลงไปบนกรรมสิทธิ์ของชุมชนอีกทีหนึ่ง รัฐจึงเป็นเสมือนชุมชนใหญ่ที่รวมชุมชนทั้งหมดเอาไว้ด้วยกัน การอ้างสิทธิ์ของของรัฐนี้นำมาซึ่งความชอบธรรมในการดึงดูส่วนเกินจากหมู่บ้านเพื่อนำมาหล่อเลี้ยงรัฐเอง

ส่วนเกินที่ถูกดึงมานี้อยู่ในรูปของภาษีที่ชุมชนต้องจ่ายให้กับรัฐ ในขณะที่เดียวกันก็ถือเป็นเสมือนค่าเช่าที่รัฐเรียกเก็บจากชุมชน อันเนื่องมาจากการเข้าไปใช้ที่ของรัฐไปด้วยพร้อม ๆ กัน ภาษี / ค่าเช่า นี้จึงมีลักษณะเหมือนกันสองด้านของเหรียญเดียวกัน ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับหมู่บ้าน

ภาษี / ค่าเช่านี้เป็นส่วนเกินที่รัฐเรียกเก็บจากชุมชน ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลในชุมชนหมู่บ้านนั้น รัฐจึงติดต่อโดยตรงเฉพาะกับตัวหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งแสดงบทบาทเป็นประตูหรือช่องทางผ่านของส่วนเกินจากหมู่บ้านไปสู่รัฐ โดยที่รัฐไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวหรือจัดการผลิตและแจกจ่ายภายในหมู่บ้านเลย หัวหน้าหมู่บ้านจึงมีฐานะพิเศษ กล่าวคือ เป็นตัวแทนของหมู่บ้านในสายตาของรัฐ และเป็นตัวแทนของการสื่อสารกับรัฐในสายตาของคนในหมู่บ้านไปด้วยพร้อม ๆ กัน

ส่วนเกินที่หมู่บ้านส่งให้กับรัฐนี้อยู่ในหลายรูปแบบ คือ อยู่ในรูปของแรงงาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พื้นฐานที่สุด ในรูปของผลผลิตส่วนเกินของชุมชน และในรูปของเงินตรา ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีอยู่จำกัดที่สุด ส่วนเกินเหล่านี้เป็นผลประโยชน์หรือรายได้โดยตรงของรัฐ ซึ่งถูกรัฐผูกขาดโดยสิ้นเชิงและรัฐใช้จ่ายรายได้นี้ไปเพื่อหล่อเลี้ยงให้กับรัฐสามารถดำรงอยู่ได้ นอกจากรัฐ ยังมีกลุ่มคนอีกมากมายหลายกลุ่ม ซึ่งเข้ามาทำงานให้กับรัฐในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่รัฐให้ กลุ่มคนเหล่านี้จึงไม่ใช่ผู้ที่ทำการขูดรีดส่วนเกินด้วยตัวเอง ทว่าเข้าถึงส่วนเกินได้โดยผ่านรัฐอีกต่อหนึ่ง

โครงสร้างทางการเมืองของสังคมเอเชียที่มีการรวมศูนย์อำนาจของรัฐมีบทบาทอย่างยิ่งในการกำหนดลักษณะทางอุดมการณ์ของสังคมโดยรวม กล่าวคือ อำนาจทางการเมืองรวมถึงตัวผู้นำเบ็ดเสร็จกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นตัวแทนของสวรรค์ พระเจ้าหรือเทพเสียบเอง และในทางกลับกัน ศาสนาถูกทำให้เป็นการเมืองไปด้วยพร้อม ๆ กัน โครงสร้างส่วนบนอันประกอบด้วยกำลังอำนาจของรัฐควบคุมระบบอุดมการณ์ของสังคมนี้เอง ที่เป็นกลไกหลักในการขูดรีดส่วนเกินจากชุมชนหมู่บ้านจัดเป็นกลไกนอกภาคเศรษฐกิจ และกลไกอันนี้วางพื้นฐานอยู่บนการอ้างกรรมสิทธิ์ของรัฐเหนือที่ดิน ครอบทับลงไปบนระบบกรรมสิทธิ์ชุมชนของหมู่บ้านอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งมักถูกพิจารณาว่าเป็นลักษณะหลักของวิธีการผลิตแบบเอเชีย

พลังการผลิต

วิธีการผลิตแบบเอเชียมักถูกกล่าวถึงว่ามีพลังการผลิตที่ต่ำ เมื่อเทียบกับวิธีการผลิตแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการผลิตแบบทุนนิยมอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันกับพลังการผลิตของชุมชนในยุคบุพกาล มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ หรือแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลง แต่ในความจำเป็นจริงแล้ว วิธีการผลิตแบบเอเชียมีทิศทางการพัฒนาพลังการผลิตเป็นของตัวเอง ไม่ใช่ว่ามีระดับพลังการผลิตที่ต่ำหรือแทบไม่มีการพัฒนาขึ้นมาเลย

โดยพื้นฐานแล้ว พลังการผลิตในวิถีการผลิตแบบเอเชียนี้ วางตัวอยู่บนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก ปัจจัยทางธรรมชาติทรัพยากร รวมถึงระบบนิเวศ มีผลอย่างมากต่อการผลิต ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติทุกขั้นตอน เทคนิควิธีการและเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบง่าย ๆ ใช้ประโยชน์จากสภาพที่เป็นอยู่ของธรรมชาติโดยไม่ได้มุ่งเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาตินั้นให้เข้ากับความต้องการของตน ลักษณะการผลิตของชุมชนจึงเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน เป็นความยั่งยืนไม่ทำลายล้างธรรมชาติอันเป็นรากฐานทางทรัพยากรซึ่งก็คือรากฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านเอง ชุมชนทำการผลิตอย่างเรียบง่ายด้วยสายตาที่ยาวลักษณะเป็นการปรับตัว เพื่อให้รากฐานคงอยู่เพื่อให้อยู่รอดในระยะยาว เป็นแนวการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยมุ่งจะประนีประนอมกับสภาพธรรมชาติมากกว่าที่จะรุกทำลาย

การหาเก็บจากธรรมชาติ ที่เป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับความเพียงพอของชุมชน ชุมชนหมู่บ้านจึงต้องมีอย่างน้อยก็ป่าเล็ก ๆ และแหล่งน้ำ เพื่อหนุ่รับการดำรงอยู่ของชุมชนเอาไว้ ดังจะเห็นจากการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนแต่ละต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพภูมิประเทศอย่างไร หรือมีภูมิอากาศอย่างไร หรือมีภูมิอากาศที่แห้งแล้งสักเพียงใดก็ตาม และการหาเก็บจากธรรมชาตินี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชน ในแง่ที่ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนที่มีความยืดหยุ่น สามารถต้านทานวิกฤตการณ์ต่าง ๆ จากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ได้เป็นอย่างดี

เหนือขึ้นมาจากการหาเก็บจากธรรมชาติก็คือการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของการดำรงชีวิต เกษตรกรรมเกิดขึ้นมาในสังคมมนุษย์เพื่อประกันว่าจะมีอาหารและสิ่งจำเป็นใช้อย่างเพียงพอและทันเวลา การปลูกพืชเริ่มเข้ามาทดแทนการหาเก็บพืชผักจากป่าเพียงอย่างเดียว และการเลี้ยงสัตว์ก็เริ่มเข้ามาทดแทนการล่าสัตว์ในทำนองเดียวกัน โดยเกษตรกรรม มนุษย์จึงสามารถควบคุมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตรอดของตนเองได้มากขึ้น เกษตรกรรมมีจุดมุ่งหมายคือความเพียงพอ ไม่ใช่ความเกินพอ อันจะทำให้สมดุลในธรรมชาติถูกรบกวนกระทบกระเทือน และย้อนกลับมาสั้นคลอนความอยู่รอดของมนุษย์ในที่สุด

โดยความมุ่งหมายนี้ ทุกครัวเรือนจึงทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความเพียงพอของตนเอง ไม่จำเป็นต้องผลิตเป็นปริมาณมากเพราะไม่ได้เกิดผลประโยชน์ต่อใคร ไม่ได้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งยังทำให้เกิดปัญหาเสียดายด้วยซ้ำ เพราะการที่พื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้นย่อมหมายถึงพื้นที่ป่าสำหรับการหาเก็บต้องลดลงไปด้วย

ยังคงมีบางสิ่งบางอย่างที่หมู่บ้านไม่สามารถผลิตได้ด้วยตนเอง แต่ต้องนำมาจากภายนอกจากแหล่งที่มีอยู่ เช่น เกลือและแร่เหล็ก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะในบางพื้นที่

ทว่าเป็นที่ต้องการในหลายพื้นที่ สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางไกลมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนบางกลุ่มหรือชนเผ่าบางเผ่าดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเดินทางค้าขายระหว่างถิ่นต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันและมีทรัพยากรไม่เหมือนกัน คนเหล่านี้เองที่เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่น ๆ ของแต่ละชุมชน นอกจากสื่อสารผ่านขบวนการค้าขายแล้ว ในหลายกรณีก็มีการติดต่อกันเองโดยตรงระหว่างคนในต่างชุมชนด้วย เช่น ชุมชนตากคนบนเขาสามารถติดต่อกับชุมชนที่ราบและชุมชนชนริมทะเลได้โดยเดินทางมาตามลำน้ำ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ชุมชนไม่ใช่โลกที่ปิดตายเลยเสียทีเดียว แต่ยังมีการติดต่อสื่อสารกับภายนอกอยู่อย่างสม่ำเสมอ แม้อาจจะสังเกตได้ยากและไม่ชัดเจนนักก็ตาม และการติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนนี้ ได้มีบทบาทอย่างมาก ทั้งในด้านของการพัฒนารูปแบบการผลิต และในด้านของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เทคนิควิธีการใหม่ ๆ จากชุมชนหนึ่ง ก็จะสามารถถ่ายทอดถึงชุมชนอื่น ๆ ได้ และในทางระบบความคิด เชื้อถือก็เป็นไปได้ในทำนองเดียวกัน ชุมชนจึงไม่ใช่โลกที่ปิดและแยกต่างหากออกจากกันดังที่อาจถูกสังเกตได้ในช่วงเวลาสั้น ๆ จากสายตาของคนภายนอกที่ไม่เข้าใจความเป็นชุมชนมากพอ

ความสัมพันธ์ทางการผลิต

ลักษณะของความสัมพันธ์ทางการผลิตในวิถีการผลิตแบบเอเชียก็คือ ความเป็นชุมชน ชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของทุกคน ในท่ามกลางการพัฒนาพลังการผลิตแบบค่อยเป็นค่อยไปนี้ มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยอันตรายจากธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นจากสัตว์ป่า โรคภัยไข้เจ็บ ความแห้งแล้ง ตลอดจนคลื่นลมและภัย สิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์เอาตัวรอดได้ก็คือความร่วมมือกัน ชุมชนจึงเป็นสถาบันหลักที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่รอดปลอดภัยได้ ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ทางการผลิตจึงมีพื้นฐานอยู่บนปรัชญาชีวิตชุมชน

ปรัชญาชีวิตชุมชนในวิถีการผลิตแบบเอเชียนี้ สัมพันธ์กับระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันจะสืบเชื้อสายมาจากเถือกเขาเหล่ากออันเดียวกัน เป็นญาติพี่น้องกัน ชุมชนจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับครอบครัวใหญ่ ที่มีสมาชิกหลายชั่วคน หลายกิ่งก้านสาขาอาศัยอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และรักใคร่กลมเกลียวกัน โลกทัศน์ว่าด้วยชีวิตชุมชนได้แฝงอยู่ในแทบทุกกิจกรรม นับตั้งแต่ระเบียบทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ไปจนถึงฐานที่สุดคือการผลิต ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันในการทำารเพาะปลูก อาจมีระบบจัดสรรปันน้ำกัน ช่วยกันในการก่อสร้างบ้านเรือน มีแนวความคิดเกี่ยวกับความกตัญญู การเคารพอาวุโส เป็นต้น

มีแง่คิดในการสังเกต คือ การพัฒนาขึ้นมาของพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีผลกระทบต่อกันและกันอยู่ตลอดเวลา โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาระบบสังคมที่เข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ความก้าวหน้าใน

กระแสพัฒนาการวิธีนี้ จึงได้ความกลมกลืนเป็นองค์รวมของระบบชุมชน ที่ทำให้หมู่บ้านและชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างมีความสุขได้ในระยะยาว

โดยสรุป แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชีย เป็นแนวคิดที่กล่าวถึง ระบบอุดมการณ์สอดคล้อง และสนับสนุนต่อระบบการผลิตและระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ตั้งแต่ในระดับที่พื้นฐานที่สุดคือระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติไปจนถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสังคมเป็นแบบเครือญาติ รูปแบบของเทคนิควิธีการผลิต ลักษณะการแบ่งงานกันทำ หน้าที่ในระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชน รูปแบบของการผลิตที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติ การยึดหยุ่นกับธรรมชาติ การถือครองที่ดินของคนในชุมชน และการจัดสรรส่วนเกินเพื่อตอบรับภารกิจส่วนรวม ตลอดจนรูปแบบในการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก และการเข้ามาของรัฐ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำไปใช้เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและเพื่อสร้างแนวคำถาม ในประเด็นของ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน การรวมกลุ่มทางสังคม ลักษณะทางสังคม การประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งเรื่องของแรงงาน เครื่องมือและวิธีการผลิต การแบ่งงานและหน้าที่ของคนในครอบครัว ตลอดจนคนในชุมชน การติดต่อจากสังคมภายนอก ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงรายละเอียดภายใต้กรอบแนวคิดนี้

แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

จุดเริ่มต้นของการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ 2538 : 18-19) จากประสบการณ์งานพัฒนาในบ้านเราเอง บวกผสมกับการแลกเปลี่ยนติดต่อกับเพื่อนนักพัฒนาในต่างประเทศ ทำให้นักพัฒนาไทยกลุ่มหนึ่งพยายามแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาการทำงานที่เป็นอยู่ให้ได้ผลดีมากกว่าเดิม โดยที่ต้องแก้ไขขีดจำกัดและผลเสียที่จะตามมาของงานพัฒนาที่เคยทำมาในอดีต ในการรุดเดินหน้าต่อไปบนเส้นทางแห่งการพัฒนาชุมชนนี้ อาจต้องปรับเปลี่ยนตั้งแต่ปรัชญาการพัฒนาเสียใหม่ ได้แก่ “เราจะทำงานพัฒนาไปเพื่ออะไร ทำไมเราต้องทำงานพัฒนา” จากคำตอบเดิมที่ตอบว่า “เพื่อพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดียิ่งขึ้นขึ้นไปเรื่อยๆ ให้ “กินดีอยู่ดี” มากขึ้นไปเรื่อยๆ โดยอาจจะสูญเสียมิติด้านอื่นๆของชีวิตสังคมหรือชีวิตชุมชน เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกัน ความสมานสามัคคี ต้องปรับเปลี่ยนปรัชญาการพัฒนาใหม่ว่าเราต้องทำงานพัฒนาเพื่อให้ “กินพอดี อยู่พอดี” เพื่อยกระดับจิตใจของชาวบ้านให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างศีลธรรมในหมู่บ้านให้เข้มแข็ง บำรุงรักษาวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

ในขั้นต่อมาก็ยังต้องเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดและความเชื่อพื้นฐานบางประการที่เกี่ยวกับการทำงานพัฒนา แต่ก่อนหน้านี้ เมื่อเวลานักพัฒนาเข้าไปในหมู่บ้านสิ่งที่นักพัฒนาที่มีอยู่

ล่วงหน้าในหัวสมองคือ หมู่บ้านที่กำลังไปมีปัญหา ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาการเจ็บป่วย ปัญหาความยากจน ขาดข้าว หนี้สิน วิธีการทำงานก็คือ

1. จะถามว่าชาวบ้านมีปัญหาอะไรบ้าง หรืออาจจะถามว่าชาวบ้านมีปัญหาอะไรให้เราช่วยเหลือบ้าง

2. จะเสนอวิธีและรูปแบบในการแก้ปัญหาให้ โดยทั่วไปที่เราทำก็คือ ต้องรวมกลุ่มกันเพื่อทำธนาคารข้าว เพราะการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้นมีความเชื่อพื้นฐานในด้านศักยภาพชุมชน ในพลังสร้างสรรค์อันจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยตัวเองของชาวบ้านโดยอาจจะต้องอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกแต่ไม่ใช่ต้องแบมือรอคอยพึ่งพาการแก้ปัญหาจากผู้อื่น

สาระสำคัญของแนวคิดในช่วงต้นนั้นมี 3 ประการ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2547 : 9-12)

1. มีความเข้าใจแล้วว่าสังคมไทยประกอบขึ้นจากชุมชนของชาวบ้าน ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้เน้นให้ความสำคัญแก่ความเป็นคนและความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ความเป็นญาติมิตร ความมีน้ำใจ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน วิถีแห่งหมู่บ้านไทยคือ “น้ำใจที่งดงามเปี่ยมด้วยความรักและไม่ตรีอยู่ล้นเหลือ” วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมแต่โบราณมาของสังคมไทยคือ วัฒนธรรมที่เน้นความสำคัญของความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชาวบ้านไทยแตกต่างจากวัฒนธรรมทุนนิยม ซึ่งเน้นความเป็นปัจเจกชน ตัวใครตัวมัน แข่งขัน และเอาไรด์เอาเปรียบ

2. จะพัฒนาชุมชนต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน เป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นมาจากมีประวัติยาวนานย้อนกลับไปไกลโพ้น เป็นของ ๆ ชาวบ้านเอง ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก การต่อต้านการเอาไรด์เอาเปรียบจากภายนอกจะทำได้

3. ในแง่วิธีการพัฒนา จะต้องทำให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกที่แจ่มชัดในวัฒนธรรมของเขา ปัญญาชนของชาวบ้าน (Organic Intellectual) และชาวบ้านควรร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชน เพราะสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมาช้านานนั้น นานเข้าอาจกลายเป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก คือลืมนึกไปว่าทำอย่างนั้นเพราะอะไร การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์จะช่วยให้รู้พื้นค้นหาได้ว่า การปฏิบัติและพิธีกรรมมีที่มาอย่างไร ทำให้ชาวบ้านตื่นและรับรู้ รู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชน เห็นคุณค่าของการรวมเป็นชุมชนและชาวซึ่งในประวัติการต่อสู้ร่วมกันตลอดมา เห็นภัยของการครอบงำของวัฒนธรรมแปลกปลอมจากภายนอก ในแง่เศรษฐกิจ ชาวบ้านควรทำการผลิตในขนาดที่เหมาะสม ใช้แรงงานในครอบครัว

เป็นหลักก่อน ทำเพื่อเลี้ยงครอบครัวและชุมชนก่อน ในคำของบำรุง บุญปัญญา “ สลัดพื้น
 พันธนาการแห่งการพึ่งพา พันธนาการแห่งระบบตลาด กลับไปสู่การพึ่งพาตนเองให้ได้”

กล่าวได้ว่า แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเมื่อเริ่มเกิดในสังคมไทยในศตวรรษที่ 2520 คือ
 พ.ศ. 2520-2529 เป็นการเสนอทางเลือกการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาชนบท เป็นทางเลือกแนว
 ทางการพัฒนาเพื่อเอาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้านเป็นตัวตั้ง ซึ่งเป็นเศรษฐกิจและ
 วัฒนธรรมแบบชุมชนและวัฒนธรรมแบบชุมชนไม่ใช่แบบปัจเจกชน มุ่งสู่การพึ่งพาตนเองของ
 ชาวบ้านของท้องถิ่น ของเขตภายในประเทศ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนี้เกิดมาจากการสรุป
 ปรากฏการณ์ขึ้นเป็นทฤษฎีของนักพัฒนาเอกชน ด้านหนึ่งมาจากการสัมผัสและเข้าใจความเป็นตัว
 ของตัวเอง ศักยภาพและเส้นทางของชาวบ้านไทย อีกด้านหนึ่งมาจากการเห็นปัญหาหนักของการ
 พัฒนาประเทศในแนวทางทุนนิยม ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้ของการพัฒนาตกเป็นของคนเพียงกลุ่ม
 เดียว คือภาคธุรกิจ ส่วนใหญ่จากการเอาไร้เดียงสาเปรียบภาคเกษตรกรรม ภาคเศรษฐกิจชุมชนหรือ
 การใช้แรงงานชาวบ้านราคาถูก อีกทั้งคนเพียงกลุ่มเดียวนั้นส่วนสำคัญเป็นหรือถูกควบคุมโดยช่าง
 ต่างชาติ แทบจะไม่ใช้ภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของประชาชนไทย ทางเลือกการพัฒนาแนว
 วัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนที่เสนอโดยนักพัฒนาเอกชนเมื่อเริ่มเกิดขึ้น ไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่าง
 เป็นทางการ ไม่มีที่ในแนวทางและแผนของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไม่มีที่ใน
 มหาวิทยาลัยและวงวิชาการ โดยเฉพาะถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ใน
 ประเทศไทย ซึ่งเป็นวิชาเศรษฐศาสตร์แบบนายทุน ให้ความสำคัญเฉพาะเศรษฐกิจภาค
 และรัฐ คือการค้าระหว่างประเทศ การธนาคารและการคลัง ไม่เห็นค่าของเศรษฐกิจภาค
 ประชาชน คือ เศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ในช่วงศตวรรษที่ 2520 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
 ได้รับการยอมรับ มีบทบาทเป็นแนวคิดนำเฉพาะในหมู่นักพัฒนาเอกชน ส่วนในวงวิชาการมี
 เฉพาะนักวิชาการจำนวนน้อยเท่านั้นที่ยอมรับแนวคิดนี้

แนวคิดการพัฒนาระดับภูมิภาคและสังคม

จะได้อีกกล่าวถึงการพัฒนาระดับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในอีก 2 ช่วงต่อมา คือช่วงที่
 คณะนักวิชาการเข้ามาช่วยยกระดับแนวคิด จากการเป็น “ทางเลือกการพัฒนา” เป็น “แนวคิด
 เศรษฐกิจและสังคม” คือจากประมาณปลายทศวรรษ 2520 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2527- ปัจจุบัน)
 และช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจทุนและการเข้าขานรับแนวคิดฯ ขององค์กรประชาชน ยกระดับ
 แนวคิดสูงขึ้นอีกจาก “แนวคิดเศรษฐกิจและสังคม” เป็น “อุดมการณ์ของสังคม” คือจาก พ.ศ.
 2540 ถึงปัจจุบัน

พัฒนาเป็นแนวคิดเศรษฐกิจและสังคม

จาก “ทางเลือกการพัฒนา” เป็น “แนวคิดเศรษฐกิจและสังคม” สิ่งที่คณะนักวิชาการได้
 เข้ามาช่วยพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมี 2 ประการ คือ

1. ชี้ให้เห็นฐานะของสถานะชุมชนชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนในประวัติศาสตร์ คือ ฐานะและบทบาทของชาวบ้านในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง คำนึงและชี้ว่าระบบชุมชนเป็นระบบอีกประการหนึ่งของสังคมไทย มีกลไก เส้นทางการ ฝึฝืนของตัวเอง แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนไม่เป็นแค่เพียงการชี้แนวทางการพัฒนา ไม่ใช่เรื่องของ เฉพาะช่วงระยะเวลาการพัฒนา ไม่ใช่เพียงชี้ว่าควรพัฒนาแนวทางชุมชน แต่ชี้ว่าชุมชนเป็นระบบซึ่ง เป็นแกนกลางของสังคมไทย วัฒนธรรมชุมชนเป็นแกนกลางของวัฒนธรรมไทย โดยพื้นฐานทาง สังคมเป็นสังคมแบบชุมชน ไม่ใช่แบบทุนนิยม แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นทฤษฎีซึ่งอธิบาย ระบบและทางเดินของระบบอันเป็นแกนกลางของสังคมและวัฒนธรรมไทย ควรเข้าใจชุมชนและ วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นองค์รวม เป็นหนึ่งระบบ เป็นอย่างนั้น มีฐานะสำคัญระดับนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ทางเลือกของสังคมในมิติเศรษฐกิจหรือมิติการพัฒนาชนบทในระยะการพัฒนา

2. ชี้ว่าทางเลือกการพัฒนาหรือเมื่อพิจารณาระยะขยายเป็นเส้นทางของสังคมไทยนั้น เส้นทางที่เสนอโดยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นเส้นทางที่ชอบธรรม เพราะเป็นเส้นทางของ ประชาชนชาวไทย ให้ประโยชน์เต็มที่แก่ชาวบ้านพื้นเมืองและเป็นเส้นทางของผู้คนส่วนข้างมาก ที่สุดในประเทศ อีกทั้งเป็นเส้นทางที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของเขต ทropic ลักษณะทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งมีหน่วยพื้นฐานคือครอบครัวและ ชุมชน เส้นทางวัฒนธรรมชุมชนเป็นเส้นทางพัฒนาและเป็นเส้นทางพัฒนาและเป็น เส้นทางของสังคมไทยที่เหมาะสมเป็นจริง ไม่ใช่เป็นเพียงความเพื่อฝืนของกลุ่มนักพัฒนาเอกชน

ปัจจุบันวงการพัฒนาในประเทศไทยได้เริ่มแนวการทำงานพัฒนาแบบวัฒนธรรมชุมชน ใน 3 รูปแบบ คือ

1. แนวการเก็บสงวนรักษาวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ไม่ให้สูญหาย

เนื่องจากสภาพความเป็นจริงที่วัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งด้านวัฒนธรรมและด้านประเพณี พิธีกรรมหลายอย่างกำลังสูญหายไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์เก็บรักษาเอาไว้ เช่น มี การรวบรวมบันทึก

ส่วนการเก็บรักษาวัฒนธรรมในส่วนที่เป็นธรรมเนียมประเพณีนั้นรูปแบบหนึ่งได้แก่ การรื้อฟื้นขึ้นมาทำใหม่ เช่น หากเราต้องการจะสร้างเสริมคุณค่าที่เมตตากรุณาแก่สิ่งมีชีวิตรอบ ๆ ตัวเรา ต้องการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งรอบข้างให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกื้อกูลกัน เราอาจจะรื้อฟื้นการทำพิธีเรียกขวัญข้าว หรือหากต้องการปลูกฝังคุณค่าแห่งการ พึ่งตนเอง ความภาคภูมิใจความรู้ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมเอาไว้ ก็อาจจะรื้อฟื้นความรู้ในการใช้ สมุนไพรขึ้นมา เป็นต้น

2. แนวการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา

เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่พบได้แพร่หลายในปัจจุบัน โดยเฉพาะในแวดวงนักพัฒนาเอกชนที่เรารู้จักกันดี การพัฒนาที่มีวัฒนธรรมชุมชนเป็นยาค้ำสอดแทรกอยู่ในเนื้องานทุกอย่างย่อมแล้วแต่เจตนารมณ์และเป้าหมายของการทำกิจกรรมในครั้งนั้นๆ

3. แนวคิดการพัฒนาที่มีมิติวัฒนธรรมแรกเป็นยาค้ำในเนื้องานทุกอย่าง

หมายความว่า ไม่เพียงแต่จะอนุรักษ์สงวนรักษาวัฒนธรรมหรือจะใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเท่านั้น หากแต่มีวัฒนธรรมชุมชนนั่นเองจะกลายเป็นทิศทางของงานพัฒนาเลยทีเดียว ในทางปฏิบัติก็หมายความว่า ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนจะเป็นทั้งเป้าหมายและเป็นทั้งวิถีทางของการพัฒนา ในส่วนที่เป้าหมายนั้น หมายความว่า การกำหนดปรัชญาของการทำงานพัฒนาว่า “จะทำงานพัฒนาไปเพื่ออะไร” คำตอบที่ได้ต้องมาจากวิถีคิด วิถีชีวิต มาตรฐานของวัฒนธรรมชุมชนเอง

จะทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนได้อย่างไร (กาญจนา แก้วเทพ 2538 : 114-123)

การถือเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งของการพัฒนา นี่เป็นการปรับตัวทัศนะใหม่ในการพัฒนาที่เคยมีเมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมา ที่เรามักจะคิดว่า ชาวบ้านเป็นวัตถุรองรับการพัฒนา (Object of development) และกลุ่มนักพัฒนาจากภายนอกจะเป็นผู้ไปพัฒนา ทัศนะดังกล่าวนี้สืบเนื่องจากการอภิปราย “ตัวชาวบ้าน” เอง โดยที่แต่เดิมเรามองแต่ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีปัญหา เป็นผู้ตกอยู่ในสภาพโง่ จน เจ็บ เป็นผู้ไม่มีแนวคิดในการพัฒนา ไม่มีจิตสำนึกต่อการถูกเอาเปรียบ ไม่ได้ผ่านการต่อสู้มาก่อน ไม่มีการรวมกลุ่มจัดตั้ง ไม่มีเจตนารมณ์ อุดมการณ์ ฯลฯ ฉะนั้นนักพัฒนาจากภายนอกจึงต้องเป็นผู้นำทุกอย่างเข้าไปให้ที่เรียกว่าเป็นการทำงานแบบบนลงล่าง

แต่การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนี้จะกลับทัศนะที่มีต่อชาวบ้านเสียใหม่ โดยเชื่อว่าประสบการณ์ชีวิตที่ชาวบ้านได้ผ่านการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดมาในแต่ละรุ่นและได้ส่งทอดบทเรียนนั้นเป็นมรดกชีวิตที่อยู่ในรูปวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญา ภูมิธรรม ความสามารถและศักยภาพของประชาชน แม้ว่าชีวิตจะต้องเผชิญปัญหา แต่ก็ได้มีการแก้ไขปัญหานั้นมาแล้วในระดับหนึ่ง ดังนั้นการทำงานต้องเริ่มจากชาวบ้านและสิ่งที่ชาวบ้านมีขึ้นมา ที่เรียกว่า การทำงานแบบ Bottom-up

1. การปรับเปลี่ยนเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งในการพัฒนาเป็น Subject ของการพัฒนานั้น ต้องกระทำในทุกขั้นตอน โดยอาจจะต้องเริ่มตั้งแต่คำถามที่เกี่ยวกับ “ปรัชญาของการพัฒนา” คือ การตอบคำถามว่า จะทำงานพัฒนาไปทำไม เพื่ออะไร ในวัฒนธรรมชุมชนนั้น ได้มีปรัชญาของการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ดีและทำให้ชีวิตดีขึ้น แต่ทว่ากรนิยามว่า “ชีวิตที่ดี” นั้นจะเป็นอย่างไร ระหว่างชาวบ้านและชาวเราอาจแตกต่างกัน จากปรัชญาของการพัฒนาจนถึงขั้นระบุความต้องการ

ที่จะทำกิจกรรมนั้น จะต้องเริ่มต้นจากชาวบ้านก่อน โดยบุคคลภายนอกจะมีบทบาทเป็นส่วนสนับสนุนในสิ่งชาวบ้านยังขาด

2. การใช้แนวทัศนคติแบบ Positive approach เมื่อศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนย้อนหลังไปครั้งอดีต อาจพบว่าหลายสิ่งหลายอย่างที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในอดีต แต่ปัจจุบันนี้ได้ลดน้อยลงไปหรือบางอย่างอาจเลือนหายไปเลย แต่ในอีกด้านเราจะพบว่ายังมีบางสิ่งบางอย่างหลงเหลืออยู่ แม้ว่าการหลงเหลืออยู่นั้นอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง เช่น การทำพิธีกรรม ประเพณี บางอย่างจะขยับย่อให้เหลือสั้นเข้า

การทำงานพัฒนาโดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่ตัวเอง คือ ทำในสิ่งที่เขามีอยู่เป็นหลัก เช่น เมื่อสำรวจว่าชาวบ้านมีปัญหาขาดข้าวกิน จะต้องถามต่อไปว่าเมื่อครั้งยังไม่มีความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาเลย ทำอย่างไร จะพบรูปแบบมากมาย เช่น หาเกลือไปแลกข้าว เป็นต้น

อีกความหมายหนึ่งของ Positive approach คือ การเริ่มต้นจากสิ่งที่สร้างสรรค์ก่อน คือ การวิเคราะห์ชุมชนแต่ก่อนที่ยังใช้แนวทางการปลูกจิตสำนึกนั้น มักจะมีกรอบความคิดวางเอาไว้ว่าในแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจ มีคนรวย คนชั้นกลาง และคนจนพยายามรวมกลุ่มคนจนเพื่อจัดการกับความขัดแย้งด้านผลประโยชน์กับคนรวย

อีกวิธีหนึ่งก็คือ เปลี่ยนกรอบการวิเคราะห์เสียใหม่ เพราะไม่อาจจะใช้มิติทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์เดียวในการพิจารณากลุ่มคน เนื่องจากในสภาพความเป็นจริง มีความซับซ้อนมากกว่านั้น ในการวิเคราะห์ชุมชน จะสนใจที่จะตอบคำถามว่าชุมชนมีกลไกอย่างไรในการดำรงอยู่ต่อเนื่องมาได้ยืนยาวนานเช่นนี้ ในชุมชนมีรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลอะไรกันบ้างในคนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะถูกแบ่งโดยฐานะทางเศรษฐกิจความสัมพันธ์ทางสังคม (เครือญาติ เพื่อนบ้าน) ทั้งนี้เมื่อศึกษาความหมาย เหตุผลหรือมูลเหตุจูงใจของ “การรวมกลุ่ม” โดยเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรมของเรากับวัฒนธรรมของชุมชน จะพบว่ามีความแตกต่างกัน ในวัฒนธรรมของสังคมเมืองกลุ่มจะดำรงอยู่ได้ตรงกับเท่าที่ยังมีผลประโยชน์จากศัตรูภายนอก ความเป็นกลุ่มจะดำรงอยู่ได้ตรงกับเท่าที่ยังมีผลประโยชน์ร่วมกันและมีศัตรูร่วมนี้เป็นการรวมกลุ่มเพราะเหตุผลจากภายนอก แต่ทว่าในชุมชนนั้นการจัดตั้งเป็นกลุ่มๆ นั้นเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอันดับแรก ส่วนเป้าหมายที่จะปกป้องศัตรูภายนอกเป็นเป้าหมายถัดไป

3. การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน นั้นต้องยึดหลักการ “ประสานกัน” (Articulative) ระหว่างสิ่งที่นักพัฒนามีและสิ่งที่ชาวบ้านมี และต้องหลีกเลี่ยงหลักการ “เข้าแทนที่” (Substitution) ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

วิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมนี้มีหลากหลาย เช่น เริ่มต้นจากกิจกรรมที่วงการนักพัฒนารู้จักกันดีบ้างแล้ว คือการทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม โดยมีพื้นฐานอยู่บนศาสนาและวัฒนธรรม

องค์ประกอบทั้ง 5 ของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน(กาญจนา แก้วเทพ 2538 : 164-188)

1. ปรัชญาของการพัฒนา

ปรัชญาของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น มีลักษณะที่แตกต่างไปจากปรัชญาของการพัฒนากระแสหลัก คือกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ทางด้านวัตถุเป็นเป้าหมายสูงสุด แต่การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น ถือเอาความสุขของมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุด ที่เรียกว่า Human-Centered development เกณฑ์ที่วินิจฉัยความสำเร็จของการพัฒนาก็คือ สภาพที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

การพัฒนาแนววัฒนธรรมจะเริ่มต้นด้วยการค้นคว้าแสวงหาว่าปรัชญาในการใช้ชีวิตของคนไทยในวัฒนธรรมชุมชนมีว่อย่างไรบ้าง รวมถึงให้ความสำคัญกับมิติทางสังคม (ครอบครัว สามี ภรรยา ลูกหลาน) และยังให้ความสำคัญกับมิติด้านจิตวิญญาณอีกด้วย และจะพัฒนาชุมชนและสังคมให้เป็นเงื่อนไขที่จะสร้างสรรค์ความสุขแก่คนตามค่านิยมของวัฒนธรรมของเราเอง

2. ความหมายของการพัฒนา

การให้นิยามความหมายของการพัฒนาตามแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการกำหนดความหมายอยู่ 3 แนวคิด คือ

2.1. แนวคิดที่ว่าด้วยมนุษย์เรานั้นจะมีลักษณะเป็นองค์รวม (homo-sapien) มิใช่เป็นมนุษย์เศรษฐกิจ (homo economicus) มนุษย์แรงงาน (homo labour) หรือมนุษย์ผู้บริโภค แต่เพียงอย่างเดียว เมื่อมนุษย์มีลักษณะองค์รวม การพัฒนา มนุษย์ก็ย่อมต้องมีลักษณะเป็นองค์รวมด้วยเช่นกัน

2.2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการพัฒนาก็คือ เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางและเป็นเป้าหมายของการพัฒนา “คนเราทุกคน ไม่ว่าจะเป็ใคร เกิดที่ไหน มนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีศักยภาพที่จะบรรลุจุดสูงสุดได้”

2.3. คำว่าวัฒนธรรมเป็นคำที่สร้างความสับสนให้มากที่สุด เพราะคำๆนี้มีการใช้อย่างแพร่หลายกว้างขวาง ใช้กันทั้งในระดับประชาชนทั่วไปและในความหมายทางวิชาการ วัฒนธรรมของทุกสังคมนั้นจะมีรอบวงหรือระดับต่างๆ วงรอบนอกที่อาจเปรียบได้กับเปลือกนั้นเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เช่น รสนิยมในการกินอาหาร วงที่สองอาจเทียบ

กับส่วนที่เป็นกระพี้ ส่วนนี้เริ่มมีความลงตัวพอสมควร แม้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น วิธีการใช้ชีวิต ประเพณี การปฏิบัติตามธรรมเนียมต่างๆ และส่วนสุดท้ายที่เป็นเหมือนแก่นนั้น นับว่าเป็นส่วนที่คงตัวมากที่สุด หากต่อการเปลี่ยนแปลง ส่วนนี้ได้แก่ ระบบคุณค่า ระบบวิถีคิด ฯลฯ

สิ่งที่ต้องรักษาแก่นเดิมของวัฒนธรรมชุมชนเอาไว้ก็คือ ระบบคุณค่าที่ดั้งเดิม วิถีคิดที่ไม่รุนแรง แต่สิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนได้และจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนคือเปลือกและกระพี้ เช่น คุณค่าเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่เคยแสดงออกในรูปแบบของการลงแขกนั้นปัจจุบันทำไม่ได้ และชาวบ้านจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน โดยการนำเอารากเดิม มาเกิดในกระพี้และเปลือกใหม่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

3. การวิเคราะห์สังคม

การวิเคราะห์ปัญหาและสังคมนั้น จะมองดูที่แต่ละระดับปรากฏการของปัญหาเท่านั้นไม่เป็นการเพียงพอ แต่จะต้องเจาะลึกลงไปที่สาเหตุอันเป็นสมมติฐาน เมื่อเจาะลึกลงไปสาเหตุเบื้องลึกแล้ว เห็นว่า “วิกฤติด้านวัฒนธรรม” อันเป็นสาเหตุพื้นฐานของปัญหาสังคม

3.1. วิถีชีวิตที่ชาวบ้านเคยใช้อยู่ เช่น วิธีการปลูกข้าวโดยไม่ใช้ปุ๋ยหรือใช้พันธุ์พื้นเมือง การออกลูกกับหมอคำแย

3.2. การทำให้ความรู้ที่ชาวบ้านมีอยู่ไม่สามารถเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงแบบใหม่ หรือความรู้เดิมของชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้กับสภาพการณ์ใหม่

3.3. การใช้องค์ความรู้บางอย่างนั้น ต้องมีอำนาจจะมีโอกาสใช้

ปัจจัยอีกประการหนึ่งก็คือ ตัวเนื้อหาของทฤษฎี “การทำประเทศให้ทันสมัย” เนื่องจากทฤษฎีนั้นมีสมมติฐานที่สำคัญว่า สิ่งประเทศด้อยพัฒนามีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภาระหนักหน่วงหลังกระบวนการไปสู่ความทันสมัยทั้งสิ้น

และสุดท้ายคือ นิยามคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นผลของการเรียนรู้ที่มาจากความพยายามในการแก้ปัญหาของมนุษย์ ฉะนั้นสังคมที่มีความมั่นคงทางวัฒนธรรมก็คือสังคมที่มาตรการหรือกลไกในการแก้ปัญหา คืออยู่ในความสมดุล ในอดีตมาตรการการสร้างปัญหามีขนาดที่พอเหมาะ มาตรการการแก้ปัญหาจะรับมือได้ แต่ในสภาพปัจจุบันมาตรการการสร้างปัญหาขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในขณะที่มาตรการการแก้ปัญหาแบบเดิม ๆ สูญสลายไป มาตรการการแก้ปัญหาแบบใหม่ก็ไม่ได้ก่อตัวขึ้นมาหรือใช้แก้ปัญหาได้จริง

4. ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

4.1. ชุมชนของไทยสูญเสียความมั่นใจในพลังทางวัฒนธรรมของตนไปมาก ต้องใช้กระบวนการการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความมั่นใจขึ้นมา เช่น การสร้างวิจัยเพื่อสร้างจิตสำนึก ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมระเพณีประวัติศาสตร์ของชุมชน

4.2. การจัดสัมมนาโดยเชิญชาวบ้านทั้งจากหมู่บ้านตนเองและที่อื่น ที่เป็นปัญหาชาวบ้านมาพูดคุยกัน เรียกว่า “การชูบทบาทของปัญหาชนในหมู่บ้านขึ้นมา”

4.3. การศึกษาในรูปของการพิจารณาไตร่ตรองผลของกิจกรรมที่ได้ทำไปแล้ว ทั้งนี้เพราะการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น ต้องทำงานด้วยระบบ 2 จังหวะควบคู่กันอยู่ตลอดเวลา

4.4. การจัดทัศนศึกษาไปดูตามที่ต่างๆ ที่เกิดจากความพยายามและความสามารถของชาวบ้านเอง

5. ยุทธวิธีการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน

5.1. ต้องเปลี่ยนจากยุทธวิธีแบบ “บนลงล่าง” (top-down) มาเป็น “ล่างขึ้นบน” (bottom-up) อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติที่เป็นจริงเราจะเริ่มต้นเปิดฉากด้วยการทำงานแบบ “ล่างขึ้นบน” เคยคงไม่ได้ต้องเริ่มด้วย “บนลงล่าง” และจบที่ “ล่างขึ้นบน”

5.2. เปลี่ยนยุทธวิธีการใช้ negative approach คือการเริ่มต้นจากสิ่งที่ชาวบ้านไม่มี ขาดแคลนมาเป็นการใช้ positive approach คือ การเริ่มต้นจากสิ่งที่ชาวบ้านยังคงหลงเหลืออยู่ เช่น การจัดทำโครงการประปา ต้องศึกษาว่าชาวบ้านเคยมีอะไรบ้างในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรื่องการใช้น้ำ เช่น เคยมีระบบเหมืองฝายมาก่อน องค์กรประกอบมีอะไรบ้าง เช่น ผู้นำการจัดการเรื่องกองทุนกลาง เป็นต้น

5.3. ต้องใช้ยุทธวิธีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวบ้าน คือมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการตัดสินใจและจัดสรรผลประโยชน์

การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

1. ทิศทางการทำงานของแนวทางนี้ จะต้องเริ่มต้นในระดับชุมชน และต่อจากนั้นก็ค่อยๆ ขยายขึ้นเป็นการสร้างเครือข่ายในแนวนอน และการสร้างเครือข่ายในแนวตั้ง เพื่อทำ Local Networking ในการปฏิบัติทางการขยายเครือข่ายในแนวตั้งอาจจะสะดุดหยุดลง หากองค์กรพัฒนาไปปรับแนวคิดที่ว่า “คำตอบทั้งหมดอยู่ที่หมู่บ้านมากเกินไป”

2. ระดับการแก้ปัญหา ส่วนใหญ่แล้ว ทิศทางการเริ่มต้นทำงานของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้นจะเริ่มด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แล้วขยายไปสู่มิติด้านอื่นๆ

3. ชีตความสามารถในการทำงานทุกระดับ มักจะไม่มีอยู่อย่างครบถ้วนในองค์กรเดียว จึงมีความจะเป็นที่องค์กรนั้นจะต้องไปประสานและระดมความร่วมมือช่วยเหลือจากบุคคลและกลุ่มภายนอก ชีตความสามารถในการประสานงาน จึงเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการประเมินผลในแนวทางนี้

โดยสรุป แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นแนวคิดที่มีปรัชญาตรงข้ามกับแนวคิดกระแสหลักที่ว่า ถือเอาความสุขของมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุด ที่เรียกว่า Human-Centered development เกณฑ์ที่

วินิจฉัยความสำเร็จของการพัฒนาก็คือ สภาวะที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีการเอาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวตั้ง โดยมีพื้นฐานอยู่บนศาสนาและวัฒนธรรม มุ่งสู่การพึ่งพาตนเองของชาวบ้านของท้องถิ่น และชี้ว่าชุมชนเป็นระบบซึ่งเป็นแกนกลางของสังคมไทย ผ่านทาง ประเพณี วิธีการใช้ชีวิต การปฏิบัติตามธรรมเนียมต่าง ๆ ระบบวิถีคิด ระบบคุณค่า ระบบคุณงามความดี การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยน และการปรับตัว

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมุมมองในด้านต่าง ๆ ที่ว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายระบบและทางเดินของระบบอันเป็นแกนกลางของสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะทำให้เข้าใจบริบททางสังคมในเรื่อง ระบบคุณค่าที่ดำรงไว้ วิถีคิดที่ไม่รุนแรง และการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม โดยมีพื้นฐานอยู่บนศาสนาและวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น โดยการนำไปเป็นกรอบแนวคิดเพื่อสร้างแนวคำถามในการวิจัย ในประเด็น วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม วิธีการดำรงชีวิต การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตภายใต้สังคมระบบการค้า กระบวนการปรับตัวทางสังคมส่งทอดบทเรียนนั้นเป็นมรดกชีวิตอยู่ในรูปวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญา ภูมิธรรม

แนวคิดการปฏิวัติเขียว

การปฏิวัติเขียว เป็นคำภาษาไทยที่ถอดมาจากภาษาอังกฤษ “Green Revolution” อันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรแบบดั้งเดิมมาเป็นเกษตรแบบใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง โดยมีการใช้พันธุ์พืชที่ผสมพันธุ์ขึ้นใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เครื่องจักรกลการเกษตร การชลประทานแผนใหม่ และความรู้เกี่ยวกับการจัดการฟาร์มอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ 2535 : 15)

การปฏิวัติเขียว ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีแต่อย่างใดแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับบริบททางเศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศ การปฏิวัติเขียวโดยตัวของมันเองก็ทำให้การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีล้วน ๆ ไม่ หากแต่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ควบคู่ เชื่อมโยงกัน เช่นการเปลี่ยนแปลงระบบชลประทาน การส่งเสริมระบบการตลาดและการจัดการการผลิต รวมทั้ง “ชุด” ของนโยบายทางการผลิต ทางเศรษฐกิจ และการเมืองด้วย (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ 2551 : 37-38)

การปฏิวัติเขียว ขยายวงกว้างในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากเกิดความขัดแย้งที่เรียกว่า สงครามเย็น ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศค่ายทุนนิยมที่มีอเมริกาเป็นหลักและประเทศค่ายสังคมนิยมที่มีสหภาพโซเวียตเป็นตัวแทน สหรัฐฯและประเทศตะวันตกได้พยายามสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิสังคมนิยมซึ่งในที่สุดอาจบั่นทอนเสถียรภาพของประเทศตะวันตกเอง จึงให้มีการสนับสนุนประเทศที่กำลังพัฒนาต่าง ๆ ทั่วโลกในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุน

นิยมให้เข้มแข็งทั้งด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากความเข้มแข็งของระบบทุนนิยมของประเทศกำลังพัฒนา นอกจากจะสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองให้กับค่ายตะวันตกแล้วยังทำให้ประเทศตะวันตกได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากระบบการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศอีกด้วย (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ 2535 : 17-18)

มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า “นอร์แมน บอร์ล็อก” (Norman Borlaug) นักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งมีบทบาทในการริเริ่มการปฏิวัติเขียวในเม็กซิโกได้รับการยกย่องจากบางฝ่ายว่าเป็นบิดาแห่งการปฏิวัติเขียว ทำไมถึงได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ แทนที่จะได้รับโนเบลสาขาวิทยาศาสตร์หรือชีววิทยา เหตุผลก็คือ การปฏิวัติเขียวไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพืชหรือพันธุ์พืชหรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีเท่านั้น ในสายของตะวันตกผลงานของเขาเป็นทางเลือกให้ประเทศกำลังพัฒนาแก้ไขปัญหาดังกล่าวบางประการได้ โดยไม่เปลี่ยนผ่านเป็นสังคมนิยม ซึ่งเกื้อหนุนต่อระบบเศรษฐกิจของตะวันตกมากกว่า นี่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่เขาได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ (Cleaver 1972 : 177-186)

การปฏิวัติเขียวในประเทศไทย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้อาณัติช่วยเหลือของสหรัฐ โดยการส่งนักวิทยาศาสตร์ด้านการเกษตร 2 คน เพื่อเข้ามาช่วยเหลือทางการวิชาการแก่ประเทศไทย คือ ดร. แฮริส เอช เลิฟ (Haris H.Love) และ ดร. โรเบิร์ต แอล เพนเดิลตัน (Robert L.Pendleton) เข้ามาแนะนำเกี่ยวกับการสำรวจและปรับปรุงบำรุงดินในประเทศไทย (Love ไม่ระบุปีที่พิมพ์)

ผู้เชี่ยวชาญทั้งสองคนมาถึงประเทศไทย เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 1950 โดยมี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ ดร.ครุฑ บุญยะสิงห์ และ ดร.สละ ทศานนท์ ซึ่งเคยเป็นศิษย์ของ ดร.เลิฟ เข้าร่วมงานการปรับปรุงพันธุ์ข้าวดังกล่าว (สุนทร สีหะเนิน อ้างถึงใน วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ 2548)

ผลงานวิจัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

โครงการแรก คือ การฝึกเจ้าหน้าที่เกษตรและนักศึกษเกษตร ซึ่งเนื้อหาจะประกอบไปด้วยพื้นฐานเกี่ยวกับการปรับปรุงพันธุ์พืชธรรมชาติของดิน โดยเฉพาะดินในเขตร้อน และความสำคัญของปุ๋ยเคมี หลังจากนั้นได้มีการส่งเจ้าหน้าที่เกษตรไปเก็บตัวอย่างข้าว สำหรับปลูกเพื่อคัดเลือกต่อไป แต่ในครั้งนั้นพันธุ์ข้าวที่ได้จากโครงการปรับปรุงพันธุ์ภายใต้การนำของดร.เลิฟนั้นเป็นพันธุ์ข้าวพื้นบ้านที่น่าคัดเลือกพันธุ์เท่านั้นหาได้มีการผสมพันธุ์ (Cross Breeding) แต่ประการใด (กรมวิชาการเกษตร 2520)

การรับเทคโนโลยีการปรับปรุงพันธุ์จากตะวันตกได้ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการปรับปรุงหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตร เพื่อรองรับแนวคิดใหม่ของการพัฒนาเกษตรไปพร้อม ๆ กันด้วย โดยในปี พ.ศ. 2496 ชื่อของ “กรมการกสิกรรม” ได้ถูกเปลี่ยนชื่อมาเป็น “กรมกสิกรรม”

และยกระดับกองการข้าวมาเป็น “กรมการข้าว” ทั้งนี้ เนื่องจากกรมการข้าวต้อง รับผิดชอบงาน ด้านข้าวเพิ่มขึ้นอีกหลายด้าน เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ ในการทำนา เป็นต้น (ประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย กรมวิชาการเกษตร ไม่ระบุปีที่พิมพ์)

ความช่วยเหลือทางวิชาการของสหรัฐอเมริกา ภายใต้การนำของ ดร.เลิฟจึงเป็นส่วนหนึ่ง ของกระบวนการเริ่มต้นการปฏิวัติเขียวในประเทศไทย

โดยสรุป แนวคิดการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการทำ เกษตรแบบดั้งเดิมที่เน้นการปลูกเพื่อกินและแลกเปลี่ยน มาเป็นเกษตรแบบใหม่ที่ให้ผลผลิตสูงเน้น การปลูกเพื่อค้า เพื่อสร้างกำไร ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การใช้พันธุ์ พืชที่มีการผสมพันธุ์ขึ้นใหม่ที่ให้ผลผลิตตรงตามที่ต้องการ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช เครื่องจักรกลการเกษตร การชลประทาน และองค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการทำการ เกษตรกรรมของเกษตรกร รวมทั้งการส่งเสริมการตลาด การจัดการผลผลิต เศรษฐกิจและการเมือง ในรูปแบบของนโยบายของรัฐ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและสร้างแนวคำถามในการวิจัยในประเด็นของ การเข้ามาของเกษตรแผนใหม่ในพื้นที่การวิจัย พันธุ์พืชต่าง ๆ ที่ใช้ในการเพาะปลูก เครื่องมือและ เทคโนโลยีต่างและนวัตกรรม ที่เข้ามาช่วยในการเพาะปลูก รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการเข้ามา ของภาครัฐ และกระบวนการการเพาะปลูกที่มีการปรับตัว เปลี่ยนแปลงเพื่อดำรงไว้ซึ่งอาชีพ เกษตรกร ภายใต้สังคมนโยบายการค้า

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นแนวคิดและปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขปัญหามาเพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อ ช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคม (ประเวศ วะสี 2542 : 67)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนใน ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในตัวที่ ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก ภายในทั้งนี้ต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการ

วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และ นักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณในการปรับปรุงแก้ไขนั้น ได้พระราชทานพระบรมราชนุญาตให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2542 : 26-27)

เศรษฐกิจพอเพียง หลัก 5 ประการ (อภิชัย พันธเสน 2549)

1. ความพอเพียง คือ รู้จักพอประมาณ พออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ประหยัด และไม่เบียดเบียนผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล คือ คัดลึนใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพอเพียงต้องใช้เวลา เหตุผล และพิจารณาด้วยความรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ เตรียมใจให้พร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
4. การมีความรู้ คือ การนำความรู้มาใช้ในการวางแผนและดำเนินชีวิต
5. การมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต สามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542) อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ผู้สนองงานรับใช้พระเจ้าอยู่หัวมานานได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ไว้ดังนี้

ผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษา ระดับปริญญาตรี

“เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency)

อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทศสร้างความสำเร็จ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2542 : 38) ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยนัยแห่งวัฒนธรรมไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างกว่านั้นมาก เพราะต้องรวมเอา 1)อุดมการณ์บางอย่าง 2)โลกทัศน์บางอย่าง 3)ความสัมพันธ์บางอย่าง 4)ค่านิยมบางอย่างอยู่ใน

นั่นด้วยจึงจะนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง ซึ่งทั้ง 4 ประการที่จะกล่าวถึงเรื่องนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่าวัฒนธรรมนั่นเอง”

ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายเช่นนี้เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แค่คนจำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่ที่ดินของตนเองในปริมาณเพียงพอที่จะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้พอสำหรับคร่าวเรือนเท่านั้น ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยามกันไว้เพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือวัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูกหรือศีลธรรม ความไม่ละโมภและการประหยัด เท่านั้น แม้ว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม

ประเวศ วะสี (2542 : 68) มองเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเชื่อมโยงหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความสมดุล ไม่ต้องประสบกับวิกฤต

“เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขายไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาคสิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พูดยเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น”

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูน สิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้สิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก มีมีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว

7. มีความมั่นคงพอเพียงไม่วูบวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหันเดี๋ยวตกงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียดเพี้ยน รุนแรง นำมาสู่ตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม

และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่าเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดี ที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยง กาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจ ไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤต

อภิชาต พันธเสน สรวิชัย เปรมชื่น และพิเชษฐ์ เกียรติเดชปัญญา (2542 : 12) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการแต่มีราคาถูก
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด
3. เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
4. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
5. ไม่โลภจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
6. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคและไม่เอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
7. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย

8. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินขีดความสามารถในการบริหารจัดการ

9. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่นภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศตามลำดับเป็นหลัก

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ

ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป

ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้ รัก สามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมิได้ขัดแย้งกับแนวคิดเศรษฐกิจกระแสหลักแต่อย่างใด แต่จะมีความแตกต่างในด้านที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักละเลยและไม่สามารถวิเคราะห์ไปถึงได้ เพราะแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเป็นไปเพื่ออธิบายการกระทำที่เป็นอยู่ (Positive Aspect) ของมนุษย์ส่วนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เสนอแนะแนวทางและการกระทำที่เหมาะสม (Normative Aspect) บนพื้นฐานการเสริมสร้างด้านจิตใจ และการกระทำเพื่อเป็นวิถีปฏิบัติให้เกิดความพอเพียง และยังเสนออีกด้วยว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกภาคส่วนของการพัฒนา ตลอดจนมีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ครบถ้วนเพียงพอที่จะนำไปเป็นพื้นฐานในการพัฒนารอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2542 : 4-44)

โดยสรุป แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาหรือแนวทางการดำเนินชีวิตที่ใช้ได้กับคนทุกระดับในสังคม สามารถนำมาปรับใช้ได้กับทุกอาชีพ โดยมี ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีการสร้างภูมิคุ้มกัน รวมถึงการมีความรู้ และคุณธรรม การที่สามารถยืนอยู่บนขาของตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้เมื่อมีความพร้อมในตนเองทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจ ทรัพยากร เทคโนโลยี รวมทั้งสังคมวัฒนธรรม ที่เหมาะสมแก่ตนเอง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมุมมองในประเด็น ในฐานะปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติ ตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ และการประยุกต์ใช้ เพื่อนำไปใช้เพื่อเป็นกรอบแนวคิดและสร้างแนวคำถามในการวิจัยที่ว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร การนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และ การนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ

ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

สนธยา พลศรี (2545 : 151-152) ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม (Evolutionary Theory) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีลักษณะคือ จะเริ่มต้นจากสภาพโบราณดึกดำบรรพ์ มีโครงสร้างแบบง่าย ๆ ไปสู่โครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากขึ้นและไม่มี

การสิ้นสุด เป็นวิวัฒนาการอย่างช้า ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อความอยู่รอดสิ่งมีชีวิตต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตลอดเวลา และต้องมีการต่อสู้ตามกฎแห่งการเลือกสรรทางธรรมชาติ (Law of Natural Selection) กล่าวคือ สิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมได้เท่านั้น จึงจะมีชีวิตรอด สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ จะเพิ่มปริมาณมากขึ้น เกิดการต่อสู้แข่งขันกับพวกเดียวกันกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ สิ่งมีชีวิตที่แข็งแรงเท่านั้นจึงจะมีชีวิตรอดและวิวัฒนาการสืบต่อไป

นักสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ได้นำทฤษฎีวิวัฒนาการการประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์จะเริ่มจากสังคมโบราณที่มีความล้าหลัง มีโครงสร้างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนแล้วค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยที่มีโครงสร้างสลับซับซ้อนไม่มีที่สิ้นสุด

การนำทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชนสงเคราะห์ (2545 : 155-156)

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรม เป็นวิธีการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นในระยะเวลายาวนาน สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้

2. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม มุ่งศึกษาปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการนำมาใช้วางแผนและโครงการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

3. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมต้องเกิดขึ้นในโครงสร้างหรือระบบของสังคมและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง มีขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงและใช้เวลายาวนาน เมื่อจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ต้องคำนึงถึงลักษณะดังกล่าวนี้ คือ ต้องดำเนินงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและระบบที่สำคัญของชุมชน อันได้แก่ คน กลุ่ม และองค์กรชุมชน ซึ่งในขั้นตอนในการพัฒนาและต้องใช้เวลา เช่นเดียวกัน แต่การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ในรูปของแผนและโครงการ จึงสามารถกำหนดระยะเวลาได้ไม่ต้องต้องยาวนานเหมือนทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

4. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ไม่มีการวางแผนและโครงการ เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ บางกลุ่มมีความเจริญเติบโต บางกลุ่มไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ นักทฤษฎีมีหลายคน แต่ละคนอธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

และวัฒนธรรมไว้แตกต่างกันออกไป ทำให้เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสามารถดำเนินงานโดยป้องกันไม่ให้ข้อบกพร่องได้เกิดขึ้นได้

โดยสรุป ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม เริ่มจากโครงสร้างแบบง่าย ๆ ไปสู่โครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากขึ้นและไม่มีการสิ้นสุด เป็นวิวัฒนาการอย่างช้า ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อความอยู่รอดสิ่งมีชีวิตต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตลอดเวลา

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมุมมองในประเด็นต่าง ๆ ตั้งแต่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างและระบบของสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและสร้างแนวคำถามในการวิจัย ในเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน พลวัตการดำรงอยู่ของชุมชน รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของเศรษฐกิจและสังคม

ทฤษฎีภาวะทันสมัย

ศนธยา พลศรี (2545 : 176-178) ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) เป็นทฤษฎีที่ต่อเนื่องจากทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้นและทฤษฎีการกระจายรายได้ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นักทฤษฎีภาวะทันสมัยมีหลายคนทั้งนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ และนักสังคมวิทยาในปัจจุบันทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา เช่น เดวิด แมคเคลแลนด์ (David McClelland) อเล็กซ์ อิงเคเลส (Alex Inkeles) และเดเนียล เลอณเนอร์ (Daniel Lerner) เป็นต้น

ที่มาของทฤษฎี

ทฤษฎีภาวะทันสมัยเกิดจากความสำเร็วจนอย่างรวดเร็วของโครงการมาร์แชลล์ (Marshall Plan) ที่สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยา ได้ประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

สาระสำคัญของทฤษฎี

ทฤษฎีภาวะทันสมัย มีสาระสำคัญดังนี้

1. การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้า มีระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมด้าหลัง ไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และมีเทคโนโลยีระดับสูงเช่นเดียวกับประเทศในกลุ่มยุโรป ตะวันตกและอเมริกาเหนือ

2. เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและชีวิตส่วนตัวของบุคคลในแต่ละประเทศ จะมีภาวะแตกต่างกัน 2 ประการ คือ ภาวะเก่าแก่โบราณที่ล้าหลังกับภาวะทันสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้า ต้องสร้างความทันสมัยที่ความล้าหลังโบราณ ประเทศจึงจะเจริญก้าวหน้า

3. ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวสู่ภาวะทันสมัยได้ด้วยตัวเอง แต่ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถที่จะดำเนินกิจการได้สำเร็จ อาจสร้างความทันสมัยได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองขึ้น

4. กระบวนการสร้างภาวะทันสมัยของประเทศด้อยพัฒนา ต้องเป็นไปเช่นเดียวกับลักษณะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น และการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งความเจริญก้าวหน้าตามลำดับขั้นนี้เกิดขึ้นจากการที่สังคมยอมรับเทคโนโลยีทันสมัยในแต่ละขั้นโดยไม่ข้ามขั้นตอน

5. ภาวะทันสมัยทางเศรษฐกิจ คือ การมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่ทันสมัยแบบสังคมอุตสาหกรรม และการสร้างชุมชนเมืองให้เกิดขึ้นโดยกระบวนการที่สำคัญ คือ การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) และกลายเป็นเมือง (Urbanization)

6. ภาวะทันสมัยในทางการเมือง คือ การนำการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีตัวแทน (Representative Democracy) ตามแบบกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือมาใช้

7. ภาวะทันสมัยทางวัฒนธรรม คือ การใช้แนวคิดแบบสมเหตุสมผลเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจระบบค่านิยม บรรทัดฐานทัศนคติและเป้าหมายของสังคม โดยการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของบุคคล และการจัดรูปองค์กรของสถาบันต่าง ๆ เป็นองค์กรขนาดใหญ่ (Bureaucracy) แบบตะวันตก

8. บุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมทันสมัย (Modern Man) แบบชาวตะวันตก เช่น มีความรับผิดชอบ มุ่งความสำเร็จเป็นสำคัญ มีระบบค่านิยมและการเรียนรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Participation)

9. ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างภาวะทันสมัย คือ ผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแบบตะวันตก ซึ่งอาจจะเป็นคนในประเทศหรือต่างประเทศก็ได้

10. รัฐต้องมีบทบาทในการวางแผนเพื่อผลักดันให้เกิดภาวะทันสมัย ด้วยการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นดำเนินงานอย่างจริงจัง ขอความช่วยเหลือจากประชาชนในประเทศและความร่วมมือกับรัฐบาลต่างประเทศ ทั้งในด้านเงินทุนเทคโนโลยีการตลาดและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ (สนธิยา พลศรี, อ้างถึงใน ปกรณ์ ปรียากกร 2551 : 29-31)

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย เกิดจากการผสมผสานหลักการของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับระบบการเมืองประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมของประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับกลุ่มประเทศสังคมนิยม ทฤษฎีภาวะทันสมัยเป็นที่ยอมรับขององค์การสหประชาชาติ จึงจัดตั้งโครงการช่วยเหลือพัฒนาระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศขึ้นหลายองค์กร ที่สำคัญ คือ ธนาคารเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ เป็นต้น

การนำทฤษฎีไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัยเชื่อว่าการพัฒนาต้องสร้างภาวะทันสมัยให้เกิดขึ้นในโครงสร้างของสังคมทั้งระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และบุคคลในสังคมไม่ใช่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนจึงควรดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ด้านในลักษณะแบบอเนกประสงค์ ไม่ใช่การดำเนินการด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียว

2. ทฤษฎีภาวะทันสมัยเชื่อว่าประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถดำเนินการพัฒนาได้โดยตนเอง ต้องดำเนินการตามประเทศที่พัฒนาแล้ว และขอความช่วยเหลือทั้งจากประชาชนในประเทศและประเทศต่าง ๆ จึงจะประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ กล่าวคือในการพัฒนาชุมชนควรศึกษาจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จแล้วปรับปรุงให้เหมาะสมกับชุมชนของตน แสวงหาความร่วมมือจากคนในชุมชนและสร้างเครือข่ายการพัฒนากับชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างพลังให้การพัฒนาประสบความสำเร็จต่อไป

3. ทฤษฎีภาวะทันสมัยมุ่งเน้นการดำเนินงานโดยการจัดองค์กรที่เหมาะสมในการดำเนินการพัฒนาชุมชนก็ใช้การจัดตั้งองค์กร และการพัฒนาในรูปของกลุ่มและองค์กรเช่นเดียวกัน จึงควรนำแนวทางการจัดองค์กรและการดำเนินงานในองค์กรของทฤษฎีภาวะทันสมัยไปใช้ในการดำเนินงานด้วย

4. ทฤษฎีภาวะทันสมัยได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่ทันสมัยเอาไว้หลายประการ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะบุคคลที่พัฒนาแล้วของการพัฒนาชุมชนได้

5. ทฤษฎีภาวะทันสมัยมีเป้าหมายและตัวบ่งชี้ภาวะทันสมัยในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนและโครงการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้

โดยสรุป ทฤษฎีภาวะทันสมัย เกิดจากการผสมผสานหลักการของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับระบบการเมืองประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ซึ่งมีลักษณะของการพัฒนาแบบอาศัยผู้อื่นเข้ามาช่วยเหลือ มากกว่าที่จะพึ่งพาตนเอง อาศัยปัจจัยภายนอกมากกว่าภายใน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของทฤษฎีนี้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมุมมองในประเด็นต่าง ๆ ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยี มาใช้เป็นกรอบแนวคิดและสร้างแนวคำถามในการวิจัยในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว วิถีชีวิต ครอบครัว และสังคมของเกษตรกร รวมทั้งทางด้านเศรษฐกิจในเรื่อง รายได้ รายจ่าย และภาวะหนี้สิน ที่เกิดจากการได้รับการพัฒนาจากแนวคิดแบบทุนนิยม ที่เกิดภายใต้สังคมนระบบการค้า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กังสดาล อยู่เย็น (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง พลวัตชุมชนบ้านเกร็ดในภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านเกร็ดในหมู่บ้านที่ประสบปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระแสการพัฒนาแบบทันสมัย และมีความพยายามในการหาหนทางที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน แม้จะเป็นความพยายามของสมาชิกเพียงส่วนหนึ่งในชุมชน แต่การปรับเปลี่ยนแนวคิดและการดำเนินการตามเศรษฐกิจพอเพียง ได้นั้น เป็นการปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป

การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตและรูปแบบการผลิตด้วยการทำการเกษตรทางเลือก ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจและตระหนักถึงผลดีของทฤษฎีใหม่ ถือว่าเป็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตรวมทั้งการนำทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและรูปแบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือก ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ประการหนึ่ง สำหรับระบบแลกเปลี่ยน ได้มีการรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลางที่มาซื้อผลิตผลในชุมชน และถือว่าการรับรู้เท่าทันต่อสถานการณ์สังคมและเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์เป็นจุดหนึ่งที่น่าสนใจ คือการน้ำใจ น้ำใจ ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย มีความไว้วางใจกัน และหากเป็นนอกฤดูซื้อ-ขายผลผลิต ผู้ซื้อก็ยังแวะมาคุยรวมทั้งมีของฝากชาวบ้านด้วย ซึ่งเป็นสังคมของความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน

พิทักษ์ ศิริวงศ์ ธารารัตน์ บำรุงศรี และสุรเชษฐ์ กังลี (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง ชวนาบ้านดอนผิงแดด ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษา การปรับตัวจากการเกษตรแบบยังชีพสู่การเกษตรแบบอินทรีย์

ผลการศึกษา พบว่า ชวนาดอนผิงแดดเป็นชาวลาวอพยพมาอาศัยอยู่ที่นั่นมานานแล้ว พวกเขาได้ถ่ายทอดวิธีการปลูกข้าวจากบรรพบุรุษ ชวนาบ้านดอนผิงแดดได้มีการปรับตัวในด้านวิธีการผลิตไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละยุคสมัย ดังนี้

1. ยุคการเกษตรแบบยังชีพเป็นใช้ชีวิตการผลิตแบบดั้งเดิมใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักมีการช่วยแรงจากเพื่อนบ้านในการเก็บเกี่ยว ผลผลิตที่ได้นำมาใช้บริโภคภายในครัวเรือน มีการคัดเลือกพันธุ์ข้าวเพื่อนำไว้ใช้ปลูกในฤดูถัดไป

2. ยุคการเกษตรสมัยใหม่ที่ใช้อุปกรณ์ ในการทำนาที่ทันสมัย มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และยาฆ่าแมลงทำการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก มีการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวเพื่อการเพิ่มคุณภาพและผลผลิต ชาวนาต้องใช้จ่ายเงินในการทำนามาก แต่ขายข้าวได้ราคาต่ำ ต้องกู้เงินจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากการใช้สารเคมี ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค รวมทั้งปริมาณสัตว์น้ำที่ลดน้อยลง ทำให้ชาวนาในยุคนี้มีรายได้ไม่เพียงพอต้องประกอบอาชีพเสริม 3. ยุคการทำเกษตรอินทรีย์ หลังจากได้มีการทำแผนแม่บทตำบล ชาวนาได้บูรณาการความรู้ดั้งเดิมกับความรู้ใหม่ ใช้การจัดการความรู้ และภูมิปัญญา เพื่อปรับเปลี่ยนมาทำนาแบบเกษตรอินทรีย์ ด้วยการเข้ารับการอบรมแล้วนำกลับมาพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่นาของตน มีการสร้างเครือข่ายชุมชนเกษตรอินทรีย์ ทำให้ได้ผลผลิตดี มีต้นทุนต่ำ มีสุขภาพที่ดี มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ปัญหาที่ชุมชนพบคือการอยู่ในพื้นที่ปลายแม่น้ำเพชรบุรี ทำให้น้ำที่ใช้ทำนาเป็นน้ำที่มีสารเคมีปนเปื้อนในปริมาณมาก ส่งผลให้ผลผลิตที่ได้ไม่ผ่านการตรวจสอบเพื่อรับรองการเป็นข้าวปลอดสารพิษ

อานภาพ สังข์ศรีอินทร์ กมล เลิศรัตน์ และศิริรักษ์ ชาวไชยมหา (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการโซ่อุปทานผักสดในจังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบโซ่อุปทานมี 2 รูปแบบ คือ โซ่อุปทานแบบดั้งเดิม และโซ่อุปทานแบบผลิตเพื่อส่งออก เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการผลิตในเรื่อง โรคและแมลงศัตรูพืชระบาด ด้านการตลาดในเรื่องราคาซื้อผลผลิต และต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือมากที่สุดในเรื่องการประกันราคา

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

อรุณ ศิริงานุสรณ์ (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง หลักการและแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมสู่การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาชีวิตที่พอเพียงของชุมชนเกิดขึ้นได้ไม่สามารถอาศัยเฉพาะระบบทางสังคมอย่างระบบเศรษฐกิจ กฎหมาย และเทคโนโลยี แต่ยังสามารถพัฒนาปัจจัยทุกด้านที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะระดับของจิตใจให้สูงขึ้นส่งผลให้มนุษย์มองเห็นภาพรวมของปรากฏการณ์ รวมทั้งข้อดี ข้อด้อยของทุกศาสตร์และทุกกลุ่มบุคคล จนสามารถบูรณาการข้อดีเหล่านั้นอย่างสมดุล เกิดเป็นแนวทางที่ช่วยนำพาออกจากวิกฤต กลับคืนสู่บริบทของเมือง พร้อมทั้งความสมดุลและพอเพียง

สมนึก ปัญญาสิงห์ เศกสรรค์ ยงวณิชย์ และพุทธรักษ์ ปราบนอก (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง
ตัวแบบการจัดการการพัฒนาเพื่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเกษตรกรที่ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยและเพาะปลูกพืช
เชิงเดี่ยว เกิดปัญหาหนี้สินจำนวนมากจากการเพาะปลูก ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลง
อาชีพไป ส่วนหนึ่งยังคงประกอบเกษตรกรรมอยู่ ต่อมาเกษตรกรมีโอกาสเข้าร่วมอบรมด้าน
การเกษตรร่วมกับเครือข่ายปราชญ์เกษตรกรชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงหันมาสนใจ
เปลี่ยนแปลง หักเหชีวิตและตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรพอเพียง
รวมทั้งเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้สามารถ
ลดหนี้สิน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมีความสุขในครอบครัวมากขึ้น โดยเฉพาะด้านจิตใจ ด้านสุขภาพ
และด้านการพัฒนาสามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ค้นพบตัวแบบหรือแบบอย่างการจัดการการพัฒนา
ของเกษตรกร (ตัวแบบของคน) และการจัดการพื้นที่การเกษตร (ตัวแบบของงาน) ตามตัวชีวิตของ
ปราชญ์เกษตรกรชาวบ้าน (คำเดือย ภาษี) ได้แก่ หนี้สินต้องลดลงจนหมด (ไม่มีหนี้สิน) เกษตรกร
ทำงานเบาลง ดินดีขึ้น เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ มีธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นตัวช่วย มี
หลักประกันชีวิตและสวัสดิการของตนเองและครอบครัว มีผู้รับช่วงงาน คือ ทายาท เพื่อให้เกิด
ความยั่งยืน และเป็นที่ศรัทธา ลูกหลานกราบไหว้ ระลึกถึงบุญคุณก่อเกิดความกตัญญูต่อพ่อแม่และ
แผ่นดิน

ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นส่วนประกอบในการทำวิจัยเพื่อสร้าง
กรอบแนวคิดและสร้างประเด็นคำถามในการทำวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติ
ที่แตกต่างกัน ทั้ง การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การประยุกต์ใช้ เป็นต้น

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคมระบบการค้าชุมชนวิสาหกิจ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยตรง ศึกษาเฉพาะพื้นที่เป็นหลัก (Case study) และวิจัยจากเอกสารและข้อมูลทางวิชาการเป็นส่วนประกอบนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยการพรรณนาและสรุปเป็นความคิดเห็น

1. พื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่วิจัยคือ ชุมชนวิสาหกิจ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี เนื่องจากอยู่ในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนเมือง มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น เป็นพื้นที่ที่มีความเจริญอย่างมากทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคมขนส่ง การไฟฟ้า การประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม การจราจร โครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่รายได้ประชากรมาจากการค้าขาย รับจ้างทั่วไป การอุตสาหกรรม รวมทั้งการเกษตรกรรม ซึ่งมีพื้นที่เพียงเล็กน้อย พื้นที่นี้ก็เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตร เกษตรกรที่นี่ได้มีการประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรมมาหลายชั่วอายุคน มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและสามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมโดยผสมผสานเกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมีไว้ด้วยกัน สามารถปลดภาระหนี้ที่มีอยู่จำนวนมาก มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสิ้นสุดท้าย ในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี

ความวิสัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) คือ เกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุก ชุมชนวิสาหกิจ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 25 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ในช่วงแรกของการรวบรวมข้อมูลจากบทความหนังสือ วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ เพื่อการศึกษาหาแนวทางที่น่าสนใจในการวิจัย

2.2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการสัมภาษณ์ ด้วยรถยนต์ส่วนตัวไปเก็บข้อมูลในพื้นที่เพาะปลูก พร้อมร่วมสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมแบบเป็นระยะ ในขณะที่เกษตรกรทำการเพาะปลูกในขั้นตอนต่าง ๆ และแรงงานที่ถูกจ้างมาเพาะปลูกทำให้ได้รายละเอียดมากยิ่งขึ้น รวมถึงพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อผลผลิต ทั้งยังเก็บข้อมูลจากประธานชุมชนวิศุทธรังษี ผู้เฝ้าผู้แก่ในชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเทศบาลเมืองกาญจนบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน

2.3. การเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างทางทฤษฎีแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยอาศัย การแนะนำของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้วต่อ ๆ กัน วิธีนี้จะทำให้ได้ข้อมูล เนื้อหาตรงตามลักษณะคุณสมบัติที่ต้องการวิจัย อีกทั้งเป็นการประหยัดเวลาในการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเบื้องต้นในการเก็บข้อมูล ทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาโดยธรรมชาติของเกษตรกร ในลักษณะเป็นผู้มีส่วนร่วมควบคู่ไปกับการสังเกต

3.2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสนทนา รูปแบบของการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หรือการใช้แนวคำถาม (Interview guide) เป็นลักษณะของการเปิดกว้าง ไม่จำกัดคำถาม (Open-ended question interview)

3.3. บันทึกผลการสัมภาษณ์ ด้วยสมุดจด อาจทำการบันทึกเนื้อหาที่สำคัญขณะสัมภาษณ์ หรืออาจจะบันทึกเพิ่มเติมหลังการสัมภาษณ์ทันที แล้วแต่กรณี

3.4. เครื่องมือทางเทคโนโลยี ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เครื่องบันทึกแถบเสียงเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และกล้องถ่ายรูป เพื่อแสดงรูปที่น่าสนใจในการวิจัย

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะมีการตรวจสอบข้อมูลย้อนหลังจากที่เก็บมาแล้วทุกครั้ง เพื่อให้ข้อมูลจะได้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลมารวบรวมและวิเคราะห์เนื้อหา สรุปเป็นภาพรวมของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีการบรรยายและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้ในการประกอบการบรรยายเพื่อให้ข้อมูลเชิงคุณภาพมีความสมบูรณ์น่าเชื่อถือมากขึ้น

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยวิธี การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการตรวจสอบแบบหลายทางจากผู้ให้ข้อมูล ทั้งเกษตรกร แรงงาน พ่อค้าคนกลาง สหกรณ์ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี ผลผลิต พื้นที่ในการวิจัย

6. ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยใช้เวลา 1 ปีโดยเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม 2553 ถึงเดือนเมษายน 2554

7. แผนการดำเนินงานวิจัย

7.1. พบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อหาหัวข้อการวิจัย

7.2. ทบทวนวรรณกรรม เพื่อวิจัยถึง ทฤษฎี แนวคิด เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาเขียน เป็น ที่มาและความสำคัญของปัญหา

7.3. ทำบทที่ 1 ที่ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา จัดอุปสรรคในการวิจัย ขอบเขตของการวิจัยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.4. ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจทานและแนะนำข้อผิดพลาดจากการทำบทที่ 1 เพื่อนำไปแก้ไขให้เกิดความสมบูรณ์ของเนื้อหา

7.5. ทำบทที่ 2 ที่ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย ที่ประกอบด้วยพื้นที่การวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ระยะเวลาในการวิจัย

7.6. สอบ 3 บท(เค้าโครงวิทยานิพนธ์) เพื่อที่จะนำไปสู่การทำวิจัยภาคสนามต่อไป จนออกมาเป็น บทที่ 4 และ 5 ต่อไป

7.7. เมื่อได้บทที่ 4 และ 5 นำมาทำฉบับที่จะนำเสนอ ในที่ประชุมวิชาการ ซึ่งอาจเป็นเนื้อหาบางส่วนในวิทยานิพนธ์

7.8. พบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อเตรียมตัวไปเสนองานวิจัยในที่ประชุมวิชาการ

7.9. เสนองานวิจัยในที่ประชุมวิชาการ

7.10. จากนั้นเตรียมสอบกับบัณฑิตวิทยาลัยและจัดทำตัวเล่มฉบับสมบูรณ์

8. ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย

ตารางที่ 1 ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย

ระยะเวลาการวิจัย เดือนพฤษภาคม 2553 ถึง เดือนเมษายน 2554												
แผน (ขั้นตอน)	พ.ค.	มี.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.
1	***											
2	***	***										
3		***	***									
4			***									
5			***	***								
6			***	***	***	***	***	***				
7								***				
8								***	***	***		
9											***	
10											***	***

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคระบบการค้ำ ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเสนอถึง สภาพทั่วไปของพื้นที่วิจัย ประวัติชุมชนวิสุทธิธรรม ชุมชนยุคบุกเบิก ชุมชนยุคพัฒนาตามแบบตะวันตก ชุมชนยุคเศรษฐกิจพอเพียงในการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงภายใต้สังคระบบการค้ำ โดยนำเสนอในเชิงพรรณนา

ลักษณะที่ตั้ง อาณาเขต และเขตการปกครอง เทศบาลเมืองกาญจนบุรี

เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พุทธศักราช 2478 (ตราไว้ ณ วันที่ 25 มีนาคม 2478 และมีผลบังคับใช้ในวันเดียวกัน) โดยการยกฐานะชุมชนในท้องที่ ตำบลบ้านเหนือ และตำบลบ้านใต้ เป็นเทศบาล มีเนื้อที่ 2.08 ตารางกิโลเมตร ต่อมาเมื่อความเจริญได้แผ่ขยายออกไป เทศบาลจึงได้ขอขยายเขตเพิ่มขึ้นจากเดิม เป็น 9.16 ตารางกิโลเมตร โดยขยายเขตเข้าไปในพื้นที่ตำบลท่าล้อ อำเภอท่าม่วง ตำบลปากแพรก และตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง ความพระราชกฤษฎีกาการเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี พุทธศักราช 2517 (ตราไว้ ณ วันที่ 23 สิงหาคม 2517) สำนักงานตั้งอยู่ที่ ถนนหลักเมือง ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลท่ามะขาม อำเภอเมืองกาญจนบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลท่าล้อ อำเภอท่าม่วง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลปากแพรก อำเภอเมืองกาญจนบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับฝั่งขวาของแม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแม่กลอง

เทศบาลเมืองกาญจนบุรี ประกอบด้วยชุมชนทั้งหมด 28 ชุมชน ได้แก่

ชุมชนเตาปูน 1	ชุมชนเตาปูน 2	ชุมชนเตาปูน 3	ชุมชนร่วมพัฒนา
ชุมชนท่าน้ำซุกโดน	ชุมชนโรงหีบอ้อย	ชุมชนอู่ทอง	ชุมชนบ้านซุกกุ่ม
ชุมชนปิ่นทอง	ชุมชนวิสุทธิรังษี	ชุมชนบ้านไต้	ชุมชนบ้านบ่อ
ชุมชนดอนรัก	ชุมชนซอยโรงน้ำแข็ง	ชุมชนวังใหญ่	ชุมชนศาลากลาง
ชุมชนตลาดซุกโดน	ชุมชนบ้านเหนือ 1	ชุมชนบ้านเหนือ 2	ชุมชนบ้านเหนือ 3
ชุมชนจงเจริญ	ชุมชนประชาธิปไตย	ชุมชนแม่น้ำแคว	
ชุมชนหมู่บ้านสัมพันธ์นิเวศน์	ชุมชนสถานีรถไฟดอนรัก	ชุมชนศูนย์การค้าตลาดผาสุก	
ชุมชนแสงชูโตเหนือ	ชุมชนซอยไผ่ขี้เหล็ก		

สภาพเศรษฐกิจ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี

สภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรขึ้นอยู่กับการค้าขาย รับจ้างทั่วไป และอีกส่วนหนึ่งมาจากการท่องเที่ยวในเขตเทศบาล การเกษตรกรรมยังคงมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่พื้นเล็กน้อย โดยมากในเขตชุมชนจะเป็นตลาดรับซื้อผลิตผลทางการเกษตร การอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กเกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การซ่อมเครื่องจักรกล กระบุงตัวอยู่ค่อนข้างมาก ซึ่งใช้เงินทุนไม่มากและใช้แรงงานน้อย การพาณิชย์กรรมและการบริการ จะอยู่ในรูปของร้านค้าทั่วไปเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี เช่น ร้านขายของชำ ร้านอาหาร ร้านอุปกรณ์รถยนต์ ร้านอุปกรณ์ไฟฟ้า ร้านวัสดุก่อสร้าง ร้านเสริมสวย กิจการโรงแรม ฯลฯ การท่องเที่ยวมีทั้ง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์สมัยใหม่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่ สะพานข้ามแม่น้ำแคว สุสานทหารสัมพันธมิตร พิพิธภัณฑ์อักษะเขลยศึก ประตูเมืองเก่า

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี ประวัติชุมชนวิสุทธิรังษี

เดิมพื้นที่บริเวณนี้เรียกว่า “บ้านบ่อ” เนื่องจากสามารถเจาะบ่อน้ำขึ้นมาใช้ในการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตรได้อย่างอุดมบูรณ์ มีพื้นที่จรดบ้านไต้และบ้านท่าล้อ ต่อมาได้มีการสร้างป้ายแบ่งระหว่างอำเภอท่าม่วงกับอำเภอเมืองกาญจนบุรี และเป็นจุดสังเกตว่ากำลังเดินทางเข้าสู่อำเภอเมืองกาญจนบุรี ผู้คนแถวนี้จึงนิยมเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “ชุมชนกระดานป้าย” พื้นที่นี้มีอาณาเขตน้อยกว่า “บ้านบ่อ” ประมาณ 1 ใน 3 ของบ้านบ่อ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2544 มีการก่อตั้งชุมชนเทศบาลเมืองกาญจนบุรี “ชุมชนกระดานป้าย” ได้เปลี่ยนมาเป็น “ชุมชนวิสุทธิรังษี” เนื่องจากเป็นบริเวณที่ตั้งของโรงเรียนวิสุทธิรังษี ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดกาญจนบุรี

ชุมชนวิสุทธิรังษี ก่อตั้งเมื่อ 18 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยมี นาย สาคร แม้นเดช ดำรงตำแหน่งประธานชุมชนเป็นคนแรก มาจากการเลือกตั้งของผู้ที่มีชื่อในทะเบียนบ้านในชุมชน โดยมีเทศบาลเมืองกาญจนบุรีเป็นผู้รับรอง เพื่อรองรับการพัฒนาและเข้าถึงประชาชนของภาครัฐ โดยมีประธานชุมชนและคณะกรรมการ ทำหน้าที่ประสานงานกับทางเทศบาล จำนวนครัวเรือน 550 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 1532 คน ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ข้าราชการ และเกษตรกร

ชุมชนยุคบุกเบิก

การตั้งถิ่นฐาน

ชาวบ้านที่นี่เป็นชาวดำบลปากแพรกดั้งเดิม อีกส่วนเป็นชาวจีนเชื้อสายฮั่นอพยพมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาลงหลักปักฐานที่บริเวณแถบนี้ ตระกูลดั้งเดิมมีสกุลขึ้นต้นด้วยคำว่า “บ่อ” ได้แก่สกุล บ่อทรัพย์ บ่อเงิน บ่อเกิด บ่อทอง บ่อวารี

“ด้วยตัวเองใช้สกุล บ่อทรัพย์ ปีนี้ก็ปาไป 93 แล้วรุ่น ๆ เดียวกันมันก็ตายไปหมดเหลือแต่เรา เมื่อก่อนเคย เขาปลุกยาสูบส่งเงินไปขายที่ในเมือง มีพวกล่องเรือตามแม่น้ำแม่กลองมา ค้าขายตรงหน้าเมือง โนน เด็ก ๆ เคยตามเขาไปขายเหมือนกันสนุกดี ที่ทำน้ำตรงบ้านได้ ก็รวม ๆ กันไปหลาย ๆ บ้าน” (อนงค์ บ่อทรัพย์ 2553 : 147)

ลักษณะการดำรงชีวิต

ลักษณะอาศัยเป็นครอบครัวใหญ่ หนึ่งบ้านมีหลายครอบครัวอาศัยอยู่รวมกัน ตัวบ้านตั้งอยู่ในบริเวณไร่เพื่อง่ายต่อการเพาะปลูกและดูแลรักษา บ้านหนึ่ง ๆ ห่างกันประมาณ 1 กิโลเมตร อาณาเขตของไร่แบ่งโดยรั้วกระถิน

“เมื่อก่อนอยู่ไร่ในกันหมด ไร่ นอกเป็นแต่ป่าตอนนั้น ที่ติด ๆ ก็มีไร่ตาพรเขามาก็มีหน้าไปขายเตี้ยรดน้ำแล้วออกไปโรงเรียนเดินนิดเดียวก็ถึง เพราะบ้านอยู่แถวหลังโรงเรียน”

(ละออ บ่อทรัพย์ 2553 : 69)

ที่พักอาศัย

ที่พักอาศัยมีลักษณะที่เรียกว่า “โรงเจ๊ก” คือ เป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้ลวกนำมาคัดกันเป็นแพแล้วนำมาตอกตะปูดกับโครงบ้านเป็นผนังบ้าน หลังคาเป็นมุงจากและมุงสังกะสีซึ่งเป็นตัวชี้วัดฐานะของบ้านนั้น ๆ พื้นบ้านเป็นพื้นดิน ในตัวบ้านประกอบด้วย ห้องนอน ห้องครัว ห้องเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร และโรงเก็บพืชผลทางการเกษตร ซึ่งเปิดโล่งไม่มีประตู มีเพียงฉากกั้นเท่านั้น ทำให้อากาศสามารถถ่ายเทได้สะดวก ส่วนห้องน้ำอยู่แยกจากตัวบ้าน บริเวณบ้านมีการขุดบ่อน้ำบาดาล เพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค

การถือครองที่ดิน

การจับจองที่ดินทำกินตามกำลังความสามารถของแต่ละครอบครัว การถือครองที่ดินระยะแรกกรรมสิทธิ์เป็นแบบ (นส. 3) ครอบครัวหนึ่งมีที่ดินทำกินโดยเฉลี่ย ประมาณครอบครัวละ 100 ไร่ บุกเบิกที่ดินโดยการช่วยกันลงแรงหักล้างถางพงของชาวบ้านซึ่งทำกัน ประมาณ 20 คน วันหนึ่งๆ ได้พื้นที่ประมาณ 30 ไร่ โดยไม่มีการว่าจ้าง

พ.ศ. 2481 ที่ดินทำกินส่วนหนึ่ง ถูกเวนคืนโดยการรถไฟแห่งประเทศไทยเพื่อนำไปทำทางรถไฟ สายธนบุรี ถึง น้ำตกไทรโยค ทำให้พื้นที่สองข้างทางรถไฟข้างละ 45 เมตร ตกเป็นที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนวิสุทธิรังษีที่มีที่ดินอยู่เดิมต้องทำเรื่องขอเช่าที่ดินกับการรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นผลให้ที่ดินบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดิน

การประกอบอาชีพ

ระยะแรกเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกยาสูบเป็นหลัก เนื่องจากมีพ่อค้าชาวจีนมาแนะนำ และนำพันธุ์ยาสูบมาให้ พร้อมเป็นคนกลางรับซื้อผลผลิตไปขายให้ ผลผลิตส่วนใหญ่นำไปขายจังหวัดราชบุรีและจังหวัดใกล้เคียง และปลูกข้าวเจ้าไว้เพื่อบริโภคเท่านั้น มีการเลี้ยงเป็ดและไก่เพื่อนำไข่และเนื้อมาบริโภค บริเวณบ้านมีการขุดสระน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค

แรงงานและเครื่องมือการเกษตร

ชาวบ้านมีวิถีการผลิตแบบดั้งเดิม ใช้แรงงานคนเป็นหลัก อาศัยการลงแรง ไม่มีการจ้างแรงงานจากในท้องถิ่นและนอกพื้นที่ เครื่องมือวัสดุและอุปกรณ์ มีเพียง จอบ เสียม มีด สึกบัว เป็นต้น แรงงานส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ สับเปลี่ยนหมุนเวียนผลัดกันลงแรงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต

“ตอนชายรุ่น ๆ เวลาไร่อื่นเขาลงแรงกันเขาก็ไปช่วย เวลาไร่นาเขาก็มาช่วยก็ทำข้าวหม้อแกงหม้อกินกันไป เสร็จก็กลับบ้าน โดกกลับไปกินบ้าน” (บุญปลุก อินทวงษ์ 2553 : 82)

รายรับของครอบครัว และแหล่งเงินทุน

รายรับของครอบครัวมาจากการปลูกยาสูบ อยู่ในรูปแบบของระบบ กงสี คือ รวมอยู่ส่วนกลางที่หัวหน้าครอบครัวและมีการแบ่งรายได้ลักษณะเป็นเงินเดือน แก่สมาชิกในครอบครัวอย่างเท่าเทียม

แหล่งเงินทุนมาจากการออมไว้ส่วนหนึ่งจากผลผลิตที่ขายได้ในครั้งก่อน ชีวิตการเป็นอยู่แบบหาอยู่หากิน รายจ่ายไม่มาก มีเพียงค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของบุตร ธิดา ทำให้ไม่มีภาระหนี้สิน

“เมื่อก่อนเงินได้มาก็แค่พอใช้ มีเหลือเก็บเล็กน้อยพอส่งลูก ๆ เรียนหนังสือ พี่น้องคนอื่น ๆ ในครอบครัวก็พอมีกินมีใช้” (อนงค์ บ่อทรัพย์ 2553 : 71)

การคมนาคมติดต่อกับภายนอก

การคมนาคมชาวบ้านใช้วิธีการเดินเท้าเป็นหลักตามเส้นทางเกวียน โดยในชุมชนจะมีพ่อค้าชาวจีนอาศัยอยู่หนึ่งครอบครัว ซึ่งเป็นผู้นำผลผลิตยาสูบออกไปติดต่อค้าขายไปตามลำแม่น้ำแม่กลองโดยทางเรือ

ประเพณี วัฒนธรรม และกลุ่มทางสังคม

มีประเพณีสำคัญ คือ ประเพณีเปิดหั้นยา เป็นประเพณีที่ชาวจีนอพยพนำติดตัวมาพร้อมกับอาชีพปลูกยาสูบ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่ทำไร่ยาสูบ ประเพณีนี้กระทำเมื่อมีการเปิดหม้อยาสูบเพื่อนำใบยาสูบที่ได้นำออกมาหั้น และส่งขายต่อไป ชาวบ้านมีการผลัดกันมาถวายพรและทำอาหารรับประทานร่วมกัน ณ บ้านที่มีการเปิดหม้อยาสูบ ทั้งนี้เป็นกุศโลบายเพื่อการสร้างเครือข่าย และความสามัคคีในชุมชน

“สมัยลูกเด็ก ๆ ยังทันพิธีเปิดหั้นยาเลย มีขนมให้กินตั้งเยอะ เด็ก ๆ แถวนี้อีกมารวมตัวกันหนุ่มได้เจอสาวต่างบ้านก็วันนั้นแหละ” (สงบ เข้มสอน 2553)

รากฐานทางการศึกษา จุดเปลี่ยนของอนาคต

บุตร ธิดา ของเกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่ ได้รับโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากครอบครัวเป็นครอบครัวชาวจีน ในช่วงสมัยนั้นมีค่านิยมให้บุตรหลานเข้ารับราชการ จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเพราะเป็นหนทางที่ยกระดับของครอบครัวให้มีความมั่นคง ซึ่งบุตรธิดาของแต่ละครอบครัวในชุมชนจะเข้ารับราชการส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครู และกรมชลประทาน อีกส่วนผู้หญิงเมื่อแต่งงานออกเรือนไป ก็ประกอบอาชีพ ค้าขายและตัดเย็บเสื้อผ้าในตลาดชุกโค่น แต่ในทุกครอบครัวก็ยังมีประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่

“ที่บ้านทุกคนจบสูงกันทั้งบ้าน เดิมส่งให้เรียนทั้งผู้ชายผู้หญิง พี่น้องลูกก็เป็นครูก็ตั้ง 4 ลูก เองก่อนลาออกจากงาน กลับมาทำไร่อ้อยที่บ้าน ลูกก็ทำงานอยู่กรมชลประทานที่อำเภอท่าม่วง” (ปรีชา บ่อทรัพย์ 2553)

ชุมชนยุคพัฒนาตามแบบอย่างตะวันตก

จากยาสูบสู่ไร่อ้อย

พ.ศ. 2517 เกษตรกรเปลี่ยนจากทำไร่ยาสูบมาทำไร่อ้อยซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ประกอบกับจังหวัดกาญจนบุรีในขณะนั้น มีการตั้ง โรงงานน้ำตาลไทย จำกัด ชุมชนวิสุทธิรังษีเป็นอีกหนึ่งชุมชน ที่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมหันมาปลูกอ้อย เนื่องจากทางโรงงานส่งเจ้าหน้าที่

ออกมาให้ความรู้และให้โคเวตาการเพาะปลูกแก่เกษตรกร เพื่อป้อนผลผลิตให้แก่ภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว นำอ้อยไปแปรรูปเป็นน้ำตาล โดยมีปัจจัยหลายประการที่ทำให้เกษตรกรในชุมชนหันมาปลูกอ้อย ได้แก่

อ้อยมีราคาสูง ในขณะนั้นราคาอ้อยอยู่ที่ตันละ 400 บาท ต้นทุนการเพาะปลูกเพียงตันละ 250 บาท เมื่อปลูกในจำนวนมาก ทำให้ได้ผลกำไรมาก

พื้นที่เพาะปลูกอ้อยของชุมชนอยู่ใกล้โรงงานน้ำตาล ซึ่งโรงงานน้ำตาลตั้งอยู่ที่ตำบลวังขนาบ อำเภอน้ำขุ่น ห่างจากชุมชนเพียง 15 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางไม่เกิน 30 นาที

การขนส่งจากชุมชนถึงโรงงานน้ำตาลมีความสะดวก คล่องตัวสูง โดยมีถนนพัฒนากาญจน์ ตัดผ่านกลางชุมชนซึ่งในขณะนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไร่อ้อย ทำให้สามารถนำอ้อยขึ้นรถสิบล้อได้อย่างสะดวกสบาย

พื้นที่การเพาะปลูกเพียงพอและเหมาะสมแก่การเพาะปลูก เกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่มีพื้นที่โดยเฉลี่ย 50 ไร่ต่อครัวเรือน และมีน้ำอุดมสมบูรณ์ต่อการเพาะปลูกอ้อย

ปลูกอ้อย เพื่อค้าอย่างเต็มรูปแบบ

เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก เริ่มมีการนำพันธุ์อ้อยที่มีการปรับปรุงสายพันธุ์เพื่อให้ได้ผลผลิตมากยิ่งขึ้น เข้ามาใช้ในภาคการเกษตร ซึ่งในขณะนั้น เกษตรกรปลูกอ้อยพันธุ์ลิต้า 417 เนื่องจาก ทรงสวย น้ำหนักดี ได้ราคา เป็นที่ต้องการของตลาด โดยการปลูกอ้อยหนึ่งครั้งสามารถปลูกติดต่อกันได้ถึง 3 รอบการเพาะปลูก

ปุ๋ย และสารเคมีต่าง ๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในการเพาะปลูก โดยทำหน้าที่เป็นตัวเร่งการเจริญของพืชที่นำมาเพาะปลูก สารกำจัดศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ ถูกนำมาใช้ในการเพาะปลูก

อุปกรณ์เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เข้ามาอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกร เช่น รถไถ เครื่องพ่นสารเคมี เครื่องสูบน้ำ สายยาง เป็นต้น ช่วยให้ผู้สามารถประหยัดเวลาในการเพาะปลูกทั้งยังสามารถขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น

“ช่วงนั้นอ้อยราคาดีมาก ตอนแรกก็ปลูกเป็นอาชีพเสริมจากการรับราชการ เพราะที่บ้านมีที่ดินอยู่ น้ำก็ดี เหมาะแก่การปลูกอ้อย ตอนหลังเบื่องานราชการก็เลยออกมาเป็นเจ้าแก้วไร้อ้อยเต็มตัวแล้วก็ไปเช่าที่ดินเพิ่มที่อำเภอบ่อพลอยอีก 50 ไร่ นั่น เงินดีบ้างปีราคาดีถึงตันละ 600 บาทสร้างกำไรเป็นอย่างดี” (ปรีชา บ่อทรัพย์ 2553)

แรงงาน

แรงงานในท้องถิ่น

เริ่มมีการจ้างแรงงานจากในท้องถิ่นเข้ามาเป็นแรงงานในไร่ โดยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ฝั่งตรงข้ามกับชุมชน เนื่องจากพื้นที่ฝั่งตรงข้ามเป็นพื้นที่ริมแม่น้ำแม่กลองมีการทำทำทนาย ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยมีการคิดค่าแรงเป็นแบบรายวัน โดยมีหน้าที่ ถอนหญ้า บำรุงรักษา รดน้ำ เนื่องจากสมัยก่อนยังไม่มีสปริงเกอร์ต้องใช้สายยางในการรดน้ำ

“น้ำเป็นคนงานไร่เจ้าแก่เล็ก ตั้งแต่สมัยทำไร่อ้อย ตอนนั้นยังสาวอยู่ทำคู่กับแฟน รายได้ก็พอใช้จ่าย ส่งลูกเลี้ยง แล้วที่ข้ามฝั่งมาเป็นคนงานที่นี่เพราะฝั่งโน้นเค้าทำกันแต่ทำทนาย” (ทองเมียน ศรีเม่น 2553)

“แฟนชวนมาทำ แต่ที่บ้านก็เลี้ยงวัวไปด้วย ก็ถือว่ารับจ้างเป็นเงินกิน เลี้ยงวัวเป็นเงินเก็บ เพราะงานในไร่มันก็ไม่ได้หนักอะไร” (พยงค์ ศรีเม่น 2553)

แรงงานนอกท้องถิ่น

แรงงานนอกท้องถิ่น เป็นแรงงานจากภาคอีสาน แรงงานเข้ามาช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวโดยเกษตรกร (เจ้าแก่) นำรถสิบล้อขึ้นไปรับที่อีสาน เนื่องจากแรงงานภาคกลางส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีคนทำเนื่องจากเป็นงานหนัก อีกทั้งประกอบกับทางภาคอีสานอยู่ในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงออกมาหารายได้ ในพื้นที่ภาคกลางโดยการเป็นแรงงานตัดอ้อย

การคมนาคมติดต่อค้าขาย

เริ่มมีการใช้เส้นทางคมนาคมทางบกในการติดต่อค้าขาย แทนเส้นทางคมนาคมทางน้ำ พ.ศ.2518 มีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่ขยายเข้ามาโดยการตัดผ่านพื้นที่ชุมชนนี้ ด้วยการบริจาคที่ดินของชาวบ้าน คือ ถนนสายพัฒนาการกาญจน์ ทำให้การคมนาคมค้าขายกับสังคมภายนอก สะดวก รวดเร็ว เนื่องจากไร่อ้อยของเกษตรกรอยู่สองข้างทางของถนน ทำให้การขึ้นอ้อยสามารถทำได้ง่าย

รายได้หลักลดลงและการมีอาชีพเสริม

รายได้หลักจากการเพาะปลูกอ้อย ได้เพียงปีละครั้ง บ้างปีได้กำไรดี บ้างปีเท่าทุนเนื่องจากไฟไหม้ไร่อ้อย ทำให้โรงงานน้ำตาลหักราคาน้ำตาลลง 20 เปอร์เซ็นต์ ในปี พ.ศ. 2520 เกษตรกรจึงมีอาชีพเสริมจากการปลูกหอมหัวใหญ่ส่งให้แก่พ่อค้าคนกลางที่ปากคลองตลาด โดยใช้พื้นที่บริเวณที่พักอาศัยประมาณครอบครัวละ 1-2 ไร่ในการเพาะปลูก เนื่องจากมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาชักชวนให้ทดลองเพาะปลูก และมีตลาดรองรับที่แน่นอน

“ช่วงหลังราคาต้นทุนปลุกอ้อยมันสูงขึ้น ราคาหน้าโรงงานมันก็เท่าเดิมอีกทั้งโดนหักค่าน้ำตาลจากไฟไหม้อ้อย เรายังก็แบกภาระไม่ไหวหนี้สินมันก็มากขึ้นทุกวัน รายได้ก็เข้ามาทางเดียว พอดีพวกมาแนะนำให้ปลุกหอมส่ง เราก้เลยรองปลุกคู่มันก็คืนนะ” (บรรจบ บ่อทรัพย์ 2553)

ก้าวสู่ความเป็นเมือง สาเหตุการเปลี่ยนแปลงอาชีพของเกษตรกร

พ.ศ. 2517 เทศบาลเมืองกาญจนบุรีได้ขยายเขตเทศบาลเพิ่ม โดยขยายเขตเข้าไปในพื้นที่ตำบลท่าล้อ อำเภอท่าม่วง ตำบลปากแพรก และตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง

การกระจายเข้ามาของเมืองในเขตพื้นที่ชุมชนโดยรอบ ความทันสมัยต่าง ๆ ที่เข้ามาเช่น ศูนย์ราชการ โรงพยาบาล โรงเรียน ห้างสรรพสินค้า ตลาด หมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งถนนพัฒนากาญจน์ที่ตัดผ่านชุมชนถึงตำบลท่าล้อ สร้างความเจริญสู่ท้องถิ่น

เริ่มมีการขายที่ดินของเกษตรกรโดยการกว้านซื้อที่ดินของนายทุน เพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร เหตุเพราะมูลค่าที่ดินที่สูงขึ้นเป็นหลายเท่าตัวจากการที่ที่ดินเปลี่ยนกรรมสิทธิ์เป็นโฉนด เงินที่ได้ส่วนหนึ่งเกษตรกรนำไปชำระหนี้สินจากการทำเกษตรกรรม อีกส่วนนำกลับไปซื้อบ้านพักอาศัย และยานพาหนะ

มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพของเกษตรกร เนื่องจากราคาพืชผลทางการเกษตรตอนนั้น ราคาตกต่ำ เกษตรกรเกิดภาวะขาดทุนซ้ำซาก จากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ผนวกกับเป็นช่วงที่บุตรหลานในครอบครัวส่วนใหญ่ มีศึกษาที่ดีขึ้นรวมทั้งคุณภาพชีวิตในด้านปัจจัย 4 ทำให้สมาชิกในครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพค้าขาย เข้ารับข้าราชการ รวมทั้งงานรับจ้างทั่วไป แต่ก็ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม

“ตั้งแต่มีศูนย์ราชการ บ้านเรือนก็ขึ้นกันเป็นดอกเห็ด ชาวบ้านก็แห่กันขายที่เลิกทำไร่ไปซื้อห้องแถวที่ชุกโดนก็เยอะ ไม่ก็ซื้อบ้านจัดสรรที่เขามาปลุกขาย ก็เหลือคนทำไร่ไม่กี่คน ก็มีที่บ้าน บ้านตาดิจ บ้านยายอรทัย ส่วนใหญ่ก็หันไปสอบราชการกันก็เยอะเพราะช่วงนั้นศูนย์ราชการรับสมัครเป็นจำนวนมาก ผมเองตอนนั้นเพิ่งเรียนจบก็ยังไม่ทำงานCP ที่เพชรบุรีเลย” (พิชญ บ่อทรัพย์ 2553)

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลิกทำไร่อ้อย

อ้อยมีราคาคงที่ 400 บาทต่อตัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2534 ในขณะที่ราคาต้นทุนปรับสูงขึ้นเท่าราคาส่งหน้าโรงงาน ต้นทุนการเพาะปลูกสูงขึ้นจาก 250 บาทต่อตัน เป็น 350-400 บาทต่อตัน จากค่าแรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูกที่สูงเพิ่มขึ้น ตามภาวะเศรษฐกิจ ค่าปุ๋ยเคมี และค่าน้ำมัน

ไฟไหม้อ้อยจำนวนมากบ่อยครั้ง ทำให้เกษตรกรถูกโรงงานน้ำตาลตัดค่าน้ำตาลลง 20 เปอร์เซ็นต์ ทำให้เกษตรกรประสบภาวะขาดทุนเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดหนี้สินเป็นจำนวนมาก

ชุมชนรอบข้างมีการร้องเรียนเทศบาล การขยายเข้ามาของชุมชนเมืองมายังพื้นที่แถบนี้ ทำให้การทำไร่อ้อยประสบปัญหา คือการถูกเมืองล้อมไว้ ความเจริญ สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนบ้านเรือนที่เพิ่มขึ้นและประชากรที่เพิ่มขึ้นจากการขายที่ดินทำกินของชาวบ้าน เป็นปัจจัยสำคัญที่ เทศบาลเมืองกาญจนบุรีออกหนังสือขอความร่วมมือเกษตรกรในพื้นที่ชุมชนวิสุทธิธรรมียกเลิกการเพาะปลูกอ้อย เนื่องจากฤดูแล้งมักเกิดปัญหาไฟไหม้ไร่อ้อย ซึ่งกินพื้นที่เพาะปลูกเป็นบริเวณกว้าง โดยกลัวว่าจะเป็นอันตรายต่อชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงที่เป็นสิ่งปลูกสร้างทั้งศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี และศูนย์ราชการ โดยรอบ

“ช่วงนั้นปัญหาเยอะ ทั้งราคาไม่ดี ไฟไหม้บ่อยทั้งไหม้เอง แล้วก็มีคนแกล้ง ตัดแล้วไม่ได้ราคา ทำให้ลุงตอนนั้นเป็นหนี้เยอะมาก ยิ่งทำยิ่งเยอะ ผมนวกกับมีคนร้องเรียนเทศบาลเรื่องกลัวอันตรายจากไฟไหม้อ้อย ทำให้ลุงเปลี่ยนมาปลูกผักแบบหมุนเวียน” (ปรีชา ป่อทรัพย์ 2553)

ตั้งต้นใหม่ การปลูกพืชล้มลุก

พ.ศ. 2535 เกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการทำไร่อ้อย เนื่องจากประสบปัญหาขาดทุนอย่างต่อเนื่องและต้นทุนการเพาะปลูกที่สูงขึ้น มาเป็นการปลูกพืชล้มลุกแบบหมุนเวียน ได้แก่ พริก ต้นหอม พักซี่ ผักกาด หอมหัวใหญ่ กระหล่ำปลี เพราะในขณะที่ทำไร่อ้อย เกษตรกรได้มีการปลูก หอมหัวใหญ่เป็นอาชีพเสริม จากการแนะนำของพ่อค้าคนกลางในจังหวัดราชบุรี ทำให้เกษตรกรในชุมชนพอมีความรู้ในการปลูกพืชล้มลุกอยู่บ้าง จึงหันมาปลูกพืชล้มลุกหมุนเวียนที่ปีหนึ่งสามารถเพาะปลูกได้หลายรอบสามารถสร้างรายได้หมุนเวียนในครอบครัว เกิดความคล่องตัวในการใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น

การรวมกลุ่มของเกษตรกร

เกษตรกรในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองราคาและรวบรวมพืชผลทางการเกษตรให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งราคาพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด เพราะขณะนั้นพ่อค้าคนกลางเป็นผู้ให้โควตาในการเพาะปลูกแก่เกษตรกร เกษตรกรจะต้องเข้าหาพ่อค้าคนกลางเพื่อหาตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรของตน โดยจะต้องกำหนด วันและเวลาในการเพาะปลูก จำนวนไร่ในการเพาะปลูก เพื่อป้องกันภาวะสินค้าล้นตลาด เกษตรกรมีหน้าที่เพาะปลูกและเก็บเกี่ยว พ่อค้าคนกลางมีหน้าที่มารับผลผลิตทางการเกษตรเข้าสู่ระบบตลาด ตลาดระบายสินค้าขณะนั้นคือตลาดศรีเมืองจังหวัดราชบุรี

“เรามีการรวมกลุ่มกัน เพราะส่วนใหญ่เราก็เป็นญาติ ๆ กันทั้งนั้น พ่อค้าคนกลางจะเป็นกำหนดว่าจะให้เราปลูกอะไร ช่วงเวลาไหน ทำให้อำนาจการต่อรองของเกษตรกรน้อยมาก เนื่องจาก พ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้กำหนดโครงการเพาะปลูก” (ปรีชา บ่อทรัพย์ 2553)

การเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์

เกษตรกรมีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรทั้งในและนอกระบบที่ง่ายขึ้นจากนายทุนและจากทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ของเกษตรกรเองเพื่อช่วยในเรื่องการรวมกลุ่มและปล่อยสินเชื่อเกี่ยวกับพันธุ์พืช สารเคมี ปุ๋ย รวมถึงเงินทุน เกษตรกรสามารถขอสินเชื่อพันธุ์พืช สารเคมี ปุ๋ย ก่อนทำการเพาะปลูก และเมื่อผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาด เกษตรกรจึงนำเงินมาชำระแก่กลุ่มสหกรณ์

ผันตัวเองเป็นพ่อค้าคนกลาง

พ.ศ. 2538 เกษตรกรในชุมชนได้ผลิตตนเอง เป็นพ่อค้าคนกลาง ด้วยความคิดเห็นที่ว่า “เราจะปลูกด้วย ขายด้วย” เนื่องจากราคาในไร่นาคต่ำ ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง บุตรหลานที่ออกไปทำงานประจำนอกบ้าน หันกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนดั้งเดิม พร้อมกับเริ่มนำความรู้สมัยใหม่ที่เรียนมาประยุกต์ใช้กับการเพาะปลูก และระบบการตลาดที่ตนต้องเป็นพ่อค้าคนกลางเสียเอง แต่อำนาจการตัดสินใจยังคงเป็นของผู้นำครอบครัว การปิดกั้นทางความคิดเห็นยังมีมากในครอบครัวของเกษตรกร

มีการกระจายผลผลิตจากไร่ออกไปยังตลาดต่าง ๆ ซึ่งเป็นตลาดกลาง ได้แก่ ตลาดศรีเมือง ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง โดยอิงราคาจากตลาดกลางในแต่ละวัน โดยเกษตรกรจะต้องทำงานหนักเป็นสองเท่า จากที่เคยแค่เพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ต้องเพิ่มการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรและค้าผักหน้าแผงผัก ทำให้ในช่วงนี้เกษตรกรประสบปัญหา การระบายผลผลิตทางการเกษตรไม่ทันต่อความต้องการของตลาด และเสียเวลาการเพาะปลูกจากการที่ต้องวิ่งเข้าสู่วัฒนธรรมตลาดเอง อีกทั้งการเสียสุขภาพของเกษตรกรจากการพักผ่อนไม่เพียงพอจากการทำงานหนัก

สรุปสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรต้องพบกับปัญหาหนี้สิน

ขาดความรู้ความเข้าใจในพืชที่ตนเพาะปลูกอย่างถ่องแท้ เนื่องจากการเพาะปลูกส่วนใหญ่มีพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด ว่าช่วงนี้ควรปลูกอะไร เปรียบเสมือนการปลูกตามใบสั่งเท่านั้น เกษตรกรเป็นเพียงผู้ถูกชี้นำ

การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางในการกดราคาพืชผลทางการเกษตร เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง เนื่องเกษตรกรไม่มีพื้นที่รองรับผลผลิตทางการเกษตรในระบบตลาด ต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางเป็นสื่อกลาง

ต้นทุนในการเพาะปลูกที่สูงขึ้น ค่าแรงงานที่สูงขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่พัฒนาไปสู่สังคมแบบทุนนิยม ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น ค่าวัตถุดิบในการเพาะปลูกที่ขยับตัวสูงขึ้น ทั้ง สารเคมี ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ มูลค่าเพิ่มเป็นเท่าตัวและมีจำนวนการใช้มากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ต้นทุนสูงขึ้นแต่ราคาพืชผลทางการเกษตรกับเท่าเดิม ค่าขนส่งและน้ำมันเชื้อเพลิง จากการที่เกษตรกรเป็นพ่อค้าคนกลาง

ระบบกลไกทางการตลาดที่มีความผันผวน เนื่องจากเวลาที่พืชผลทางการเกษตรเข้าสู่ระบบตลาด เข้าพร้อม ๆ กันจนเกิดภาวะที่เรียกว่า “ตลาดวาย” ทำให้เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่กระทบต่อราคาพืชผลทางการเกษตรเป็นอย่างมาก

ห่วงโซ่ระบบตลาดสะดวกเกษตรกรมีการแข่งขันราคากับราคาตลาดทำให้ราคาพืชผลทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ เรียกว่า “การค้ำพืตลาด” ด้วยความคิดที่ว่าขายอย่างไรก็ได้ ของเราเองอย่างไรก็ไม่ขาดทุน ซึ่งเป็นการแข่งกันตายเสียมากกว่า

รอบการเพาะปลูกมีจำนวนน้อยลง จากการที่เกษตรกรเป็นพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากเกษตรกรเสียเวลาไปกับการเก็บเกี่ยวที่ต้องอาศัยเวลา จากการที่มีไร่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความล่าช้าในการระบายพืชผลทางการเกษตรสู่ระบบตลาด บางครั้งอาจก่อความเสียหายด้านมูลค่าแก่เกษตรกร

“ตอนมาปลูกหอมใหม่ ๆ ผลผลิตก็ยังดีอยู่แค่พอปลูกไปสักพักเริ่มไม่ค่อยดี เพราะพวกนี้กินธาตุอาหารในดินเยอะ ๆ พอบำรุงเยอะ ต้นทุนก็สูงขึ้น พ่อค้าคนกลางให้ปลูกอะไรก็ต้องปลูกเพราะเราไม่มีตลาดรองรับผลผลิตของเรา ขายของต้องมีโชค โชคดีก็ได้ราคา โชคร้ายก็เข้าเนื้อ ตอนหลังเลยต้องถูกขายกลับมาช่วยงานในไร่ มาวิ่งรถส่งผักเข้าตลาดเองเพื่อมันจะมีอะไรดีขึ้นมา แต่มันกลับเลวร้ายลง ทุนจมเพราะต้องออกรถ ต้องผ่อนรถ ค่าใช้จ่ายจุกจิกเยอะ คุ้มมันเคยไปรถไปส่งผักแล้วหลับใน รถนี้ขับไปหมดเลย” (ปรีชา บ่อทรัพย์ 2553)

“ตอนวิ่งผักรถวิ่งบ่อยมาก เหมือนเอาชีวิตไปเสี่ยง แตราย คุ้มมันคิดว่าตอนที่ พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ แต่ถ้าให้เลือกขอกลับไปเหมือนเดิมดีกว่า รู้สึกสุขภาพแย่มากช่วงนั้น ปลูกก็ได้รอบน้อยลงเพราะต้องคอยส่งผัก” (สิริพงษ์ บ่อทรัพย์ 2553)

“เราเองเป็นแม่บ้านเวลามีปัญหาอะไรในบ้าน เราก็ต้องหาทางออก บ้างครั้งเงินไม่พอจ่ายค่ายาก็ต้องบากหน้าไปยืมญาติพี่น้อง บ้างครั้งกู้เงินกับพวกนายทุนก็มีแต่ดอกมันแพงเหลือเกินไม่เอาก็ไม่ได้อะไร เพราะถ้าไม่จ่ายของเก่า สหกรณ์ก็ไม่ให้ของใหม่มาปลูก แล้วทีนี้จะเอาอะไรกิน” (บรรจบ บ่อทรัพย์ 2553)

ชุมชนยุคเศรษฐกิจพอเพียง

จุดเปลี่ยน

พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญ หนึ่งในผู้ได้รับผลกระทบจากสภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ คือ เกษตรกรชุมชนวิสุทธิรังษี เนื่องจากปัญหานี้สิน ทั้งในและนอกระบบ ต้นเหตุจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเป็นเท่าตัว ความผันผวนของกลไกทางการตลาด จนทำให้เกษตรกรบางหลายแก้ปัญหาโดยวิธีการ ขายที่ดินทำกิน เพื่อชำระหนี้สินทั้งหมด และเหลือเงินทุนเพื่อไปเริ่มต้นอาชีพใหม่ บางส่วนยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป

มีการเปลี่ยนมือจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก โดยมีการแยกครอบครัวออกมาจากครอบครัวใหญ่ ทั้งนี้เพื่อกระจายอำนาจการตัดสินใจมาสู่บุตรอย่างแท้จริง เพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง และเป็นระบบ เพราะถ้ายังรวมเป็นครอบครัวใหญ่ ในระบบ กงสี อำนาจการตัดสินใจจะยังคงอยู่กับผู้นำครอบครัว โดยความคิดแบบเดิมคนสมัยเก่า

เริ่มมีการศึกษาค้นคว้า และนำมาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์กับการทำไร่ผักขนาดใหญ่ เพื่อนำไปสู่ความรู้จริง เข้าใจจริง นำไปพัฒนาได้จริงในการปลูกพืชล้มลุก เกษตรกรชุมชนวิสุทธิรังษี เลือกลงปลูกผักคะน้าแทนการปลูกหอมหัวใหญ่ เนื่องจากสภาพดินและธาตุอาหารในดินไม่เหมาะแก่การปลูกหอมหัวใหญ่ อีกทั้งคะน้าไม่ใช่พืชที่มีความเสี่ยงมากในการเพาะปลูกด้วยคะน้าเป็นพืชล้มลุกที่อายุการเพาะปลูกสั้นราว 45 วัน และสามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปีปีหนึ่งจึงสามารถทำการเพาะปลูกได้ถึง 5 ครั้ง ทำให้เกษตรกรมีโอกาสที่จะปลดภาระหนี้สินที่ตนและครอบครัวที่ประสบปัญหาอยู่

เกษตรกรชุมชนวิสุทธิรังษี มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอยู่ตลอดเวลา เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเกี่ยวกับเทคนิค วิธีการ รวมถึงการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ตลอดจนวิธีการป้องกัน และด้วยประสบการณ์จากบทเรียนชีวิตจริงที่ตนและครอบครัวได้ลองผิดลองถูกมาเป็นเวลากว่า 20 ปี จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้มาผสมผสานกับความรู้เกษตรแผนใหม่ และประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้วันนี้เกษตรกรชุมชนวิสุทธิรังษีสามารถนำพาตนเองและครอบครัวหลุดพ้นภาระหนี้สิน และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้ดีขึ้น

พันธุ์คะน้า ลักษณะของ คะน้า ที่ดี

ปัจจุบันเกษตรกรชุมชนวิสุทธิรังษี ใช้คะน้าพันธุ์ยอดไต้หวัน บางบัวทอง 35 ตราสารแดง เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่ตลาดมีความต้องการสูง ลำต้นใหญ่ ใบหนา ข้อถี่ปานกลาง น้ำหนักดี ทรงสวย ก้านใบชูชันไม่หักง่าย สะดวกต่อการเก็บเกี่ยวและขนส่ง ปลูกได้ตลอดทั้งปี ทนต่อโรค อายุเก็บเกี่ยว 45-60 วันหลังหยอดเมล็ด

ลักษณะของคะน้ำที่ดี ต้อง มีใบหนาและนวล ซึ่งนวล จะเป็นตัวป้องกันโรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับคะน้ำ โดยมีลักษณะสีนวลรองพื้นอยู่บริเวณใต้ใบคะน้ำ

ขั้นตอน วิธีการ เทคนิค การเพาะปลูก

ไถดิน โดยใช้รถไถ ไถที่ดินเพื่อตีดินขึ้นมาบนพื้นที่เพาะปลูก ปัจจุบันสามารถไถที่ดินได้ 15 ไร่ต่อวันจากการใช้รถไถ จากอดีตที่เคยทำได้เพียง 1 ไร่ ต่อวันจากการใช้แรงงานคน

พรวนดิน โดยใช้รถไถตีดินหรือย่อยดินให้มีขนาดเล็กเสียก่อน เพื่อรอกการยกร่อง

หว่านดินภูเขาไฟ และปุ๋ยอินทรีย์

ดินภูเขาไฟ ปูนขาว เรียกว่า “ปุ๋ยมาร” หว่านเพื่อปรับสภาพความเป็น กรดด่าง ของเนื้อดิน เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมากและเป็นเวลานาน ทำให้ดินมีความเป็นกรดสูง โดยเกษตรกรจะหว่านปุ๋ยมารในช่วงขั้นตอนพรวนดิน

ปุ๋ยอินทรีย์ โดยการหว่านรองพื้นดิน เพื่อทำให้ดินร่วนซุย บำรุงดิน และรักษาสภาพดินให้อุดมสมบูรณ์ โดยเกษตรกรจะหว่านปุ๋ยอินทรีย์ในขั้นตอนหลังการยกร่อง ก่อนทำการปูฟาง เนื่องจากในปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งทำจากมูลสัตว์อาจก่อให้เกิดหญ้าซึ่งเป็นวัชพืชตัวสำคัญในการเพาะปลูก ยกร่องแปลงผัก สามารถทำได้ 2 แบบ

1. ยกร่อง ในกรณีพื้นที่พื้นที่เพาะปลูก เป็นพื้นที่ลุ่ม ช่วยในการระบายน้ำป้องกันปัญหาโรคใบแดง เนื้อ ที่ 1 ไร่ ผลผลิต 4 ตัน โดยร่องมีขนาด 4.50 เมตร

2. ไม่ยกร่อง ในกรณีพื้นที่พื้นที่เพาะปลูก เป็นที่ดอน เนื้อที่ 1 ไร่ ผลผลิต 5 ตัน ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น 1 ตันต่อพื้นที่ 1 ไร่

โดยขั้นตอนการยกร่องนี้ เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของไร่ จะทำการยกร่องเอง ด้วยที่เกษตรกรรู้ว่า ที่ตรงไหนเป็นที่ดอนหรือที่ลุ่ม เพื่อตัดสินใจว่าจะยกร่องอย่างไร เพราะขั้นตอนนี้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตได้ถึง 1 ตันต่อไร่

ติดตั้งสปริงเกอร์ ฉีดยาคุมหญ้า และปูฟาง สามารถทำได้ 2 แบบ

แบบที่ 1 วางสปริงเกอร์ ปูฟาง ฉีดยาคุม

วางสปริงเกอร์ ปูฟางทิ้งไว้เวลา 3-4 วัน จากนั้นฉีดยาฆ่าวัชพืช เพราะในช่วงเวลา 3-4 วัน ต้นหญ้าอ่อนหรือวัชพืชต่าง ๆ สามารถใช้ยาเพียงตัวเดียว ก็สามารถกำจัดวัชพืชได้ทุกชนิด

แบบที่ 2 วางสปริงเกอร์ ฉีดยาคุม ปูฟาง

วิธีนี้ สามารถคุมวัชพืชได้เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถฆ่าวัชพืช จำเป็นต้องฉีดยาอีกรอบในช่วงเวลา ที่วัชพืชเริ่มโต แต่ยังไม่มียอด วัชพืชจะกลายเป็นปุ๋ย แต่วิธีนี้ เสี่ยงต่อการกระจายของวัชพืชจากเมล็ดหญ้าที่สามารถปลิวมาตามลม

หว่านเมล็ด

ใช้เครื่องกลิ้งเมล็ดฝัก ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เกษตรกรได้คิดค้นขึ้นมา เพื่ออำนวยความสะดวก ประหยัดเวลา ป้องกันปัญหาจากแรงลม และปัญหาการสิ้นเปลืองเมล็ดพันธุ์ เครื่องกลิ้งเมล็ดฝักสามารถกลิ้งเมล็ดพันธุ์คะน้าได้ตามที่เกษตรกรต้องการ โดยกำหนดได้จากการ เจาะรูระยะห่างที่เครื่องกลิ้งเมล็ดฝัก สามารถเดินกลิ้งเป็นหน้า เพียงบรรจุเมล็ดพันธุ์คะน้าในเครื่องกลิ้งก็สามารถหว่านเมล็ด หนึ่งวันสามารถกลิ้งได้จำนวน 10 ไร่ต่อแรงงาน 1 คน

รดน้ำ

ให้น้ำเวลา 10 นาที ต่อแปลง (เนื้อที่ประมาณ 1.5 – 2 ไร่)

ช่วงหว่านเมล็ด ให้น้ำวันละ 2 รอบ รอบละ 10 นาที

ช่วงเมล็ดรากเริ่มงอก ให้น้ำวันละ 2 รอบ รอบละ 10 นาที (ช่วงนี้ให้น้ำในช่วงที่อากาศเริ่มร้อน เวลาประมาณ 09.00 น.)

ช่วงแตกใบเลี้ยง จนถึงช่วงผักอายุ 30 วัน ให้น้ำวันละ 1 รอบ รอบละ 10 นาที

ช่วงผักอายุ 30 วันขึ้นไปจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ให้น้ำ 2 วัน ต่อการให้น้ำ 1 รอบ รอบละ 10 นาที

เคล็ดลับ รดน้ำมากไป หรือน้อยไป ผักจะไม่เจริญเติบโต แคร่แค้น

ชนิด โรค ศัตรูพืช วัชพืช

โรค

โรคเน่าคอดินของคะน้า สาเหตุเกิดจากเชื้อรา *Pythium* sp. หรือ *Phytophthora* sp. เป็นโรคที่เกิดขึ้นเฉพาะในแปลงต้นกล้าเท่านั้น เนื่องจากการหว่านเมล็ดที่แน่นทึบ อับลม และต้นเบียดกันมาก ถ้าในแปลงมีเชื้อโรคแล้วต้นกล้าจะเกิดอาการเป็นแผลซ้ำที่โคนต้นระดับดิน เนื้อเยื่อตรงแผลจะเน่าและแห้งไปอย่างรวดเร็ว ถ้าถูกแสงแดดทำให้ต้นกล้าหักพับ ต้นเหี่ยวแห้งตายในเวลารวดเร็ว บริเวณที่เป็นโรคจะค่อยๆ ขยายกว้างออกไปเป็นวงกลม ภายในวงกลมที่ขยายออกไปจะไม่มีต้นกล้าเหลืออยู่เลย ส่วนกล้าที่โตแล้วจะค่อยๆ เหี่ยวตายไป

โรคน้ำค้างของคะน้า สาเหตุเกิดจากเชื้อรา *Peronospora parasitica* ลักษณะอาการ ใบจะเป็นจุดละเอียดสีดำอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ด้านใต้ใบ ตรงจุดเหล่านี้จะมีราสีขาวอมเทาอ่อน คล้ายผงแป้งขึ้นเป็นกลุ่มๆ กระจายทั่วไป ใบที่อยู่ตอนล่างๆ จะมีแผลเกิดก่อนแล้วลุกลามขึ้นไปยังใบที่อยู่สูงกว่า ใบที่มีเชื้อราขึ้นเป็นกลุ่มกระจายเต็มใบจะมีลักษณะเหลืองและใบจะร่วงหรือแห้งในเวลาที่ยังไม่ช้ำจะไม่พบผงแป้งและแผลแห้งเป็นสีเทาดำ โรคนี้ระบาดได้ตั้งแต่ระยะที่เป็นต้นกล้าจนเจริญเติบโตเต็มที่ ซึ่งจะทำความเสียหายมากเพราะทำให้ใบเสียหายและเจริญเติบโตช้า

โรคนี้อาจทำให้ต้นคะน้าตาย แต่ทำให้น้ำหนักลดลง เพราะต้องตัดใบที่เป็น โรคทิ้งทำให้ได้น้ำหนักน้อยลง

โรคแผลวงกลมสีน้ำตาลไหม้ สาเหตุเกิดจากเชื้อรา *Alternaria* sp. ใบแก่ที่อยู่ตอนล่างของลำต้นจะเป็น โรคนี้นี้มาก ใบที่เป็น โรคจะมีแผลวงกลมสีน้ำตาลซ้อนกันหลายชั้น เนื้อเยื่อรอบๆ แผลเปลี่ยนเป็นสีเหลืองขนาดของแผลมีทั้งใหญ่และเล็ก บนแผลมักจะมีเชื้อราขึ้นบางๆ มองเห็นเป็นผลิดำ เนื้อเยื่อนุ่มลงไปเล็กน้อย

ศัตรูพืช

หมัดกระโดด จะมีช่วง พืชใบเลี้ยง แดกใบยอด ตัวอ่อนของด้วงหมัดผักชอบกัดกินหรือซ่อนไข่เข้าไปกินอยู่บริเวณ โคนต้น หรือรากของผัก ทำให้พืชผักเหี่ยวเฉาและไม่เจริญเติบโต ถ้ารากถูกทำลายมากๆ ก็อาจทำให้พืชผักตายได้ ตัวเต็มวัยชอบกัดกินด้านล่างของผิวใบ ทำให้ใบมีรูพรุนและอาจกัดกินลำต้นและกลีบดอกด้วย ด้วงหมัดผักชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ตัวเต็มวัยเมื่อถูกกระทบกระเทือน ชอบกระโดดและสามารถบินได้ไกล ๆ

หนอนเจาะยอด จะมีช่วงอายุผัก 7-30 วัน กินต้นยอดของคะน้า โดยหนอนจะเจาะเข้าไปกัดกินส่วนยอดที่กำลังเจริญเติบโต ทำให้ยอดขาด หนอนที่ฟักออกจากไข่ใหม่ๆ อาจเจาะเข้าไปกินในลำต้น ก้านดอก ผัก กัดกินดอก หรืออาจเจาะเข้าไปทำลายได้ผิวใบผัก เจาะเข้าไปในส่วนของตาดอก หรือกัดกินภายในส่วนของลำต้น เห็นรอยกัดกินเป็นทางหรือมูลตามลำต้น โดยหนอนจะถักใยคลุมตัว และกัดกินอยู่ภายใน

หนอนใยผัก จะมีช่วงอายุผัก 30 วันขึ้นไป มีการแพร่พันธุ์และขยายพันธุ์รวดเร็ว และมีการพัฒนาการวางไข่ได้เร็ว คือ หลังจากออกจากดักแด้ภายใน 1 วัน สามารถวางไข่ได้ทันทีและวางไข่ได้ตลอดชีวิต ประกอบกับสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมและมีพืชอาหารตลอดปี จึงเป็นสาเหตุให้พบการระบาดของหนอนใยผักตระกูลกะหล่ำดังกล่าวอยู่เสมอ ๆ ปัจจุบันหนอนใยผักได้มีการพัฒนาสร้างความต้านทานต่อสารฆ่าแมลงได้รวดเร็วและหลายชนิด

หนอนหน้างเหนียว โดยหนอนจะกัดกินใบและก้านใบของคะน้า มักจะเข้าทำลายเป็นหย่อมๆ ตามจุดที่ผีเสื้อวางไข่ หนอนชนิดนี้สังเกตได้ง่ายคือ ลำต้นอ้วนป้อม ผิวหนังเรียบ คล้ายหนอนกระทู้หอม มีสีส้มต่างๆ กัน มีแถบสีขาวข้างลำตัวแต่ไม่ค่อยชัดเจนเมื่อโตเต็มที่จะมีขนาดประมาณ 3-4 เซนติเมตรเคลื่อนไหวช้า

หนอนชอนใบ กินใบผักเป็นอาหาร จะมีช่วงอายุผัก 30 วันขึ้นไป กำจัดง่ายกว่าหนอนใยผัก ตัวหนอนจะซ่อนอยู่ระหว่างใบ ทำทางเดินอาศัยอยู่ภายในระหว่างผิวใบทั้ง 2 ด้าน กัดกินและถ่ายอยู่ภายใน ใบที่ถูกทำลายจะเห็นเป็นทางเดินของหนอนคดเคี้ยวไปมา พบระบาดมากในช่วงใบอ่อน ประมาณเดือนกรกฎาคม - กันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีฝนตกและมั่งคุดกำลังแตกใบอ่อน

ตึกแดน กินใบผักเป็นอาหาร มักพบมากในช่วง พืชโตเต็มวัย

หนุ่ กินก้านผักเป็นอาหาร โดยเฉพาะแกนกลางลำต้น หนุ่จะอาศัยอยู่ตามชายขอบของไร่
วัชพืช

วัชพืชใบแคบ (หรือวัชพืชตระกูลหญ้า) เช่น หญ้าข้าวเนก หญ้านกสีชมพู หญ้าแดง หญ้า

ดอกขาว

วัชพืชใบกว้าง มีลักษณะเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ ใบกว้าง เช่น ผัก ปอคนา ผักบุ้ง เทียนนา

วัชพืชตระกูลกกลักษณะทรงต้นคล้ายหญ้า แต่ลำต้นไม่มีข้อ ไม่มีปล้องลำต้นเป็นหลอด
หรือรูปสามเหลี่ยม ได้แก่ กกทราย กกสามเหลี่ยม กกขนาก หนวดปลาชุก

การฉีดยาสารเคมี และให้ปุ๋ย

ยาคุมวัชพืช มี 2 แบบ

แบบที่ 1 ยาคุมวัชพืชประเภท ฉีดแล้วสามารถหว่านเมล็ดพันธุ์ได้ทันที มีราคาถูก เป็นยา
คุมวัชพืชชนิดออบเกรครวม ประสิทธิภาพในการคุมวัชพืชต่ำไม่สามารถคุมวัชพืชได้ทุกชนิด แต่
พืชที่ปลูกสามารถเจริญเติบโตได้

แบบที่ 2 ยาคุมวัชพืชประเภท ฉีดแล้วต้องใช้เวลา 2 วัน ถึงจะสามารถหว่านเมล็ดพันธุ์ได้
เป็นยาคุมวัชพืชชนิดเข้มข้น คุมวัชพืชชนิดเดียว ยาคุมชนิดนี้จำเป็นต้องผสมน้ำเพื่อให้เจือจาง และ
ต้องดูชนิดของวัชพืชว่าเป็นประเภทใด มีมากเท่าใด

ยากำจัดวัชพืช มี 2 แบบ

แบบที่ 1 ฤดูฝน ใช้สารกำจัดวัชพืช ไตรโฟนเสด โดยทำการฆ่าวัชพืช จากระากขึ้นสู่ลำต้น
เนื่องในฤดูฝนมีความชุ่มชื้นสูง รากมีความสามารถดูดซึมได้ดี

แบบที่ 2 ฤดูแล้ง ใช้สารกำจัดวัชพืช กรัสม็อกโซน โดยทำการฆ่าวัชพืช จากใบเลี้ยงสู่ราก
เนื่องจากในฤดูแล้งการดูดซึมน้ำไม่ดี จึงต้องฉีดสารกำจัดวัชพืชที่ใบเลี้ยง แต่ไม่ค่อยได้ผล เกษตรใช้
วิธีรดน้ำช่วยให้ชุ่มชื้น ใช้ไตรโฟนเสด ได้ประสิทธิภาพมากกว่า

ยากำจัดศัตรูพืช

ศัตรูพืช แต่ละชนิดใช้ตัวยาสองชนิดกัน การกำจัดขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของศัตรูพืช ถ้า
มีมากก็จะใช้ตัวยาสองชนิดเข้มข้น ถ้ามีน้อยก็จะใช้ผสมแบบเจือจาง ในกรณีที่ศัตรูพืชมีอาการคือยา
เกษตรกรใช้วิธีการ บวกยา คือการนำยาสองชนิดมาผสมกันใช้กำจัดศัตรูพืช

การให้ปุ๋ย แบ่งเป็น 6 รอบ ทุก ๆ 7 วัน

รอบที่ 1 ให้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเป็นการรองพื้น และปรับสภาพดิน ขณะเตรียมดิน

รอบที่ 2 ให้น้ำปุ๋ยเคมี สูตร 21-0-0 เพื่อเพิ่มสารไนโตรเจนเร่งการเจริญเติบโตของ
 คะน้าเนื่องจากคะน้าเป็นพืชที่ต้องการธาตุอาหารไนโตรเจนสูง

รอบที่ 3-5 ให้น้ำปุ๋ย สูตร 16-16-16 เพื่อเป็นอาหารและบำรุงแก่ผัก

รอบที่ 6 ให้น้ำสารจุลินทรีย์ชีวภาพ (EM) ก่อนเก็บเกี่ยว 1 สัปดาห์ เพื่อให้ใบผักมีสี
 เขียวสดน่ารับประทาน

เก็บเกี่ยว

หลังจากคะน้าออกแล้วประมาณ 20 วัน หรือต้นสูงประมาณ 10 เซนติเมตร ให้เริ่มทำการ
 ถอนแยกครั้งแรก โดยเลือกถอนต้นที่ไม่สมบูรณ์ออก ให้เหลือระยะห่างระหว่างต้นไว้ประมาณ 10
 เซนติเมตร ซึ่งต้นอ่อนของคะน้าในวัยนี้เมื่อเด็ดรากออกแล้วสามารถนำไปขายได้ และเมื่อคะน้ามี
 อายุได้ประมาณ 30 วัน จึงทำการถอนแยกครั้งที่ 2 โดยให้เหลือระยะห่างระหว่างต้น 15 เซนติเมตร
 และต้นคะน้าที่ถอนแยกออกมาในวัยนี้เด็ดรากออกแล้วส่งขายตลาดเป็นยอดผักได้เช่นกัน ซึ่ง
 ผู้บริโภคนิยมรับประทานเป็นยอดผักเพราะอ่อนและอร่อย ในการถอนแยกคะน้าแต่ละครั้งควรทำ
 การกำจัดวัชพืชไปในตัวด้วย โดยใช้แรงงานคนในการถอนและตัดรากนำไปขายซึ่งสามารถทำให้
 เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น สรุปแล้วการปลูกคะน้าในแต่ละฤดูปลูกสามารถขายได้ 3 ครั้ง คือ เมื่อ
 ถอนแยกครั้งแรก ถอนแยกครั้งที่ 2 และตอนตัดต้นขาย

เมื่อผักมีอายุ 45 วันขึ้นไป สามารถทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ โดยจะมีพ่อค้าคนกลางเข้า
 มารับซื้อผลผลิตเป็นแปลง พร้อมกันหลายราย เก็บเกี่ยวโดยแรงงานคนเป็นหลัก ใช้แรงงานเก็บ
 เกี่ยวจำนวน 25 คนต่อแปลง มีทั้งแรงงานในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง เป็นแรงงานชั่วคราว
 แรงงานทั้งหมดพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้ว่าจ้าง เกษตรกรไม่ต้องรับผิดชอบค่าแรงของแรงงาน โดย
 คิดค่าแรงตามจำนวนจริงที่แรงงานแต่ละคนเก็บเกี่ยว ค่าแรงถูงละ 5 กิโลกรัม ค่าแรง 2 บาท เท่ากับ
 กิโลกรัมละ 40 สตางค์

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

เตรียมดินเพื่อการเพาะปลูกครั้งต่อไป

เมื่อทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จสิ้น เกษตรกรจะทำการนิตยาฆ่าตอกคะน้า ต้องรอให้ตอ
 คะน้าแห้งสนิท เวลาประมาณ 7-10 วัน เพื่อป้องกันการเน่า แล้วจึงทำการไถกลบหน้าดินเพื่อรอการ
 เพาะปลูกครั้งต่อไป ทั้งยังเป็นการกำจัดศัตรูพืช

แรงงาน

หัวหน้าแรงงาน

มีหน้าคอยดูแลความเรียบร้อยของไร่ คุมแรงงานทั้งประจำและชั่วคราว รับคำสั่งในการ
 ให้น้ำ รดน้ำ นิตยา จนกระทั่งเก็บเกี่ยว

ค่าแรงของหัวหน้าแรงงาน 250 บาทต่อวัน พร้อมเงินปันผลพิเศษต่อรอบการเพาะปลูก
แรงงานประจำ

หน้าที่ของแรงงานประจำ ประกอบด้วย การรดน้ำ นิตยา ใส่ปุ๋ย เก็บหญ้า โดยเฉลี่ย
แรงงาน 1 คน ดูแลเนื้อที่ 15 ไร่ แรงงานส่วนหนึ่งพักอาศัยบ้านพักบริเวณหัวไร่และท้ายไร่แบบ
ครอบครัว เพื่อคอยเฝ้าไร่ไปในตัว และคอยจุดพรวนลูกไข่ไโร่นก ป้องกันนกลงมากินเมล็ดพันธุ์ที่หว่าน
ไว้ อีกส่วนไป-กลับบ้านของตนเอง

ค่าแรงของแรงงานประจำแบ่งเป็น 2 แบบ

1. แบบรายเดือน ค่าแรง 5500 บาทต่อเดือน พร้อมสวัสดิการ บ้านพัก น้ำ ไฟ พร้อม
ข้าวสาร

2. แบบรายวัน ค่าแรง 200 บาทต่อวัน

แรงงานชั่วคราว

ลักษณะการทำงานแบบจ้างเหมา แรงงานชั่วคราวมีหน้าที่ แยกผัก ในช่วงเวลาหลังจาก
เมล็ดเติบโตเป็นต้นกล้า จะมีการแยกต้นกล้าโดยเว้นช่วงเป็นระยะ เพื่อการเจริญเติบโตได้ดีของต้น
คะน้า

ค่าแรงของแรงงานชั่วคราว เป็นแบบรายวัน ค่าแรง 180 บาทต่อวัน

ต้นทุนการเพาะปลูก ต่อเนื้อที่ 1 ไร่ แบ่งเป็น

1. การเตรียมดิน มี 2 แบบ (ไร่ พรวน ยกร่อง)

1.1. มีรถไถเอง ค่าใช้จ่าย 150 บาท

1.2. จ้างรถไถ ค่าใช้จ่าย 800 บาท

2. ยากุมัวซ์พืช 200 บาท

3. ค่าฟาง ก้อนละประมาณ 25 บาท 1 ไร่ ใช้ 25 ก้อน เป็นเงิน 750 บาท

4. ค่าแรงปูฟาง 300 บาท

5. ค่าเมล็ดพันธุ์กระป๋องละ 100 บาท 1 ไร่ ใช้ 4 กระป๋อง เป็นเงิน 400 บาท

6. ค่าแรงหว่านเมล็ดพันธุ์ 50 บาท

7. ค่าแรงรดน้ำ ต่อ 1 รอบการเพาะปลูก ไร่ละ 500 บาท

8. ค่าไฟฟ้า ต่อ 1 รอบการเพาะปลูก ไร่ละ 800 บาท

9. ค่าปุ๋ยและสารเคมี 7000 บาท

10. ค่าเสื่อมเครื่องจักร และอุปกรณ์การเกษตร 500 บาท

รวมต้นทุนการเพาะปลูกต่อพื้นที่ 1 ไร่ เป็นจำนวนเงินประมาณ 10,650-11,300 บาท

แหล่งเงินทุน และวัตถุดิบ

แหล่งเงินทุน ปัจจุบันเกษตรกรในชุมชน เลือกใช้แหล่งเงินทุนจากตนเองเท่านั้น เนื่องจากป้องกันปัญหาภาระหนี้สินที่อาจก่อขึ้นได้ โดยการออมเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่ายภายในครอบครัว อีกส่วนชำระหนี้สินที่ยังคงมีอยู่ อีกส่วนใช้ในการเพาะปลูกครั้งต่อไป

สหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แห่งประเทศไทย สาขากาญจนบุรี เข้ามามีบทบาทในการให้เครดิตแก่เกษตรกรในชุมชน โดยปล่อยสินเชื่อในรูปแบบของเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี โดยเกษตรกรจะต้องเป็นสมาชิกของสหกรณ์ โดยสมาชิกหนึ่งรายมีวงเงิน 400,000 บาท ในการขอสินเชื่อเพื่อวัตถุดิบไปเพาะปลูกก่อน โดยมีกำหนดเวลาไม่เกิน 90 วัน หรือ ถ้าผลผลิตเก็บเสร็จก่อนก็สามารถชำระหนี้ได้ทันที โดยไม่เสียดอกเบี้ย ในกรณีเลยกำหนดเวลาชำระหนี้ สหกรณ์จะคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 บาทต่อเดือน ซึ่งครอบครัวหนึ่งอาจมีสมาชิกมากกว่าหนึ่งรายก็ได้

“เราเลือกที่จะใช้เงินตัวเองเป็นหลัก เนื่องจากปัจจุบันเรามีเงินสำรองของตนเองและยังได้เครดิตจากสหกรณ์ในเรื่องวัตถุดิบ เพราะถ้าเราชำระเงินตรงเวลาที่กำหนด เราก็จะได้ประโยชน์และไม่เสียดอกเบี้ย ไม่ต้องลงทุนก่อน ส่วนที่จ่ายเลยก็มีค่าแรงงาน กับค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดซึ่งเราได้เตรียมพร้อมไว้แล้ว ทำให้สามารถมีเงินหมุนเวียนในการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่” (สิริพงศ์ บ่อทรัพย์ 2553)

ปัญหาหลักที่เกษตรกรต้องเผชิญ

ปัญหาเรื่อง โรค โรคที่พบมากในปัจจุบัน โรคเน่าคอดิน โรคราน้ำค้าง โรคแผลวงกลมสีน้ำตาลไหม้ ซึ่งโรคจำพวกนี้เกิดจากเชื้อรา และนับวันการดื้อยาของโรคมีความรุนแรงสูง ทำให้เกษตรกรต้องใช้ตัวยามีประสิทธิภาพสูง จึงส่งผลต่อต้นทุนการผลิต

ปัญหาเรื่องศัตรูพืช ศัตรูพืชที่สำคัญต่อการทำไร่คะน้า หมัดกระโดด หนอนเจาะยอด หนอนใยผัก หนอนหนั้ว หนอนเขียว หนอนขอนใบ ซึ่งศัตรูพืชแต่ละชนิดจะต้องใช้ตัวยากันแตกต่างกันไป ทำให้ต้นทุนการผลิตในแต่ละครั้งสูงขึ้นจากการที่ต้องใช้หลายตัวยาในการกำจัดศัตรูพืช

ปัญหาเรื่อง ตลาด เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด สำหรับเกษตรกร เนื่องจากตลาดมีความผันผวนสูง ราคาผลผลิตทางการเกษตรไม่มีความแน่นอน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่จะชี้ว่า การเพาะปลูกคะน้ารอบนี้ จะมีกำไร หรือขาดทุน เพราะต้นทุนการเพาะปลูกจะคงที่ อยู่ที่ประมาณ 2.50 – 3.00 บาทต่อกิโลกรัม (ราคาหน้าไร่)

“ปัญหาที่เราเจออยู่ทุกวันนี้ ก็มีหลัก ๆ คือ โรค ศัตรู ตลาด เราพยายามหาทางออก เพราะทุกวันนี้โรคและแมลงคือยามาก นับวันยิ่งรุนแรง ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น 10,000 บาท เป็นค่าปุ๋ย ค่ายาเสีย 7,000 บาท เคยลองใช้พวกสมุนไพรก็ไม่ค่อยได้ผลอีกทั้งต้องใช้เป็นจำนวนมาก เพราะพื้นที่เราเยอะ ส่วนปัญหาตลาดเราควบคุมอะไรมันไม่ได้ เพราะราคาพืชผักไม่มีการ

ประกันราคา จากรัฐ ขึ้นลงตามราคาตลาดที่กลไกถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางรายใหญ่ ก็
อยากให้รัฐบาลช่วยดูแลเรื่องนี้ด้วย เกษตรกรไทยจะได้ลิ้มแต่ปากได้” (พินิจ บ่อทรัพย์
2553)

การถือครองที่ดิน แบ่งออกเป็น 2 แบบ

แบบกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง เกษตรกรในชุมชนทุกครอบครัวเป็นเจ้าของที่ดิน
ดั้งเดิม โดยปัจจุบันถือเอกสารสิทธิ์ เป็นโฉนด ราคาประเมินเมื่อปี พ.ศ. 2552 อยู่ที่ไร่ละ 1.5 – 2
ล้านบาท หนึ่งครอบครัวมีการถือครองที่ดินประมาณ 30-50 ไร่

แบบเช่าที่ดินทำกิน โดยการเช่าที่ดินเป็นลักษณะการเช่าแบบเรื้อรูด คือเช่าที่ดินของ
คนในตระกูลที่ประกอบอาชีพอื่น โดยเสียค่าเช่าเป็นแบบรายปี ซึ่งเป็นการรักษาที่ดินทำกินของ
บรรพบุรุษไว้ ถ้ามีการซื้อขายก็จะขายให้เฉพาะคนในตระกูลเท่านั้น

“ปัจจุบันที่ดินของที่บ้านที่เป็นของตนเองมี 50 ไร่ ส่วนที่เช่าอีก 30 ไร่ เป็นของอา 2 คน
คนละ 15 ไร่ ซึ่งอา 2 ทั้งคนประกอบอาชีพ ข้าราชการ” (สุจิน เจตคติกรณ์ 2553)

วางแผนการเพาะปลูกอย่างเป็นระบบ

ปัจจุบันแรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูก โดยเฉลี่ยแรงงาน 1 คน สามารถดูแลเนื้อที่ได้
จำนวน 15 ไร่ โดยมีหน้าที่ รดน้ำ ให้ปุ๋ย ฉีดยา ถอนหญ้า และไถน

การไถที่แบบกร่องและแบบไม่กร่อง โดยดูความเหมาะสมของพื้นที่ที่ปลูก ถ้าที่ดอน
ปลูกแบบไม่กร่องช่วยเพิ่มผลผลิตจาก 4 ตันต่อไร่ เป็น 5 ตันต่อไร่ ส่วนพื้นที่ลุ่มทำแบบกร่องเพื่อ
ช่วยในการระบายน้ำป้องกันปัญหาโรคใบแดง

“ในการทำไร่แบบนี้ช่วยเพิ่มรายได้ขึ้นมาก คิดดูเพิ่มไร่ละ 1 ตัน 100 ไร่ ก็ 100 ตัน ถ้าผัก
กิโลกรัมละ 5 บาท เราก็จะได้เพิ่มตั้ง 500,000 บาท ทำให้เรามีกำไรเพิ่มขึ้น” (สิริพงษ์ บ่อ
ทรัพย์ 2553)

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

การสร้างโอกาสทางการตลาดของตัวเอง เกษตรกรเอง โดยให้พ่อค้าคนกลางเข้ามาตัดพืชผล
ทางการเกษตรพร้อมกันหลายราย ซึ่งให้พ่อค้าคนกลางนำแรงงานเข้ามาเก็บเกี่ยวผลผลิตเอง โดยอิง
ราคาจากตลาดกลางในวันที่ทำการเก็บเกี่ยว ลดการนำแรงงานจากภายนอกเข้ามาทำงาน ช่วยผ่อน
แรงและลดภาระงานของเกษตรกร โดยปัจจุบันเกษตรกรมีหน้าที่เพียงปลูกค่น้ำอย่างเดียว และ
สามารถทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มช่วงเวลารเพาะปลูก

การคิดราคาผักหน้าไร่ (ราคาตลาด ณ วันนี้ + ค่าเก็บเกี่ยว + ค่าขนส่ง)

“เมื่อก่อนวิ่งผักเอง เหนื่อยมากตัดผักเสร็จต้องรีบเข้าตลาดชีวิตเป็นอย่างนี้อยู่หลายปี
ตอนหลังใช้วิธีใหม่ ทำตัวเองเป็นเหมือนผู้จัดการ ไร่มีหน้าที่วางแผนการเพาะปลูก พอได้

ผลผลิตที่ติดต่อพ่อก้าวเข้ามาตัดผักในไร่ โดยการตีราคากันวันต่อวันที่ตัด เหมือนกันเป็นแปลง โดยพ่อก้าวนำคนงานมาตัดเอง เรามีหน้าที่รับเงินอย่างเดียว” (พิชญ บ่อทรัพย์ 2553)

นวัตกรรม

การมีนวัตกรรมที่ช่วยในการทำการเกษตรจากการลงมือปฏิบัติจริงของเกษตรกร ได้แก่ เครื่องกลึงผัก (เมล็ดพันธุ์คะน้า) ที่สามารถทำได้เองด้วยวิธีการทำง่าย ๆ แต่ได้ประสิทธิภาพสูง ซึ่งทำมาจากท่อพีวีซีเป็นหลัก โดยการคิดค้นและทดลองของบุตรหลานเกษตรกรในชุมชน ช่วยในเรื่องของการหว่านเมล็ดผักคะน้า ที่สามารถกำหนดระยะห่างของเมล็ดพันธุ์ลดปัญหาการหว่านเมล็ดผักคะน้าในขณะที่มีลมแรง และช่วยประหยัดเวลาและแรงงานในการหว่านเมล็ด จากเคยหว่านได้ 15 ไร่ต่อวัน เป็น 20 ไร่ต่อวัน โดยใช้แรงงานเพียงคนเดียว

ปัจจุบันเครื่องกลึงผัก มีใช้เฉพาะในบริเวณพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

“เดี๋ยวนี้ใช้เวลาน้อย กลึง ได้มาลมจะแรง ทั้งยังกำหนดระยะห่างของผักได้ ทำให้ไม่สิ้นเปลืองเมล็ดพันธุ์” (ศิริพงษ์ บ่อทรัพย์ 2553)

การจัดสรรน้ำ และการป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน

เกษตรกรใช้น้ำบาดาลเป็นหลักในการทำเกษตรกรรม โดยใช้เครื่องปั้มน้ำ มี 2 รูปแบบ

1. แบบให้น้ำด้วยเครื่องปั้มน้ำโดยตรง ใช้ในกรณีพื้นที่ที่เพาะปลูกมีชั้นของน้ำบาดาลอยู่ตื้นเกษตรกรสามารถต่อสปริงเกอร์โดยตรงกับเครื่องปั้มน้ำได้ทันที โดยติดตั้งเครื่องปั้มน้ำเป็นจุด ๆ เพื่อดูแลการให้น้ำ เป็นแปลง ๆ ได้อย่างทั่วถึง

2. แบบให้น้ำด้วยการขุดสระพักน้ำ ใช้ในกรณีพื้นที่ที่เพาะปลูกมีชั้นของน้ำบาดาลอยู่ลึก ทำให้แรงดันเครื่องปั้มน้ำส่งกำลังไม่พอ จำเป็นต้องมีสระพักน้ำโดยการขุดสระน้ำแล้วปูพื้นด้วยผ้าใบติดตั้งเครื่องปั้มน้ำที่ขุดสระ จากนั้นติดตั้งเครื่องปั้มน้ำอีกเครื่องเพื่อต่อกับสปริงเกอร์ วิธีนี้ต้องใช้เครื่องปั้มน้ำจำนวน 2 เครื่องต่อการให้น้ำ 1 แปลง อีกทั้งเป็นน้ำสำรองในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินไม่สามารถใช้น้ำบาดาลได้

ป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน

ปัจจุบันเกษตรกรในชุมชน มีการทำท่อระบายน้ำเชื่อมต่อกับท่อระบายน้ำของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี โดยการเชื่อมต่อเป็นระยะตลอดเส้นทางที่มีท่อระบายน้ำเนื่องจากบริเวณไร่ของเกษตรกรติดกับถนนพัฒนากาญจน์ จึงง่ายต่อการแก้ไขปัญหาในฤดูฝน สามารถระบายน้ำได้อย่างรวดเร็ว

“อย่างที่เราได้ เราชุดสระไว้ 3 สระใหญ่เพื่อสำรองน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก และเราก็ปล่อยปลาทับทิมไว้ให้อาหารมัน ถึงเวลาก็มีคนมาขอซื้อได้ราคาดีเหมือนกัน” (พิชญ์ บ่อทรัพย์ 2553)

“ที่ไร่นอกติดถนน เราวางท่อเชื่อมกับท่อใหญ่ของเทศบาล หน้าฝนเราไม่ต้องกลัวฝนตก มามีเท่าไรมันลงท่อหมด ผักเราไม่มีทางเสียหาย” (สุจิน เจตคติกรรม 2553)

การแก้ไขปัญหาในกรณีที่ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ โดยใช้ภูมิปัญญา

เกษตรกรมีวิธีการการแก้ไขปัญหา โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้วยการใช้ “ข้าวโพด” มาเป็นตัวช่วยในการดูดซับสารพิษในดิน ที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก วิธีการนี้เกษตรกรเรียกว่า “การล้างดิน” ซึ่งข้าวโพดจะใช้เวลาในการเพาะปลูกระยะสั้น และมีวิธีการเพาะปลูกที่ง่าย บำรุงรักษาไม่ยาก โดยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้นไม่เกิน 3 เดือน เกษตรกรก็สามารถกลับมาปลูกคะน้าได้ดังเดิม ผลผลิตคะน้าก็กลับมาดีเหมือนเดิม

“เรามีวิธีการสังเกตผัก คือ ผลผลิตเริ่มมีลักษณะเล็กกว่ามาตรฐาน แคร่แก่่น ปริมาณผลผลิตต่อไร่มีจำนวนลดลง เมื่อถึงเวลานั้นเราก็ปลูกข้าวโพดเพื่อล้างดิน ตั้งแต่ทำผักมาเราล้างดินนับได้ประมาณ 5 ครั้ง ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลดีทีเดียว” (ปรีชา บ่อทรัพย์ 2553)

ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

ปลูกผักสวนครัว สมุนไพร และไม้ผลไม่ยืนต้นในบริเวณที่พักอาศัย โดยเกษตรกรจะเลือกปลูกผักสวนครัวที่ใช้เป็นประจำในครัวเรือน เช่น พริก กะเพรา โหระพา มะเขือพวง มะเขือเปราะ มะกรูด ข่า ตะไคร้ หวานรางจืด ส่วนไม้ผลไม่ยืนต้นที่สลับกันออกดอกผลตลอดทั้งปี เช่น มะม่วง กัลย ขนุนมะกอก ดอกแฉะ เสดา มะรุม มะขาม ขี้เหล็ก กระเทียม ชมพู มะยม มะขามเทศ เป็นต้น

“รอบ ๆ บ้านยายมีผักสวนครัวเยอะ อยากกินอะไรก็เก็บเอา ไม่ต้องไปตลาด และนอกจากปลูกต้นขานหมเป็นอดีตเรก ว่าง ๆ ยายยังทำมะรุมแฉะปลูกส่งให้หลานที่ขายของอยู่ตลาดชุกโคน เป็นเงินเก็บไว้ทำบุญ” (บุญปลูก อินทวงษ์ 2553)

ปล่อยพันธุ์ปลานิล ปลานิลทับทิม ปลาอุก ปลาช่อน ลงในสระฟ้าใบที่ไว้ให้น้ำผักเพื่อเป็นอาหารและรายได้เสริมของครอบครัว ในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่เกษตรกร เพื่อเก็บไว้เป็นเงินออมเพื่อการศึกษาของบุตรธิดาในอนาคต

“ตอนแรกก็ไม่ได้คิดถึงปลาหลอก เห็นสระมันว่าง ๆ เลยเอาปลาทับทิมมาปล่อย ซื้ออาหารเม็ดให้มันกิน เลี้ยง ๆ ไปพอถึงเวลาพ่อค้าปลามาขอซื้อ พอคิดเงิน ไม่นึกว่ามันจะเยอะ

แต่กลับได้ตั้งหลายบาท เลยเอาไปเปิดบัญชีที่ธนาคารออมสินให้เด็ก ๆ เดียวนี้ก็เลยกลายเป็น อาชีพเสริม ให้พวกเด็ก ๆ คอยเลี้ยงปลา” (บุศริน จอมทอง 2553)

รัฐธรรมชาติ ประโยชน์มากหลาย เกษตรกรกรในชุมชนยังคงนิยมใช้รัฐธรรมชาติ แบบดั้งเดิมอยู่ คือรัฐกระถิน และรัฐกล้วย ซึ่งนอกจากเป็นเขตแดนพื้นที่ ยังเป็นปราการธรรมชาติ ป้องกันในเรื่องของลม พายุ อีกทั้งได้ผลผลิต เป็นยอดกระถินไว้กินแกล้มกับน้ำพริก และได้กล้วย กับหัวปลีไว้บริโภคในครัวเรือน

“ที่บ้านปลูกกล้วยไว้ตามชายไร่เป็นการบอกอาณาเขตของไร่ แล้วก็ไว้ให้คนงานไว้กิน ถ้ามีเยอะก็ไว้ทำกล้วยบวชชีไปเลี้ยงเณรที่วัดเขาพุงาง” (บรรจบ บ่อทรัพย์ 2553)

ลดแรงงานประจำ ปัจจุบันเกษตรกรมีเพียงแรงงานประจำไว้คอยให้น้ำ ให้อุ๋ย ฉีดยา ถอนหญ้า ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีแรงงานจำนวนมาก เพราะมีเปลี่ยนจากการรดน้ำด้วยสายยาง มาเป็นการใช้สปริงเกอร์ จากเคยใช้แรงงาน 8 คน เป็น 1 คน ต่อการรดน้ำเนื้อที่ 15 ไร่ ทำให้เกษตรกรสามารถประหยัดต้นทุนการเพาะปลูกได้อีกทาง

“เดี๋ยวนี้ไร่ใช้คนงานประจำเพียง 6 คน เป็นคนงานต่างด้าว 2 ครอบครัว ให้อยู่บ้านพัก ตรงหัวไร่และท้ายไร่ คอยดูแลรดน้ำ ให้อุ๋ย ฉีดยา ไร่ปลูกไข่ไก่เล่นกวางลิ่งเมล็ดใหม่ ๆ” (สิริพงษ์ บ่อทรัพย์ 2553)

“ที่ไร่มีคนงานประจำ 15 คน คอยสลับกันมาแบ่งเป็น 2 ชุด ไปรับมาจากอำเภอพนมทวน และอำเภอพลอย” (พิชญ บ่อทรัพย์ 2553)

การใช้สารอินทรีย์ควบคู่กับสารเคมี ปัจจุบันเกษตรกรมีการใช้สารอินทรีย์ควบคู่กับสารเคมี โดยใช้สารอินทรีย์ในขั้นตอนเตรียมดินและขั้นตอนก่อนการเก็บเกี่ยว และสารเคมีในขั้นตอนของการให้อุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นในการใช้สารอินทรีย์ในการรักษาดินและบำรุงพืช แต่ไม่อาจเลี่ยงใช้สารอินทรีย์ได้ทั้งหมด เนื่องจากศัตรูพืชในปัจจุบันมีอันตรายรุนแรง ด้วยการที่เป็นไร่ผักขนาดใหญ่จึงไม่อาจเลี่ยงต่อการสูญเสียที่อาจเกิดขึ้น และผลดีจากการใช้สารอินทรีย์อีกประการที่สำคัญคือการช่วยลดต้นทุนการเพาะปลูก จากการใช้ต้นทุนสารเคมีที่ใช้ในการเพาะปลูกสูงขึ้นเป็นอย่างมาก

“เดี๋ยวนี้ เกษตรกรในกลุ่มเริ่มหันมาใช้สูตรผสมผสานกันมากขึ้น จากการที่เราเป็นคนลองทำ แล้วได้ผลผลิตดี อีกทั้งยังช่วยประหยัดต้นทุนอีกด้วย” (พิชญ บ่อทรัพย์ 2553)

การเข้ามาให้การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

ภาครัฐ การให้การสนับสนุนจากภาครัฐเข้าถึงเกษตรกรในชุมชนได้น้อยมาก เนื่องจากเกษตรกรทำการเกษตรกรรมแบบ พืชล้มลุก ซึ่งไม่ได้อยู่ในสินค้าควบคุมราคาของภาครัฐ ทำให้การ

ติดต่อกับหน่วยงานราชการเป็นไปด้วยความยากลำบาก ตลอดเวลาที่ผ่านมามีเพียงการอบรมความปลอดภัยจากการใช้สารเคมี โดยเกษตรอำเภอซึ่งเป็นช่วงแรก ๆ ที่มีการหันมาประกอบอาชีพ ปลูกพืชล้มลุก เท่านั้น

ภาคเอกชน จากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชน ผ่านการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แห่งประเทศไทย สาขา กาญจนบุรี ทำให้ภาคเอกชนสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้เป็นอย่างดีผ่านทางตัวแทนสหกรณ์ มีการแนะนำผลิตภัณฑ์การเกษตร ทั้งพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี สารอินทรีย์ อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการอบรมและสัมมนาวิชาการเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร ปีหนึ่งมีการอบรมและสัมมนาไม่น้อยกว่า 4 ครั้งต่อปี มีการสร้างแรงจูงใจให้แก่เกษตรกรโดยการสะสมยอดซื้อผลิตภัณฑ์จากทางภาคเอกชน เมื่อทำยอดซื้อได้ตามที่กำหนดจะมีแพ็คเกจทัวร์ทั้งในและต่างประเทศให้เกษตรกรในกลุ่มสหกรณ์ได้เลือกตามต้องการ

ปลดแอกจากภาระหนี้สิน รักษาที่ดินทำกิน

ปัจจุบัน เกษตรกรในชุมชนวิสุทธิรังษีทุกครัวเรือน ปลดภาระหนี้สินทั้งในและนอกระบบ เนื่องด้วยรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการทำการเกษตรแบบเคมีผสมผสานกับอินทรีย์ โดยเฉลี่ยรายได้ของเกษตรกรเมื่อเทียบกับต้นทุน มีอัตราส่วน 40 : 60 โดยร้อยละ 40 เป็นต้นทุน ส่วนร้อยละ 60 เป็นกำไรจากการเพาะปลูก

ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรในแต่ละครัวเรือนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านที่พักอาศัย สุขภาพ การศึกษา การเงิน และยังคงสามารถรักษาพื้นที่ดินทำกินของบรรพบุรุษของตนเองไว้ได้ ทั้งยังสามารถเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามวิถีแห่งความพอเพียง

“ตอนคุณภาพชีวิตของครอบครัวเราที่ขึ้นมากร้อ อาจเป็นเพราะดวงดีด้วยก็ได้ เพราะที่อื่นก็ยังไม่เห็นขาดทุนก็มี นี่ตอนโก้กกำลังสร้างบ้านใหม่อยู่ปลูกอยู่หน้าไร่ ติดกับถนนเพราะรู้สึกดีเวลาตื่นมาก็เห็นเงินกำลังเติบโตอยู่ทุกวัน” (พินิจ บ่อทรัพย์ 2553)

ผลงานวิจัยนภาคศึกษาระดับปริญญาตรี

วัฒนธรรมที่สูญหาย กับวัฒนธรรมใหม่

วัฒนธรรมการเปิดหันยา ได้สูญหายไปพร้อมกับกรเล็กรทำไร่ยาสูบ แต่ในปัจจุบันเกษตรกรในชุมชนจะมีการทำบุญไร่เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาพื้นที่ดินทำกินของเกษตรกร ให้เจริญรุ่งเรือง

สิ่งที่เกษตรกรในชุมชน คาดหวังในอนาคต

ลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก

เนื่องจากปัจจุบันปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนการเพาะปลูกที่สูงขึ้น คือ ปุ๋ยและสารเคมี ด้วยอัตราส่วนถึงร้อยละ 70 ของต้นทุนการเพาะปลูกทั้งหมด เกษตรกรต้องการลดการใช้สารเคมี โดย

ทุกวันนี้มีการผสมผสานระหว่างเคมีและอินทรีย์ในการเพาะปลูก แต่ต้นทุนก็ยังคงอยู่ในระดับสูง และด้วยเป็นไร่ขนาดใหญ่การปรับตัวจึงต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากอัตราความเสี่ยงในเรื่อง โรคและศัตรูพืช เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตร

เกษตรกรในชุมชนมีความคิด เรื่องการแปรรูปพืชผลทางการเกษตรเป็นสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่พืชผลทางการเกษตร เนื่องจากบางช่วงของปี ราคาพืชผลทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ จากความผันผวนของตลาด และเป็นการต่อยอดทางการตลาด ส่งเสริมอาชีพ ซึ่งปัจจุบันกำลังศึกษาการผลิต ก้านคาน้ำดอง แบบกิมจิ โดยการนำโคนต้นคาน้ำที่เหลือจากการเก็บเกี่ยวมารอกให้เหลือแกนกลางแล้วนำไปดอง ซึ่งเป็นการนำซึ่งที่ไม่มีประโยชน์นำมาก่อให้เกิดประโยชน์ เป็นการลดต้นทุนในส่วนเรื่องของการกำจัดวัชพืช และเพิ่มรายได้จากการมีอาชีพเสริมอีกทาง

ซึ่งขณะนี้เกษตรกรในชุมชน มีความต้องการผู้ที่มีความรู้เข้ามาให้การแนะนำและให้การสนับสนุนในเรื่องการแปรรูปนี้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม

“หนูคุยกับป้าเรื่องนี้แล้ว ป้ากับปู้ก็เห็นดีด้วยเพราะทุกวันนี้ไร่เรา มีจำนวนดอกคาน้ำเยอะมาก ถ้าทำได้ก็จะทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทั้งน่าจะเป็นอาชีพที่น่าจะประสบความสำเร็จ เพราะปู่เองก็รู้จักคนในวงการเยอะ ปู่เขาเคยเป็นประธานสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แห่งประเทศไทย” (ปริตธา บ่อทรัพย์ 2553)

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคระบบการค้า ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี มีข้อสรุปจากงานวิจัยดังนี้

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เกษตรกรในชุมชนวิสุทธิธรรม มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพของ สังคระบบการค้า ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง อยู่ตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไปจากการ อยู่แบบหาอยู่หากิน การผลิตเพื่อค้า จนกระทั่งมีการประยุกต์ใช้และผสมผสานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการทำไร่ฝักขนาดใหญ่ โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็นประเด็นหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ ประวัตินุชน ชุมชนยุคบุกเบิก ชุมชนยุคพัฒนาตามแบบตะวันตก และชุมชนยุคเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสรุปข้อมูลเป็นหัวข้อย่อยจากประเด็นหลัก เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ผู้วิจัยนำเสนอ

ประวัตินุชนวิสุทธิธรรม

เดิมคือชุมชนบ้านบ่อ มีอาณาเขตติดตำบลท่าล้อและตำบลบ้านใต้ ต่อมา มีการตั้งป้ายแบ่งเขตอำเภอท่าม่วง กับอำเภอเมือง ในบริเวณ ชาวบ้านจึงนิยมเรียก “ซอยกระดานป้าย” และในปี พ.ศ. 2544 เทศบาลได้มีการตั้งชุมชนเมืองขึ้นมา จึงมีการเปลี่ยนชื่อชุมชนเป็น ชุมชนวิสุทธิธรรม มาถึงทุกวันนี้

ที่อยู่อาศัย

เดิมที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน แถบนี้จะมีลักษณะที่เรียกว่า “โรงเจ๊ก” เป็นบ้านไม้รวก หลังคามุงจากหรือสังกะสีขึ้นอยู่กับฐานะ ตัวบ้านและโรงเรือนอยู่ในหลังเดียวกัน ต่อมา มีการขยายเข้ามาของเมือง มีการเปลี่ยนลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านปูน ตัวบ้านและโรงเรือนแยกออกจากกัน

ลักษณะการดำรงชีวิต

เกษตรกรมีการปรับตัวไปตามกระแสของระบบทุนนิยม บริโภคนิยม ทำให้ที่ผ่านมาเกษตรกรต้องพบกับ ภาระหนี้สินจากการใช้จ่ายเกินตัว แต่ในปัจจุบัน เริ่มมีการหันมาสู่วิถีพอเพียงมีการปลูกไม้ยืนต้น ฝักสวนครัว สมุนไพร เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน สมุนไพรถ้ามีมาก ก็ จะแปรรูปเป็นยาแคปซูลส่งขายในตลาดเป็นรายได้เสริม ทุกคนในบ้านจะมีหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง

วัฒนธรรม

วัฒนธรรมการเปิดหันยา ได้สูญหายไปพร้อมกับการเลิกทำไร่ยาสูบ แต่ในปัจจุบันเกษตรกรในชุมชนจะมีการทำบุญไร่เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาพื้นที่ดินทำกินของเกษตรกร ให้เจริญรุ่งเรือง

การถือครองที่ดิน

ที่ดินในอดีต เป็นกรรมสิทธิ์แบบ น.ส.3 ไว้ทำการเกษตรกรรม ที่ดินส่วนหนึ่งในชุมชนถูกเวนคืนโดยการรถไฟแห่งประเทศไทย เกษตรกรจึงต้องทำเช่ากับการรถไฟแห่งประเทศไทย บางส่วน ต่อมามีการตัดผ่านถนนพัฒนากาญจน์เลียบริมทางรถไฟ และการขยายเมืองเข้าสู่ชุมชน ทำให้ที่ดินมีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์เป็น โฉนด ทำให้ที่ดินมีราคาสูง ที่ดินในชุมชนบางส่วนถูกซื้อโดยนายทุนเพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร และห้องเช่า ส่วนที่ดินทางรถไฟปัจจุบันกลายเป็นห้องแถวหมดแล้ว เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกที่จะเก็บที่ดินที่เป็นโฉนดไว้ทำการเกษตร และเอาไว้ให้ลูกหลาน ส่วนที่ดินของรถไฟขายทิ้งเนื่องจากไม่ต้องการมีการะเรื่องค่าเช่าที่ต้องชำระทุกปี

การเปลี่ยนแปลงอาชีพ

เกษตรกรในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพตั้งแต่ การทำไร่ยาสูบ ปลูกอ้อย ปลูกพืชล้มลุกหมุนเวียน กระทั่งปัจจุบันเกษตรกรมีอาชีพปลูกผักคะน้า และบางส่วนไปได้เปลี่ยนแปลงอาชีพเป็น รับจ้างทั่วไป พ่อค้า ข้าราชการ พนักงานเอกชน เนื่องจากส่วนหนึ่งมีการศึกษาสูงขึ้น และอีกส่วนไม่มีที่ดินทำกินเนื่องจากได้ขายไปตั้งแต่รุ่นพ่อ ถ้ามีที่ดินก็น้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงเลี้ยงชีพของคนในครอบครัว

ปัญหาที่ยังต้องเผชิญ

ในอดีตปัญหาหลักที่เกษตรกรต้องพบ คือ ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการทำการเกษตรโดยขาดความรู้ความเข้าใจ แต่ในปัจจุบันปัญหาใหญ่ของเกษตรกรคือ โรค มีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีโรคที่อุบัติใหม่ยากต่อการดูแล แผลง กำจัดยากขึ้น คือยาทำให้เกษตรกรต้องใช้ยาปราบศัตรูพืชที่มีราคาแพงในการกำจัดแมลง สุดท้ายคือ ตลาด เป็นตัวชี้วัดว่า รอบการเพาะปลูกนี้ มีกำไรหรือขาดทุน เพราะราคาพืชผลทางการเกษตรขึ้นอยู่กับราคาตลาดกลางในแต่ละวันเป็นผู้กำหนด ขึ้นอยู่กับปริมาณผักที่เข้าสู่ระบบกลไกตลาดในแต่ละวัน

การเข้ามาให้การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

ตลอดเวลาที่ผ่านมา ภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนเกษตรกรในชุมชนน้อยมาก เนื่องจากประเทศไทยมีระบบประกันราคาพืชผลทางการเกษตรเพียง ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด ยางพารา และปาล์ม เป็นต้น ส่วนพืชชนิดอื่นปล่อยให้ไปตามกลไกตลาดซึ่งยากต่อการควบคุม

นอกจากนี้ภาครัฐยังคงให้ความสำคัญต่อเกษตรกรน้อยมาก เกษตรกรในชุมชนไม่เคยได้รับการอบรมให้ความรู้จากหน่วยงานของรัฐ

สำหรับภาคเอกชนมีการเข้ามาให้ความรู้และแนะนำ พันธุ์พืช สารเคมี และอุปกรณ์ทางการเกษตร รวมถึงวิทยาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยการจัดการประชุมประจำปี สำหรับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกเพื่อแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ของภาคเอกชน พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและองค์ความรู้ใหม่ และยังมีการสะสมขอซื้อเพื่อแลกเปลี่ยนของรางวัลต่าง ๆ ตามที่ภาคเอกชนกำหนด ทั้งนี้เพื่อเปิดช่องทางการตลาดของภาคเอกชนในการขายสินค้า

ปัจจัยภายนอก

สังคมภายนอก มีความสำคัญต่อการปรับตัวของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นสาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงพืชที่เพาะปลูกในแต่ละยุค ตั้งแต่ยุคบุกเบิก ยุคพัฒนาตามแบบอย่างตะวันตก จนกระทั่งยุคเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องปัจจัยในด้าน ๆ ทั้ง สภาพทางเศรษฐกิจที่มีการหดตัวและขยายตัวซึ่งผันผวนอยู่ตลอดเวลา ตามสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางทัศนคติ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม และการเข้ามาของความทันสมัยในด้านต่างๆ ทั้ง เทคโนโลยี เครื่องอำนวยความสะดวกรวมทั้งนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร ตลอดจนบทบาททางการเมืองทั้งในและต่างประเทศ ในรูปของนโยบายพัฒนาประเทศและความร่วมมือระหว่างประเทศ ที่พัฒนาประเทศในรูปแบบทุนนิยม ที่เน้นการผลิตเพื่อค้าและส่งออกเป็นสิ่งสำคัญ

ต้นทุนของหนี้สิน

ผลพวงจากการพัฒนาประเทศแบบก้าวกระโดด ตามประเทศตะวันตกโดยที่เกษตรกรในชุมชนยังขาดความพร้อมในการรับการพัฒนาแบบทุนนิยม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในอาชีพของตน การเข้ามาของความทันสมัยในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเครื่องจักรการเกษตร พันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี และสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งผลให้ต้นทุนในการเพาะปลูกสูงขึ้น แต่รายได้ของเกษตรกรกลับเท่าเดิม เป็นเหตุให้เกษตรกรต้องตกอยู่ในวังวนของหนี้สิน

แหล่งเงินทุน

การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกร ในอดีตเกษตรกรใช้เพียงทุนของตนเองเพียงเท่านั้นในการเพาะปลูกยาสูบ แต่พอเริ่มหันมาปลูกอ้อยเกษตรกรต้องมีการหาเงินทุนจากภายนอกทั้งในระบบและนอกระบบ เนื่องจากในการปลูกอ้อยแต่ละครั้งจำเป็นต้องปลูกในจำนวนมาก ทำให้ต้นทุนสูง แต่รายได้จากการปลูกอ้อยกลับทำรายได้ให้แก่เกษตรกรเพียงปีละครั้ง ต่อมาเมื่อหันมาปลูกพืชล้มลุกแหล่งเงินที่สำคัญของเกษตรกรในชุมชน คือ สหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แห่งประเทศไทย ซึ่ง

ให้สินเชื่อในรูปแบบของ พันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี โดยให้สินเชื่อในลักษณะ ใช้ก่อนจ่ายทีหลัง เมื่อผลผลิตออกจึงนำเงินมาชำระ โดยไม่เสียดอกเบี้ยถ้าชำระในเวลาที่กำหนด และแหล่งเงินทุนนอกระบบเนื่องจากต่อนั้นที่ดินของเกษตรกรยังไม่สามารถทำเรื่องขอสินเชื่อจากธนาคารได้ และในปัจจุบันเกษตรกรในชุมชนใช้เพียงเงินทุนของตนเองหมุนเวียนในการเพาะปลูกพืชล้มลุก และเลือกให้สินเชื่อจากสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่เพียงแค่นี้ในเรื่องของวัตถุดิบเท่านั้น

เครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม เกษตรกรในชุมชนมีการรวมกลุ่มกับเกษตรกรภายนอก ที่มีอาชีพเกษตรกรกรรม ในรูปแบบของสหกรณ์ ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แห่งประเทศไทย สาขากาญจนบุรี มีการจัดอบรมและสัมมนาให้ความรู้วิชาการสมัยใหม่ แก่กลุ่มเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ

เกษตรกรในชุมชนเปลี่ยนกระบวนการทางความคิด วิถีคิด ให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประยุกต์ใช้หลักคิดในมุมมองของตนเอง ในฐานะที่ตนประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมแบบไร้พิกขนาดใหญ่ โดยการผสมผสานระหว่างการใช้เกษตรกรเคมีและเกษตรกรอินทรีย์ เข้าไว้ด้วยกัน และวิถีการปฏิบัติที่นำหลักคิด พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนฐานความรู้คู่คุณธรรม มาปรับใช้กับการเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผสมผสานเกษตรกรเคมีและเกษตรกรอินทรีย์

เกษตรกรในชุมชน จึงมีการผสมผสานระหว่างสารเคมีกับสารอินทรีย์ สารเคมีใช้ในระหว่างการเพิ่มธาตุอาหารในดิน โดยการใช้ปุ๋ย สูตร 21-0-0 เพื่อเพิ่มธาตุไนโตรเจนในดิน และการใช้ปุ๋ย สูตร 16-16-16 คือสูตรเสมอเป็นอาหารให้พืช และนำสารอินทรีย์เข้ามาใช้ในขั้นตอนปรับสภาพดิน ในช่วงของการเตรียมดิน และการบำรุงพืช โดยการใช้สารอินทรีย์ชีวภาพ (EM) ก่อนการเก็บเกี่ยว โดยเป็นเคล็ดลับของการทำเกษตรในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งทำให้ผลผลิตคะน้าที่ได้ ใบงาม มีสีเขียวสด และได้น้ำหนัก และทำให้ไม่มีสารพิษตกค้าง เนื่องจากเกษตรกรจะให้สารอินทรีย์ชีวภาพแก่คะน้า ก่อนการเก็บเกี่ยว 1 สัปดาห์ เท่ากับว่าก่อนการเก็บเกี่ยวเกษตรกรทั้งช่วงให้สารเคมีถึง 2 สัปดาห์ จะมีเพียงกรณีการระบาดของศัตรูพืช ซึ่งจะใช้สารกำจัดศัตรูพืชแล้วแต่ความรุนแรง ถ้ามีจำนวนน้อย จะใช้เพียงน้ำหมักสมุนไพรธรรมชาติ แต่ถ้ารุนแรงเกษตรกรก็จะใช้เคมี เนื่องจากเนื้อที่การเพาะปลูกมีจำนวนมาก เสี่ยงต่อการระบาดของศัตรูพืชได้ และจากการใช้สารเคมีและสารอินทรีย์ ส่งผลให้ต้นทุนการเพาะปลูกในส่วนของ ปุ๋ยและสารเคมี ลดลงได้มากกว่าร้อยละ 10 ของที่เคยใช้สารเคมีเพียงอย่างเดียว

นวัตกรรม

นวัตกรรม บุตรหลานของเกษตรกรในชุมชน มีการสร้างสรรค์ นวัตกรรมขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกร สิ่งนั้นคือ เครื่องกลึงเมล็ดพันธุ์ เป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความคล่องตัวในการทำงานสูง ใช้งานง่ายสามารถหว่านเมล็ดได้ในทุกสภาพอากาศ จัดปัญหาการหว่านในเวลาที่มีลมแรง ประหยัดเวลาในการหว่านเมล็ดและจำนวนแรงงาน สามารถเพิ่มพื้นที่การหว่านเมล็ดจากเดิม 15 ไร่ต่อวันเป็น 20 ไร่ต่อวัน โดยใช้แรงงานเพียงคนเดียว มีต้นทุนการผลิตต่ำแต่คุณภาพการใช้งานสูง

การจัดการน้ำในการเพาะปลูก

การจัดการน้ำ น้ำเป็นหัวใจสำคัญของการทำเกษตรกรรม เกษตรกรมีการจัดสรรน้ำในการเพาะปลูก เพียงพอตลอดทั้งปีโดยอาศัยน้ำบาดาลเป็นหลัก มีทั้งการให้น้ำโดยตรงจากเครื่องปั้มน้ำแรงดันสูงโดยการติดตั้งเครื่องปั้มน้ำเป็นจุด ๆ สามารถให้น้ำผ่านสปริงเกอร์ได้อย่างทั่วถึง อีกวิธีคือการขุดสระน้ำฝั้วใบเพื่อเป็นที่พักน้ำ เพื่อรอกการนำไปใช้ในการให้น้ำต่อไป โดยวิธีนี้เกษตรกรจะสามารถทราบถึงปริมาณน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกได้ดียิ่งขึ้น ลดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและเป็นน้ำสำรองในกรณีเครื่องปั้มน้ำมาสามารถใช้งานได้

การเพาะปลูกระบบใหม่

เกษตรกรมีการทำการตลาดแบบใหม่ เพิ่มโอกาสให้เกษตรกรเองโดยการให้พ่อค้าคนกลาง จำนวนหลายราย เข้ามาซื้อผลผลิตทางการเกษตรพร้อมกัน และนำแรงงานมาเก็บเกี่ยวเอง ลดภาระงานของเกษตรกร ลดการจ่ายแรงงานเก็บเกี่ยว สามารถเร่งรอบการเพาะปลูกรอบใหม่ให้ทันต่อความต้องการของตลาด และเพิ่มเนื้อที่การเพาะปลูกโดยการปลูกพืชแบบไม่ยกร่องสามารถเพิ่มผลผลิตจาก 4 ต้นต่อไร่ เป็น 5 ต้นต่อไร่ ส่งผลให้เกษตรกรมีกำไรมากขึ้นจากการทำไร่แบบไม่ยกร่อง แต่สามารถทำได้ในกรณีที่ดินที่เปียกชื้นตอน ระบายน้ำได้ดีเท่านั้น มิเช่นนั้นอาจประสบปัญหาเรื่องโรคใบแดงจากน้ำท่วมขังก็เป็นได้

แรงงาน

ในอดีตเกษตรกร มีการลงแรงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีการจ้างแรงงาน ต่อมาเมื่อมีการทำไร่อ้อยเริ่มมีการจ้างแรงงาน ทั้งในและนอกท้องถิ่นมาเป็นแรงงานทำไร่อ้อย แรงงานในท้องถิ่นมีหน้าที่ ดูแลให้น้ำอ้อย ส่วนแรงงาน นอกท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคอีสานมาเป็นหมู่บ้าน จะมาเป็นแรงงานเก็บเกี่ยวอ้อย เนื่องจากเป็นหลังฤดูเกี่ยวข้าวทางภาคอีสาน ในปัจจุบันระบบไร่แบบใหม่ใช้แรงงานน้อย แรงงาน 1 คน สามารถดูแลเนื้อที่ได้ 15 ไร่ ทำให้เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของไร่สามารถลดต้นทุนการเพาะปลูกได้อีกทาง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมาใช้

มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมาใช้ในการเพาะปลูก ในเรื่องของ การ “ล้างดิน” โดยทุก ครั้งเมื่อผลผลิตมีการเจริญเติบโตไม่ดี มีโรคบ่อย เกษตรกรจะนำข้าวโพดมาปลูกเพื่อเป็นการดูดซับ สารพิษในดิน โดยใช้เวลาประมาณ 3 เดือนในการล้างดินแต่ละครั้ง ครั้งหนึ่งทั้งช่วงเวลาประมาณ 5 – 6 ปี

การแปรรูปพืชผลทางการเกษตร

ปัจจุบันเกษตรกรมีความคิดที่อยากจะแปรรูป ค่ะน้ำ ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่ม มูลค่าพืชผลทางการเกษตร และสร้างอาชีพให้แก่ครอบครัวในอนาคต โดยนำโคนคะน้ำที่เหลือจาก การเก็บเกี่ยวซึ่งหนึ่งรอบการเพาะปลูก มีมากกว่า 10 ตันมาแปรรูปเป็นก้านคะน้ำดอง (กิมจิ) เป็น การนำสิ่งที่เคยไร้ค่ามาก่อนให้เกิดมูลค่าทางการค้าเกษตรกรในชุมชนต้องการ การส่งเสริมและ สนับสนุนจากทั้งทางหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในเรื่องการแปรรูปพืชผลทางการเกษตร และบรรจุภัณฑ์รวมถึงช่องทางการตลาด

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชล้มลุกภายใต้สังคระบบการค้า ชุมชนวิสุทธิธรรม เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ข้อมูลของ เกษตรกรในชุมชน พบว่าเกษตรกรในชุมชนได้มีการปรับตัวภายใต้สังคระบบการค้า ตามสภาพ ของ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยในปัจจุบัน เกษตรกรในชุมชน ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และการ ประกอบอาชีพบนรากฐานแห่งความพอเพียง โดยประยุกต์ใช้หลักคิดให้สอดคล้องต่อสภาพความ เป็นจริง ของการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ ที่เพาะปลูกพืชล้มลุกแบบเกษตรเคมีผสมเกษตรอินทรีย์

ผู้วิจัยได้มีการนำแนวคิดทั้งวิธีการผลิตแบบเอเชียและแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรม ชุมชน มาเป็นกรอบในการวิจัยในส่วนของ ประวัติชุมชน การตั้งถิ่นฐาน แรงงาน เครื่องมือ การ รวมกลุ่มทางสังคม การประกอบอาชีพ การติดต่อกับสังคภายนอก รูปแบบของการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ชุมชนวิสุทธิธรรมเป็นชุมชนที่มี การตั้งถิ่นฐานมายาวนาน เหตุเพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การดำรงชีวิตและ ประกอบอาชีพ ชาวบ้านส่วนใหญ่ในอดีตประกอบอาชีพ ปลูกยาสูบ เนื่องจากมีการติดต่อกับชายกับ สังคภายนอกโดยอาศัยพ่อค้าชาวจีนเป็นพ่อค้าคนกลาง และปลูกข้าวเจ้าไว้บริโภคภายใน คราวเรือน มีวิธีการผลิตโดยอาศัยแรงงานของคนในครอบครัวเป็นหลัก และเพื่อนบ้านช่วยแรงใน เวลาเก็บเกี่ยว เครื่องมือที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมก็มีเพียง จอบ เสียม เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน

การจัดการปัญหาเรื่องผลผลิตทางการเกษตร โดยวิธีการ “ล้างดิน” เป็นการปลูกข้าวโพดเพื่ออุตสาหกรรมในดินและเพื่อเป็นอาหารให้ดินเมื่อยามเก็บเกี่ยวเสร็จซึ่งนำมาใช้ในปัจจุบัน ประเพณีที่สำคัญในชุมชนที่ค้นพบ คือ ประเพณีการเปิดห่านยา กระทำในช่วงเปิดหม้อเพื่อห่านยา มีการฉลองเพื่อพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน เป็นกุศโลบายเพื่อการสร้างเครือข่ายหรือการรวมกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชน และได้เลือนหายไปกับอาชีพการปลูกยาสูบที่เลิกเพาะปลูกไป

นอกจากนี้ในประเด็นของการปรับตัวของเกษตรกรในชุมชน ในแต่ละช่วงเวลาต่าง ๆ ภายใต้สังคมนโยบายการค้า ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการปฏิบัติเชิงวิเทศ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม และทฤษฎีภาวะทันสมัย มาเป็นกรอบในการวิจัยในส่วนของ การเพาะปลูกพืชแบบเชิงเดี่ยว การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ พันธุ์พืช เข้ามาใช้ในกระบวนการเพาะปลูก และวิวัฒนาการการปรับตัวของเกษตรกรในชุมชนตามลำดับ และผลวิเคราะห์การดำรงอยู่ของชุมชนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และความทันสมัยในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชนทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งจากการวิจัยพบว่า เกษตรกรในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพในแต่ละครั้ง จะมีปัจจัยภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่อง สภาพเศรษฐกิจภายในประเทศ นโยบายการกระจายรายได้ของภาครัฐ ในการนำพาประเทศสู่การเป็นประเทศกำลังพัฒนาโดยอาศัยการส่งออกเป็นสำคัญ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เกษตรกรในชุมชนมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าใช้ในการเพาะปลูก ทั้งรถไถ สปริงเกอร์ เครื่องสูบน้ำ สารเคมีทั้งปุ๋ยบำรุงพืชและสารกำจัดศัตรูพืช และสิ่งเหล่านี้ เป็นสาเหตุสำคัญของภาระหนี้ที่เกิดขึ้นจากความไม่พร้อมของการรับความทันสมัย เนื่องจากเกษตรกรในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในการนำความทันสมัย มาก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกด้านในภาคสังคมมีการขยายตัวของเมืองเข้ามาสู่ชุมชน ทั้งสิ่งปลูกสร้าง อาคารบ้านเรือน ศูนย์ราชการ ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล ทำให้เกิดการขายที่ดินของเกษตรกรในชุมชนให้แก่นายทุนเพื่อสร้างหมู่บ้านจัดสรร โดยเงินที่ได้จากการขายที่ดินของเกษตรกร ส่วนหนึ่งนำไปชำระหนี้สินที่เกิดจากการขาดทุนในการประกอบอาชีพ อีกส่วนนำไปสร้างอาชีพใหม่ ทั้งพ่อค้า และเป็นทุนการศึกษาบุตรหลาน และการขยายเข้ามาของเมืองยังเป็นอีกสาเหตุให้เกษตรกรต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพในการทำไร่อ้อย มาสู่การทำพืชล้มลุกหมุนเวียน

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในถูกนำมาเป็นกรอบการวิจัยในส่วนของ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ โดยยึดหลักแนวคิดเป็นหลัก เกษตรกรในชุมชนยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่นี้อยู่ถึงแม้ความเจริญล้อมรอบชุมชนแห่งนี้ก็ก็ตาม มีการเปลี่ยนผ่านจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก เริ่มมีความรู้จริง เข้าใจจริง นำไปพัฒนาได้จริง ในการปลูกพืชล้มลุกบนพื้นที่ดินทำกินของตนเอง เกษตรกรในชุมชนเลิกปลูกฝักระนาดแทนการปลูกพืชล้มลุกชนิดอื่น เนื่องจากปัจจุบันสภาพดินและธาตุอาหารในดินไม่เหมาะแก่การปลูกพืช

ล้มลุกชนิดอื่น อีกทั้งคนนำไม้ใช้ฟืนที่มีความเรื่องมากในการเพาะปลูก เกษตรกรมีการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาและรับการอบรมจากหน่วยงานเอกชน ผนวกกับประสบการณ์จากบทเรียนชีวิตจริง จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการเพาะปลูกอย่างมีประสิทธิภาพ ความคิดที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบอาชีพมาเป็นแนวทางการทำไร่ฟืนล้มลุกแบบใหม่ โดยการผสมผสานองค์ความรู้สมัยใหม่กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ด้วยกัน โดยยึดบนหลักคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยประยุกต์ดังนี้

ความพอประมาณ การรู้ถึงขีดความสามารถของตนเอง ว่าสามารถทำการเพาะปลูกฟืนได้มากน้อยเพียงใด ขยายฐานการเพาะปลูกลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการใช้เงินทุนของตนเป็นหลัก ลดการใช้เงินจากแหล่งเงินภายนอกทั้งในระบบและนอกระบบ

ความมีเหตุผล ใช้เหตุผลเป็นที่ตั้ง โดยมองจากสภาพความเป็นจริง ณ ขณะนั้น ว่าอะไรสมควรหรือเหมาะสมที่สุด โดยที่ไม่เอาความคิดตนเองเป็นที่ตั้ง การลดต้นทุนในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ตามเหตุสมควร รวมทั้งการเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกโดยวิธีการทำแปลงเพาะปลูกแบบไม่ขร่อง สามารถเพิ่มผลผลิตให้แก่เกษตรกรโดยไม่เสียเนื้อที่

ความมีภูมิคุ้มกัน มีการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรที่เพาะปลูกฟืนล้มลุกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ และการสร้างโอกาสทางการตลาดเพื่อเป็นเกราะคุ้มกันให้แก่เกษตรกร

การมีความรู้ ความรู้ที่เหมาะสมของเกษตรกร ในการประกอบอาชีพ การรู้จริงและนำไปปรับใช้ได้จริงผ่านการใช้ เทคนิค วิธีการ วิทยาการสมัยใหม่ การสร้างนวัตกรรมรวมถึง เทคโนโลยีที่เหมาะสม ผสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเพาะปลูก และการจัดการน้ำซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการทำการเกษตร

การมีคุณธรรม คุณธรรมเป็นที่ตั้ง การมอบผลผลิตที่มีคุณภาพสู่มือผู้บริโภค ด้วยราคาอันเป็นธรรมและปลอดภัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ภาครัฐมีการเข้าถึงเกษตรกรน้อยมาก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ภาครัฐควรมีการเข้ามาให้ความสนับสนุนในเรื่อง ความรู้วิชาการใหม่ ๆ แก่เกษตรกร มีการจัดอบรมในเรื่องความปลอดภัยในการทำการเกษตรอย่างถูกวิธี มีการช่วยเหลือในเรื่องราคากลางของพืชผลทางเกษตรให้ครอบคลุมมากกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกร ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่กลุ่มเกษตรกร

จากการวิจัยพบว่า ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ จะถูกส่งไปยังตลาดกลาง คือ ตลาดไท ตลาดศรีเมือง และตลาดสี่มุมเมือง แล้วค่อยเปลี่ยนมือจากพ่อค้าคนกลางย้อนกลับมาขายยังพ่อค้าฝักในตัวจังหวัด และขยายไปยังอำเภอต่าง ๆ ตรงนี้เองทำให้ราคาพืชผลทางการเกษตร ราคาปลีกจึงมีราคาสูง ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรมีการจัดตั้งตลาดกลางขึ้นที่จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเป็นจุดกระจายผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี อีกทั้งเป็นการดึงเม็ดเงินสู่จังหวัดกาญจนบุรีอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดกาญจนบุรียังเป็นพื้นที่ของการทำเกษตรกรรม ซึ่งมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชในการเพาะปลูก ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สภาพภูมิประเทศ ลักษณะดิน น้ำที่ใช้ในการเกษตร เป็นต้น ซึ่งการปรับตัวของเกษตรกรของแต่ละพื้นที่เหล่านั้น มีความน่าสนใจในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรมีการทำวิจัยในเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ภายใต้สังคมนาบบการค้า ในกรณีศึกษาในพื้นที่อื่นที่มีความแตกต่าง เพื่อทำความเข้าใจถึงการปรับตัวของเกษตรกรซึ่งเป็นอาชีพหลักของสังคมไทย

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. ข้าวพันธุ์ดี. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2520.
- กวี วรกวิน. แผนที่ความรู้ท้องถิ่นไทย : ภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ : พัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2547.
- กังสดาล อยู่เย็น. “พลวัตชุมชนบ้านเกร็ดในภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถือนุญธ์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ :
สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538.
- งามพิศ สัตย์สงวน. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ความเป็นมาและสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบัน
พัฒนาองค์กรชุมชน, 2547.
- ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษา
เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ฉันทนา บรรพศิริโชติ. การศึกษากรณีตัวอย่าง การปรับตัวของเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2543.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร,
2542.
- ปกรณ์ ปริยากร. การวางแผนกลยุทธ์ : แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์. กรุงเทพฯ : คณะ
รัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2551.
- ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจและสังคม.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมอชาวบ้าน, 2542.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. ทุนชุมชน: รากแก้วของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม. กรุงเทพฯ :
ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์, ชารารัตน์ บำรุงศรี และสุรเชษฐ์ กังลี. “ชาวนาบ้านดอนผิงแดด ตำบลบางขุนไทร
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษา การปรับตัวจากการเกษตรแบบยังชีพสู่
การเกษตรระบบเกษตรอินทรีย์.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการชุมชน
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.

ภัคพัฒน์ ทิพย์ประไพ. แนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ และคณะ. จากปฏิวัติเขียวสู่พันธู์วิศวกรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชีววิถี, 2551.

_____ . ไปให้พ้นยุคปฏิวัติเขียว. สุพรรณบุรี : ศูนย์เทคโนโลยีเพื่อสังคม, 2535.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. หาอยู่หากิน เพื่อค้าเพื่อขาย เศรษฐกิจไทย รัตน โกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2544.

สนทยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.

สมนึก ปัญญาสิงห์, เสกสรรค์ ชวงนิษฐ์ และพุทธรักษ์ ปราบนอก. ตัวแบบการจัดการการพัฒนาเพื่อ

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเกษตรกรที่ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.

สุนทร สีหะเนิน. จากปฏิวัติเขียวสู่พันธู์วิศวกรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชีววิถี, 2551.

สุเมธ ดันดีเวชกุล. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : สถาบัน

พัฒนาองค์กรชุมชน, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียง คืออะไร. กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542.

อรุณ ศิริจานุสรณ์. หลักการและแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง. กรุงเทพฯ : สถาบันการจัดการปัญญา

ภิวัฒน์, 2553.

อัมมาร์ สยามวาลา. ข้าวในเศรษฐกิจของไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ

มนุษยศาสตร์, 2522.

อานัฐ ตัน โข. เกษตรกรรมชาติประยุกต์ : หลักการ แนวคิด เทคนิคปฏิบัติในประเทศไทย. ปทุมธานี :

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2549.

อานุกาฬ สังข์ศรีอินทร์, กมล เลิศรัตน์ และศิริรักษ์ ขาวไชยมหา. การจัดการโซ่อุปทานผักสดใน

จังหวัดนครปฐม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.

อภิชัย พันธเสน และคณะ. สังเคราะห์ห้วงค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย, 2549.

อภิชัย พันธเสน, สรวิชญ์ เปรมชื่น และพิเชษฐุ์ เกียรติเดชปัญญา. จะประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจ

พอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมได้อย่างไร. กรุงเทพฯ : สำนัก

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

Cleaver, Harry M. The Contradictions Of The Green Revolution. "American Economic Review."

American Economic Association vol. 62 (January 1972): 177-186.

Love, Haris H. A Report On Plans And Progress With Rice Improvement In Thailand. Bangkok :

Siam Society, n.d.

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ภาพที่ 1 การเตรียมดินแบบยกร่อง

ภาพที่ 2 การเตรียมดินแบบไม่ยกร่อง

ภาพที่ 3 การปูฟาง

ภาพที่ 4 พื้นที่ที่ปูฟางเสร็จ

ภาพที่ 5 การกลิ้งเมล็ดพันธุ์

ภาพที่ 6 การฉีดยากำจัดศัตรูพืช

ภาพที่ 7 เครื่องพ่นยาแรงดันสูง

ภาพที่ 8 เครื่องปั้มน้ำในบริเวณแปลงผัก

ภาพที่ 9 ท่อระบายน้ำ

ภาพที่ 10 คະน้ำที่พร้อมเก็บเกี่ยว

ภาพที่ 11 การเก็บเกี่ยวคะน้า

ภาพที่ 12 บรรจุคะน้าลงถุง

ภาพที่ 13 รถรอขึ้นฝักคะน้ำ เพื่อส่งไปตลาดกลาง

ภาพที่ 14 ศาลพระภูมิบริเวณไร่

ภาพที่ 15 รถไถ

ภาพที่ 16 เครื่องกลึงผัก

ภาพที่ 17 ศัตรูพืช ที่เป็นอันตรายกะน้ำ

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ประเด็นคำถาม

สังคม

ประวัติชุมชน/การตั้งถิ่นฐาน/ประเพณี /วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา/พิธีกรรม/ความเชื่อในเรื่องการผลิต เป็นอย่างไร

ครอบครัว

การถือครองที่ดิน/การสืบทอดอาชีพ/ลักษณะการประกอบอาชีพ/ลักษณะครอบครัว/หน้าที่การทำงาน เป็นอย่างไร

คุณภาพชีวิต

สุขภาพ เป็นอย่างไร
การศึกษา อยู่ในระดับใด ส่งผลต่อการประกอบอาชีพอย่างไร
ที่อยู่อาศัย ลักษณะเป็นเช่นใด

เศรษฐกิจ (อดีต-ปัจจุบัน)

การค้า
- ในอดีตถึงปัจจุบัน มีการปรับตัวเช่นใด ลักษณะการค้าขายเป็นอย่างไร
- ตลาด/การขายสินค้า/การขนส่งและคมนาคม/แรงงาน เป็นอย่างไร

การเพาะปลูก

- เครื่องมือ/เทคโนโลยี/วิธีการ/เทคนิค/แรงงาน/นวัตกรรม/ปัญหา และการจัดการปัญหา มีการปรับตัวไปในทิศทางใด ส่งผลเช่นใดต่อการเพาะปลูก

การเงิน

- การเข้าถึงเงินทุน/แหล่งเงินทุน ของเกษตรกรลักษณะเป็นอย่างไร
- รายรับ/รายจ่าย ของเกษตรกรเป็นอย่างไร
- ภาระหนี้สิน ของเกษตรกรมีเหตุจากปัจจัยใด

การเข้ามาของภาครัฐ

นโยบายรัฐมีผลต่อการปรับตัว ของเกษตรกรหรือไม่ อย่างไร
การสนับสนุนจากภาครัฐที่เกษตรกรได้รับมีอะไรบ้าง ส่งผลอย่างไร
การรวมกลุ่มของเกษตรกรเป็นอย่างไร

การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงต่อการดำรงชีวิตและการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่เป็นอย่างไร
เหตุใดจึงมีการปรับตัวการประกอบอาชีพ/แนวคิดที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จคือสิ่งใด
ทัศนคติของเกษตรกรเปลี่ยนความคิดไปจากเดิมมีอะไรเป็นแรงจูงใจ
ประสบการณ์ชีวิตในการทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นอย่างไร

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นาย สุรเชษฐ์ กังลี
ที่อยู่	280/24 ถนน อุ่ทอง ตำบล ปากแพรก อำเภอ เมือง จังหวัด กาญจนบุรี รหัสไปรษณีย์ 71000 โทรศัพท์ 087-9978447
การศึกษา	
พ.ศ. 2542-2544	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวิสุทธรังษี ตำบลท่าล้อ อำเภอบางม่าง จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ. 2545-2547	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวิสุทธรังษี (แผนการเรียนวิทย์ศาสตร์- คณิตศาสตร์) โรงเรียนวิสุทธรังษี ตำบลท่าล้อ อำเภอบางม่าง จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ. 2548-2551	หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2552-2553	หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ และภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี